



Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>



Erland Gribssø
1947

Jul i Nordsjælland

7. Aargang

Udgivet af
Erland Gribssø og Erit Gribssø

Julen 1947

URE

BRILLER

Telefon 299

Kern-Hansen
Urmager • Hillerød • Guldsmed
Telefon 299 Postkonto 37304

Giro 373 04

GULD

Eneforhandling af Georg Jensen Sølv

SØLV



Slidstærkt
Hygiejnisk
Lyddæpende
Smukt
DANSK

EXPANKO *Nutidens Gulv*

FABRIKKENS FORHANDLER = MELSKENS

HILLERØD - TLF. 81 - 555

JUL
I
NORDSJÆLLAND

UDGIVET AF
ERLAND GRIBSØ OG ERIK GRIBSØ

1947



HILLERØD
C. NORDLUNDES BOGTRYKKERI
OSWALD TERKELSEN

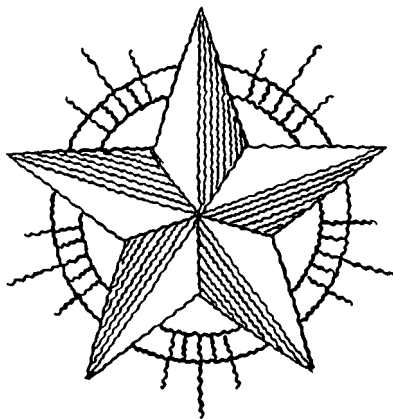
INDHOLD

	Side
Julens Stjerne. Af N. F. S. Grundtvig	3
„Højt fra Træets grønne Top“ fylder 100 Aar. Af Erland Gribso	5
Nytaarsny. Af P. P.	8
Sprøde Toner lyder over Frederiksborg. Af Borella-Hansen	9
Søren Kierkegaard og Nordsjælland. Af J. L. Buch	10
Nordsjællands mest berømte „kloge Kone“. Af Quercus.	12
Lars Bjørnborgs Tørst. En Fortælling fra et nordsjællandsk Fiskerleje. Af H. C. Nielsen.	13
Fra det gamle Valseværk i Frederiksværk. Af Aug. Brendstrup	17
Nordsjællandske Skæmtesprog	20
Toldere og Syndere i Middelalderens Helsingør. Af Johs. E. Hagelsten	22
Erindringsglimt fra Hørsholm. Af H. P. Schmidt	26
Kunstnerliv i Farum i forrige Aarhundrede. Af Fulvia Tværmose	28
Fra Jul til hellig tre Konger. Beretning fra ældre Tidens Horns Herred. Af Anna Birgitte Ravn	30
Jacob Skræder, nordsjællandsk Jorddrot, blev til Jacob von Petersen. Af Erland Gribso	33
Juletraditioner i nordsjællandske Hjem. Amtmand Kay Ulrich: Historien om „Tjim-Tjim“ — et gult Gespænst	35
Borgmester E. Thøgersen: En Aften, der giver Livet Indhold	35
Museumsdirektør Knud Klem: Hjemmet pyntes fra øverst til nederst	36
Fru Karen Gottlieb: Juleglæde og Julehygge	36
Det lille Parnas i Tibirke Lunde. Af Sv. Aa. Larsen.	37
Julenissens Avislæsning	40
Fotografier fra Frederikssund	42
Tre gamle og et nyt Fiskerleje paa Halsnæs. Af Carl Jørgensen	43
Tidsfordriv til Juledagene. Præmiekonkurrencer.	46



Forsidebilledet:

Parti fra Lystrup Skov med Slangerup Kirke i Baggrunden



JULENS STJERNE

Dejlig er den Himmel blaa,
Lyst det er at se derpaa,
hvor de gyldne Stjerner blinke,
hvor de smile, hvor de vinke
os fra Jorden op til sig!

Kommer, smaa, og hører til!
Jeg for eder sjunge vil
om saa lys og mild en Stjerne;
jeg det ved, I hører gerne; —
Himlen hører eder til.

Det var midt i Julenat,
hver en Stjerne glimted mat;
men med eet der blev at skue
en saa klar paa Himlens Bue
som en lille Stjernesol.

Langt herfra i Østerlånd
stod en gammel Stjernemand,
saa fra Taarnet vist paa Himlen,
saa det Lys i Stjernevrímlen,
blev i Sind saa barneglad.

Naar den Stjerne lys og blid
sig lod se ved Midnatstid,
var det Sagn fra gamle Dage,
at en Konge uden Mage
skulde fødes paa vor Jord.

Derfor blev i Østerland
nu saa glad den gamle Mand;
thi han vilde dog saa gerne
se den lyse Kongestjerne,
før han lagdes i sin Grav.

Han gik til sin Konges Slot,
Kongen kendte ham saa godt,
hørte og med Hjertens Glæde,
at det Lys nu var til Stede,
hvorom gamle Spaadom lød.

Han med Søn og Stjernemand
fluks uddrog af Østerland
for den Konge at oplede,
for den Konge at tilbede,
som var født i samme Stund.

Klare Stjerne ledte dem
lige til Jerusalem;
Kongens Slot de gik at finde;
der var vel en Konge inde,
men ej den, de ledte om.

Klare Stjerne hastede frem,
ledte dem til Bethlehem;
over Hytten lav og lille
stod saa pludselig den stille,
straalede saa lyst og mildt.

Glade udi Sjæl og Sind
ginge de i Hytten ind;
der var ingen Kongetrone,
der kun sad en fattig Kone,
vugged Barnet i sit Skød.

Ser jer til den Himmel blaa
med de gyldne Stjerner paa,
der den Stjerne ej I finde,
men den er dog vist derinde:
over Jesu Kongestol!

Østerlands de vise Mænd
fandt dog Stjernen der igen,
som de skued i det høje;
thi i Barnets milde Øje
funklende og klar den sad!

Thi det Barn, som var paa Jord,
blevet er en Konge stor,
og han sidder nu deroppe
over alle Stjernetoppe
ved Gud Faders højre Haand!

Den var som et Tegn saa vist,
at de saa den sande Krist;
derfor nejed de sig glade,
ofrede paa gyldne Fade
Røgelse med søden Lugt.

Nejer eder kun I smaa,
han fra Himlen ser derpaa!
Sender ham med Hjertens Glæde
Lov og Pris til høje Sæde,
det er Røgelse for ham!

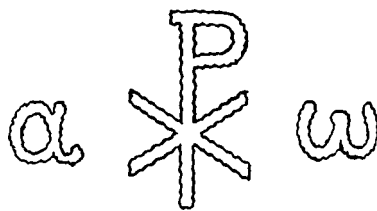
Vil I smaa ej ogsaa gerne
se den lyse, milde Stjerne,
for den Konge dybt jer neje,
som Guds Rige har i Eje,
og vil lukke jer derind?

Stjernen ledte vise Mænd
til nyfødte Konge hen.
I har og en saadan Stjerne,
og naar I den følge gerne,
komme I til Jesum vist!

Denne Stjerne, lys og mild,
som kan aldrig lede vild,
er hans Guddomsord det klare,
som han os lod aabenbare
til at lyse for vor Fod!

N. F. S. Grundtvig.

(Salmen i sin uforkortede,
oprindelige Skikkelse, Julen 1810.)



»Højt fra Træets grønne Top«

FYLDER 100 AAR

Af Erland Gribso.

I Aar er det netop 100 Aar, siden »Højt fra Træets grønne Top« blev sunget første Gang — den blev skrevet til Julen 1847 — og i den Anledning fortælles her om den gamle Julesangs Tilblivelse og om andre af Fabers Sange.



PETER FABER — som han saa ud i 1847, da han skrev »Højt fra Træets grønne Top«.

☆

I MIDTEN AF FORRIGE AARHUNDREDE blev Telegrafanlægget indført i næsten alle civiliserede Lande. Her i Danmark blev Loven om Anlæg af Telegrafanlæg vedtaget i 1852. Den første danske Linie aabnedes i 1854 mellem Helsingør—København og videre over Nyborg—Fredericia til Hamburg. Ved Loven af 1852 blev Polyteknikeren Peter Faber udset til »administrerende Direktør for den electro-magnetiske Telegraphlinie«, hvad der bevirkede, at Faber, den inkarnerede Københavner, i de to Aar, der gik fra Lovens Vedtagelse til Indvielsen af det store Anlæg, jævnligt opholdt sig i Nordsjælland, hvor han fik mange Venner ogsaa uden for Teknikernes Kred. Især var han tit Gæst paa flere af Gaardene i Omegnen af Humlebæk. Peter Faber var uforlignelig hyggelig og munter i et Selskab. Han strøede om sig med Sange og Viser, som han mange Gange selv havde skrevet. Paa det Tidspunkt, da Faber ledede Arbejdet med Telegrafanlægget her i Nordsjælland, var han forlængst en kendt og skattet Viseforfatter. »Højt fra Træets grønne Top« og »Dengang jeg drog af Sted«, hans to mest kendte Sange, var dengang paa alles Læber.

»DET er Fabers Juleviser — Melodierne — Versene — der, saa ofte jeg hører dem, kalder Julestemningen fra mit Barndomshjem frem i mit Indre. »Spillemanden« er min gamle Bedstefader Christen Niemand Rosenkilde, der sidder paa Lænestolens Arm og spiller paa sin Violin, medens Glansen fra Juletræet falder paa hans Ansigt og hvide Haar.«

Saadan indledede en Søn af Skuespillerinden Fru Julie Sødring for mange Aar siden en Skildring af Juleaften i sit Barndomshjem i Slutningen af Halvtredserne. Selv om Spillemanden manglede de fleste Steder, vilde adskillige andre kunne have sagt det samme. Overalt i solide københavnske Borgerhjem lød om Julen »Højt fra Træets grønne Top« og »Sikken voldsom Trængsel og Alarm«, og fra Hovedstaden bredte Sangene sig ud over Landet, hvor de endnu — det gælder i hvert Fald »Højt fra Træets grønne Top« — er med til at skabe den særlige Stemning, der hører Julen til.

»HØJT fra Træets grønne Top«, havde oprindeligt 8 Vers, men nu bruges kun de syv. Som 6. Vers, indskudt mellem det om Fanen til Hendrik og Bedstefaderverset med den laadne Hue, placerede Faber et Vers om Villiam, den ældste af hans syv Børn — og det er netop dette forsvundne Vers, der viser, at Sangen er skrevet til Julen i 1847. Det lyder saadan:

Træets allerbedste Zir
skal min Villiam have;
paa det blanke Guldpapir
maa du gerne gnave.
Vær forsigtig og giv Agt,
inden for er noget lagt,
som du ej maa kramme,
det er til din Amme.

Villiam var født den 2. Januar 1847 og var altsaa knapt et Aar, da Sangen blev til. De andre, der nævnes ved Navn i de forskellige Vers, var ikke Fabers egne Børn, men hans Niecer og Nevøer. Villiam Faber, som paa Grund af Verslinien om Ammen er blevet skudt ud i Nutidens Sangbøger, blev forøvrigt mest kendt af Børnene fra det faberske Hjem. Han var en Overgang en meget brugt Teaterskribent. Sammen med Carl Møller (»Paa Farten«) skrev han under Mærket »Peter Sørensen« en lang Række muntre Stykker. Navnlig »Min egen Dreng« og »Barn i Kirke« huskes endnu. Villiam Faber døde allerede i 1883. Der gaar dog ogsaa i vor Tid Forbindelsestraade tilbage til Peter Faber og hans Børn. Datteren Petra, der var født i 1854, døde saa sent som i 1940. Det var hende, Faber skrev om i sin »Børnebals-Vise«:

Jeg nævne Petra vil især.
Kom hen, min glade Datter!
Og kys din gamle Fatter!

DEn første Jul, »Højt fra Træets grønne Top« blev sunget, har Hornemanns Melodi, som nu altid anvendes, sikkert ikke været brugt. Man tager vist ikke fejl, naar man gaar ud fra, at »Juletræet«, som Faber kaldte sin Sang, er skrevet til Melodien »Kommer, hvo som komme vil«. Den benyttede Faber nemlig tit, naar han skrev Lejlighedssange. Verse-maalet passer nøjagtigt, og den Melodi har Familien kendt — det var jo ogsaa nødvendigt, da Sangen den første Jul vel er kommet som en Overraskelse. Siden

Bringe at præsidere ved en eller anden højtidelig Lejlighed.

Faber var aldrig mere glad, end naar han i gode Venners Kreds kunde faa Lov til at »lægge Titlerne bort«. Ogsaa efter at han i 1848 havde gjort sit Navn landskendt ved at skrive »Dengang jeg drog af Sted«, bevarede han det jævne og uhøjtidelige Væsen. Virak og officielle Æresbevisninger forandrede ham ikke.

Mol er ikke min Natur,
derfor slaar jeg an i Dur,



„Højt fra Træets grønne Top“ — gammelt Billede af Juleaften i et Borgerhjem.

har Hornemann saa skrevet sin Melodi, da Sangen gjorde Lykke udover den snævre Familiekræds.

»BEDSTEFAR« hos Fabers var Smedemester *Rasmus Hjort Faber*. Slægtens Stamfader skal have været en Polak, som kom her til Danmark med det Hjelpekorps af Polakker og Brandenburgerere, der 1659 rykkede ind i Jylland for at støtte os i Svenskekrigen. Da Freden var sluttet, blev han her i Landet og ned-satte sig som Kleinsmed i Roskilde. Altergitteret i Domkirken skal være hans Værk. Navnet Faber er Latin og betyder Smed eller slet og ret Haandværker, og det er for saa vidt meget betegnende for Familien. En Mængde af dens Medlemmer var Smede eller drev andet Haandværk, og over Peter Faber var der altid et Anstrøg af gammeldags Haandværkersoliditet, som klædte ham godt, naar han som Telegrafdirektør maatte trække i Kjole og hvidt for med ordensprydet

siger Peter Faber i en af sine Viser. Han var bange for at synes sentimental, og i Sangene ser man ham derfor Gang paa Gang pludselig dreje af fra det følelsesfulde og give sig det underfundige, det spydige eller den tit lidt grovkornede Spøg i Vold, men paa en skikkelig Maade, saa Versene aldrig mistede den hyggelige Tone. Et morsomt Eksempel har man i en Sang, han skrev, da to af Børnene, et Par Tvillinger, blev konfirmeret. De var født paa Vesterbro, men Konfirmationen fejredes i Privatbankens Gaard paa Kongens Nytorv, hvor Familien siden var flyttet hen.

Tvillinger, Tvillinger, hellige Lyd,
himmelske Fryd!
Aldrig for dem lød dog Sangen saa varm,
som da jeg første Gang tog dem paa Arm.
Og Mutter hun grinte, men mest fordi
det var forbi.
Ja, der var Glæde, det kan De tro,
paa Vesterbro.

Ogsaa i »Sikken voldsom Trængsel og Alarm«, med den udmærkede Beskrivelse af Gadelivet op imod Jul, slaar hans Pegasus pludselig bagud — og rammer en gejstlig Herre, der havde irriteret ham ved at væve Vadmel over Juleevangeliet:

Naar man ikke er en doven Krop,
staar man Julemorgen tidlig op.
Klokken kimer, Gaden er saa glat,
Kirken lyser i den stille Nat.
Indenfor er Sang og festlig Fred,
og man føler sig saa vel derved,
allerhelst naar Præknen ikke dur,
thi saa faar man sig en lille Lur.



Juledags Aften havde Fabers Huset fuldt af Gæster:

Gud velsigne den, som først opfandt
det at lege Jul og give Pant.
Unge Pige, lad os lege Skjul,
giv mig kun et Kys, det er jo Jul!

Juletræet blev tændt igen, og der var Gaver til alle. Hver Pakke var forsynet med en Devise, som Husets Herre selvfølgelig var Mester for.

Med et Nodehæfte fulgte dette Vers:

De Valse, som De herved faar,
har H. C. Jumbo komponeret,
men Vrøvlet, som foroven staar,
har derimod jeg selv leveret.
Ifald det nu uheldigt gaar,
naar De dem spiller ved Klaveret,
os alle tre én Skæbne naar,
thi vi er alle tre blameret.

Med en Kæphest:

Her er en Kæphest, nu kan du dig more,
hver har jo sin, baade Smaabørn og store,
jeg har nu den at være grov mellem Venner,
og du er det største Bæst, som jeg kender.

Og med en Statuette:

Fru Loth forvandlet blev til en Sten,
fordi hun var saadan en ækel én
i Sodoma og Gomorre.
Hvis hver en Sten har været en Kvind,
saa maa de ha' haft et forbandet Sind,
især deroppe i Norre.

Med en Dessertkniv af Glas:

Hvis Kniven tilfældigt i Stykker gaar,
du kan den til Reiersen give,
thi han er dog den, der bedst forstaar
at sætte Blade i Knibe.

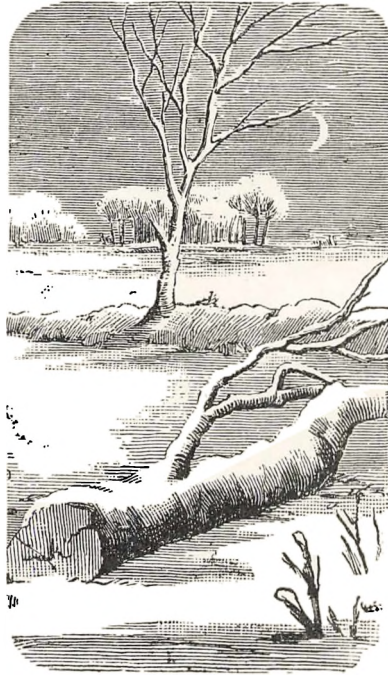
Verset indeholder en fiks og aktuel Hentydning til Datidens Aviscensur. Politiassessor Christian Reiersen var i en lang Aarrække Regeringens Censor for Aviser og Smaaskrifter og i denne Egenskab udsat for hvasse Angreb og haanende Karikaturtegninger.

PPETER FABER var stolt af, at han havde fundet paa Ordet »jævnglad« som Afløser for det tyske »gemytlig«. Selv var han jævnglad, og hans Juleviser blev til i en jævnglad og hyggelig Tid. Skønt det hedder sig, at »om hundred Aar er alting glemt«, og Tiderne nu er andre, end da Fabers Viser blev til, saa synges hans Vers dog stadig og oplever nu Hundrearsjubilatet.

Forklaringen maa ligge i, at *Julen* nu og paa Peter Fabers Tid i Virkeligheden er den samme. Gør vi ikke allesammen vor Flid for, at netop *Julen* skal være uforanderlig, at den maa forme sig, som den altid har gjort, og som vi husker den fra Aar til Aar? Ingen Tid paa Aaret har Traditionen Magt over os som i Juletiden. Alt skal Juleaften foregaa, som det plejer — i samme Orden, paa samme Maade og helst ledsaget af de samme Ord, i hvert Fald af de samme, gammelkendte Toner. Og prøver vi paa at lempe lidt ved Traditionen, saa skal Børnene nok oplyse os om, hvordan det gik til »de andre Juler«.

Derfor har »Højt fra Træets grønne Top« og de andre gamle Vers kunnet undgaa Glemselen — og de formaar endnu at gøre baade smaa og store jævnglade, saadan som Peter Faber og hans Hjem var det.





NYTAARSNY

Der skinner en Stribe saa blank som Guld,
og Luften skælver af Vinterkuld'.

Der stirrer et Øje med Jorden som Maal,
der blinker et slebet, seglkrummet Staal.

Lyset i Natten! Vartegn for Gry!
nu lyser paa Himmelen Nytaarsny!

Og lige saa skinnende klart det stod,
da Vildmanden hvæssede Flint til Od.

Jeg saa det som Barn fra min Vindueskrog,
da Moder slog op i sin Salmebog.

Det skrev sin Cirkel paa Himmelgang,
da Skabelsens Sky over Jorden hang.

Og Slægterne svandt, og Død fulgte Liv,
der kendtes ej Rust paa dets blanke Kniv.

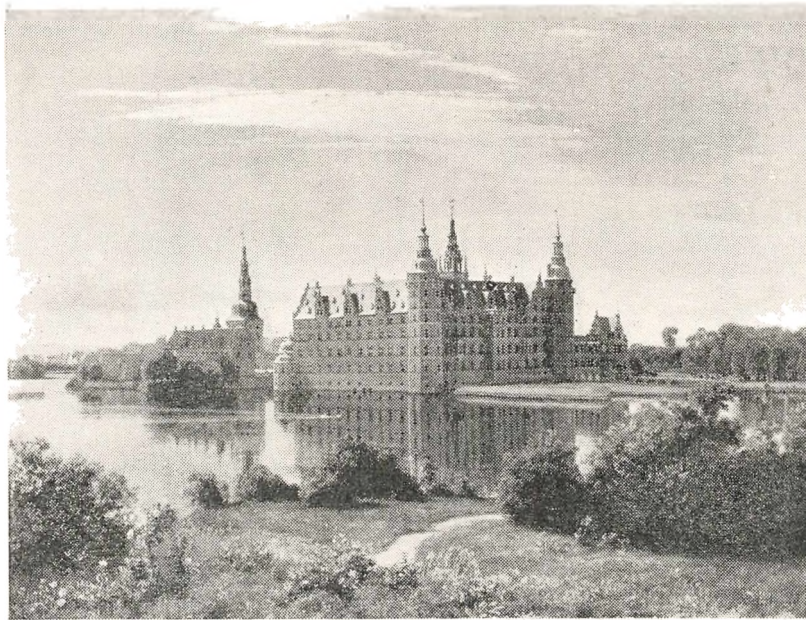
Jeg stemmes saa sælsomt, naar jeg det ser,
jeg synes det Nøglen til Aarsgaaden er.

Nu Striben staar over Vestens Sky;
nu tændes atter et Nytaarsny.

Saa mangan Aften jeg kommer i Hu
— hvor mangan Gang skal jeg se det endnu?

P. P.





Sprøde Toner lyder over Frederiksborg ...

Af *Borella-Hansen*

Snedkermester Borella-Hansen, Hillerød, skriver om Frederiksborg Slots Klokkespil i Anledning af, at det i Aar er 60 Aar, siden Brygger J. C. Jacobsen skænkede sin sidste store Gave til Slottet.

Det er i Aar 60 Aar siden, at Frederiksborg-museets gavmilde Mæcen, Brygger, Kaptajn *J. C. Jacobsen*, døde. Den sidste store Gave, han skænkede Slottet, var det Klokkespil, som den Dag i Dag, Sommeren igennem, sender sine sprøde Salmetoner ud over Byen og Indelukkets stille Kanaler.

Den endelige Bestemmelse om Sangspillets Anskaffelse, traf Bryggeren i Rom, hvor han laa syg, og Sa-

gen blev bragt i Orden kun faa Uger før hans Døden 30. April 1887.

Til hver af Klokkerne skrev Digteren Chr. Richardt et lille Rim, som støbtes i selve Klokken. Ialt leverede Chr. Richardt 28 Vers til lige saa mange Klokker. Versene blev skrevet i 1886 og sendtes 6. December 1887 til Louvain i Belgien til Klokkestøbefirmaet Severin van Aerschodt, der støbte dem alle. Klokkerne kom ikke hertil før i 1888, de naaede pr. Skib Københavns Toldbod den 14. Juni 1888, men blev ikke hængt op paa Frederiksborg før i Sommeren 1890.

Og her er Chr. Richardts meget smukke Verslinier:

Bjergets Løndom var vor Moder
men i stærke Flammefloder
fik vor Klokkemalm sin Daab.

Vi og Borgen passe sammen,
den stod ogsaa op af Flammen,
varsler Danmark Liv og Haab.
Tak! vær du vort første Raab!

Men under Frygt og Nød og Sorg
lyd højt fra Tunger klare:
Vor Gud han er saa fast en Borg,
Han kan os vel bevare.

Jeg vugger i Toner
om Konger og Kroner.

Jeg Minderne fletter
om stolteste Ætter.

Jeg sukker om Buer,
der sprængtes af Luer.

Jeg jubler om Taarne
af Kjærlighed baarne.

Jeg vogter hvert Smykke,
hvert sagn-viet Stykke.

Jeg tysser al Klage
om rigere Dage.

Jeg signer hver Tavle
til Stordaad at avle.

Jeg sjunger om Havet,
som Helte har avet.

Jeg hilser paa Skoven
og Bonden bag Ploven.

Jeg lover de spæde
al Rosernes Glæde.
Jeg hviker Farvellet,
hvor Graven er Skellet.
Alle eje vi Salmerøster,
Sang om en Fader, Frelser, Trøster.
Anger vække vi!
Synder dække vi!
Viljen ægge vi!
Tro begære vi!
Haabet bære vi!

Kjærlighed nære vi!
Lovsang ringe vi!
Mørket tvinge vi!
Naade bringe vi!
Bøn bevinge vi!
Frederiksborg! en Offerskaal
støbtes i dit røde Baal!
Offre bragte hver en Stand
fra det hele danske Land.
Kjærlighed til Danmarks Minder
gav dig atter Taarn og Tinder.

Klokken med Verset: »Jeg sukker om Buer . . .«
kom i 1918 til Gurre og blev ikke erstattet med nogen anden. I 1925 blev Klokken med Verset »Jeg sjunger om Havet . . .« flyttet til Nyhuse Kapel, og til Erstatning fik Frederiksborg Slot en Klokke, der allerede i 1917 var støbt af »Smithske« i Aalborg.

— — —
Naar De næste Gang sidder og nyder en stille Aften paa en Bænk i Indelukket, og De hører Sangspillets lille Melodi, saa tænk paa, hvad hver af Klokkerne har at melde, og send saa gamle Brygger Jacobsen og Chr. Richardt en venlig Tanke!

Søren Kierkegaard



og Nordsjælland

Af J. L. Buch

Dommer J. L. Buch, Frederikssund, skriver om Søren Kierkegaards Tilknytning til Nordsjælland, hvis Natur blev hans store Foryngelsens Kilde — en Kilde, hvortil han stadig søgte tilbage.

FOR CIRKA TO HUNDREDE AAR siden fødtes i Sæding (i Hammerum Herred) den mærkelige Mand *Michael Pedersen Kierkegaard*. Som saa mange andre Jyder blev han Hosekræmmer og derefter Storkøbmand i København; men det tunge jyske Sind kunde han ikke rejse fra. Bestandigt vendte hans Tanker sig tilbage til det »forfærdelige«, der var sket, da han engang som lille Dreng vogtede Faar paa den jyske Hede, led ondt, sultede og var forkommen. Det forfærdelige var det, at han en Aftenstund havde forbandet Gud.

Og en Dag lovede han da Gud — som en Slags Bod — at han vilde ophøre med sin Forretning, naar han havde tjent »en Tønde Guld«, d. v. s. hundrede Tusinde Rigsdaler, en uhyre Sum dengang. Maaske

har det jyske Blod tilhvisket ham, at saa langt vilde han — den fattige Hyrdedreng — aldrig naa, men allerede, da han blev 40 Aar, ejede han denne Tønde Guld.

Et saadant Løfte maatte naturligvis holdes, og i 1797 solgte han Forretningen; men forsigtige Jyder tager Forbehold, ogsaa naar de afgiver højtidelige Løfter, og da han ikke havde lovet Vorherre helt at holde op med at tjene Penge, flyttede han faa Aar efter til Hillerød, hvor han gav sig til at handle med Grunde. Det gik dog ikke, og han flyttede atter tilbage til København.

I Hillerød fødtes Sønnen *Peter Christian*, den senere saa bekendte Biskop, og 10 Aar senere fødtes i København det yngste Barn *Søren*. Dette skete i 1813 eller — som Søren Kierkegaard selv senere sagde — »i det gale Pengeaar, da saa mangan anden gal Seddel blev sat i Cirkulation«.

Ligesom den ældre Broder skulde Søren studere

Theologi; men da han tilsyneladende var for splittet og urolig, gav Faderen ham Penge til at foretage en Rejse til Nordsjælland — i det Haab, at han ved Naturens Hjælp (den, som den gamle Kierkegaard havde lært at kende i Hillerød) skulde faa Ro i sit Sind.

★

I SOMMEREN 1835 tog Søren Kierkegaard da til Gilleleje, hvor han indlogerede sig hos Kroejer Kammerraad Christopher Mentz. Om dette Sommerophold findes mange Optegnelser i hans Papirer.

Om Gilbjerg hoved skriver han saaledes: »Gilbjerg var stadig et af mine Yndlingssteder. Herfra har jeg set Havet kruses ved sagte Luftning og set dets Overflade forvandles til et uhyre Snefog, set saa at sige Verdens Fremkomst og dens Undergang. Der følte jeg paa een Gang, hvor stor og hvor ringe jeg er; da havde hine store Magter Stolthed og Ydmyghed venligen forenet sig.«

Fra Gilleleje tog han lange Udflugter (til Fods eller til Vogns) til Esrum, Fredensborg, Gribskov, Frederiksværk, Tisvilde (»Helene-Graven«) og Gurre. Særlig yndede han Søborg Sø (som dog allerede dengang var ved at forsvinde), hvorimod Udsigten fra Odinshøj ved Hellebæk skuffede ham.

I Kroen i Gilleleje og under hans Færden paa Landevejen gav han sig i Kast med alle Slags Folk (Skomagerdreng, Tjenestepiger, Landsoldater, Sjovere, Slagtersvende, Brandmajorer, Fuglekonger og Justitsraader). Herigennem styrkedes hans fra Moderen nedarvede Evne til at færdes forstaaende og medfølede mellem jævne Mennesker, og det smilende og frodige nordsjællandske Landskab skabte hos ham, hvis Forfædre alle havde levet under den barske, vestjyske Natur, Glæden ved helt at give sig Naturen i Vold. Til faa har Naturen kunnet tale sit vidunderlige Sprog som til Søren Kierkegaard. Saa han en Solnedgang bag Gribskov med Farveskær over Himmelhvælv eller Esrumsøens stille, guldrødmende Perlemorsflade, eller skuede han fra Gilbjerg ud over Havet og mærkede Stormens Tag, Bølgernes uendelige Rækker, væltende og bristende, da kunde han glemme sig selv og sit tunge Sind; da blev han forfrisket og befriet.

★

DISSE INDTRYK glemte han aldrig. Lige til hans Død (1855) blev Nordsjællands Natur hans store Foryngelses Kilde, hvortil han stadig søgte tilbage. Efter pludselig Indskydelse tog han ofte — paa alle Aarstider — i København Sæde hos en Kulsvier paa hans Vogn eller hyrede en Wiernervogn for at gense de kære Egne og dæmpe sit forpinte Sind til Ro.

Oftest besøgte han Gilleleje, Grib Skov, Esrum, Nødebo, Hillerød, Hørsholm, Tisvilde og Frederiksværk. Særlig kendt er hans Beskrivelse (i »Stadier paa Livets Vej«) af Ottevejskrogen i Grib Skov:

»Ingen færdes paa disse Veje uden Vinden, om hvem det ikke vides, hvorfra den kommer, eller hvor den farer hen. Otte Veje og ingen Rejsende. Det er jo, som var Verden uddød. Her har jeg lært ikke at behøve Natten for at finde Stilhed.«

Derimod følte Søren Kierkegaard kun een Gang i sit Liv Trang til at se Faderens Barndomshjem i Vestjylland. Dette skete i 1840, to Aar efter Faderens Død og samme Aar, som det endelig lykkedes ham at indfri sit Løfte til Faderen og fuldføre sit theologiske Studium. Denne Rejse blev ham ikke til nogen Glæde. Kun i den sjællandske Natur saa han en aldrig svigtende Støttestav og Beroliger, selv om han naturligvis ogsaa erfarede den Tungesindets Magt, der hviler trykkende over smaa, indelukkede Skovsøer.

Ingen tør vove at paastaa, at det var den sjællandske Natur, der gjorde ham til Forfatter. Det gjorde hans ophævede Forlovelse med *Regine Olsen* og hans Stridigheder med Bladet »Corsaren«.

Til Gengæld vil ingen benægte, at naar Søren Kierkegaard blev den danske Forfatter, der har mestret det danske Sprog finest og skønnest, da skyldes det helt de mangfoldige Berigelser, han hentede paa sine Rejser i Nordsjælland.

Herom siger *Troels Lund* (hvis Fader var gift med en af Søren Kierkegaards Søstre) med Rette: »Hans Modersmaal smilte i ham som Minder, som Lysskær paa Hillerøds Tage, som Søbrus fra Gilleleje, som Spejblink i en stille Skovsø, som Posthorns Kald, som en Gadedrengs muntre Fløjten. Det vilde ud; det vilde frem.«

★

I DEN FORAN NÆVNTE Skildring af Ottevejskrogen i Grib Skov staar disse kloge Ord: »Vist er det, at Verden og alt, hvad som derudi befindes, aldrig tager sig bedre ud, end naar det ses fra en Krog, og man maa liste sig til at se. Vist er det ogsaa, at alt, hvad der er hørt i Verden og skal høres, lyder lifligst og mest fortryllende, hørt fra en Krog, naar man maa liste sig til at lytte.«

En saadan Krog fandt Faderen aldrig; men hans yngste Søn fandt den. Og han saa og lyttede med sit tunge, jyske Sind til de lette sjællandske Toner. Under al hans Strid — Strid med sig selv og Strid med andre — skænkede disse Toner ham tit den Fred, han trængte til, men som han aldrig formaaede at fastholde. Men havde han formaaet det, var han jo ikke blevet den Søren Kierkegaard, der nu beundres Verden over.

Nordsjællands mest berømte „kloge Kone“

Kratmøllekonen fra Slangstrup, der havde
Konsultation i Hillerød to Gange ugentlig

Af Quercus

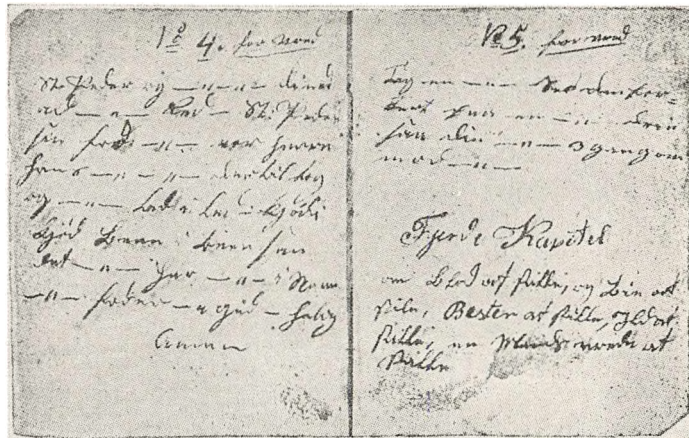
Her fortælles om kloge Koner og Mænd, der doktorerede med Salve og Uldgarnstraade og læste i »Cyprianus«. Og et Par af de mere drevnes Kneb afsløres.

LIGESOM DET ØVRIGE LAND har Nordsjælland haft sine kloge Koner og Mænd, og helt uddøde er de ikke endnu.

»De kloge« doktorerede mest med Salve og Uldgarnstraade, men der var ogsaa gerne noget Læseri i en eller anden hemmelighedsfuld Bog, »Cyprianus« eller en gammel Lægebog.

Uldgarnstraadene blev de syge maalt med eller fik bundet dem om det daarlige Sted. Den mest almindelige af de Sygdomme, som kloge Koner og Mænd kom ud for, var »Skæver« hos Børn — »engelsk Syge«.

Mange af »de kloge« havde hypnotiske Evner, som de bevidst eller ubevidst anvendte under Kuren. »Stive, stikkende Øjne« hører som Regel med til Karakteristiken af dem. At mange af »de kloge« kendte adskillige gamle Husraad, som virkelig duede, er der



To Sider af Cyprianus — den mest anvendte „Tryllebog“.

ingen Tvivl om, og naar de blev anvendt sammen med en tilpas Portion Overtro og Plat, var Virkningen, baade fysisk og psykisk, tit slet ikke saa ringe. En Del af Datidens Lægekunst hvilede jo forøvrigt ogsaa paa gamle Husraad, og det psykiske har altid spillet en stor Rolle ved mange Sygdommes Helbredelse — og gør det stadig.

★

I SVEDSTRUP var der engang en Smed, der var »klog Mand«. Vilhelm Johnsen fra Faksemose ved Græsted, Hans Hoven fra Alme og Jens fra Slagslunde huskes stadig.

Hans fra Alme var som Regel ikke hjemme, naar Patienterne kom. Saa tog hans Kone imod dem og underholdt dem, til Manden kom hjem.

»Naa, er du kommet!« sagde »kloge Hans« saa til den syge — »ja, jeg har ogsaa ventet dig længe!« Og derefter fortalte han Patienten uden Undersøgelse af nogen Slags, hvad der var i Vejen.

Mens hans Kone underholdt Patienterne og fik lokket ud af dem, hvad de fejlede, sad Manden, som »ikke var hjemme«, i en Stue ved Siden af og hørte efter!

★

DE KLOGE KONERS ANTAL var gerne større end Mændenes. »Maren i Strø« er nu forlængst glempt, men der var ogsaa kloge Koner i Hillerød og Helsingør, i Skoven i Hornsherred og i Højlet ved



Ingen kunde begribe, hvordan kloge Hans altid vidste Besked om Patientens Sygdom...

Græsted — for ikke at tale om den berømteste af dem allesammen, »Kratmøllekonen« fra Slangerup, der var saa stærkt søgt, at hun to Gange om Ugen kom til Hillerød og havde Konsultation i Slangerupsgade i Ernsts Gæstgivergaard.

»Kratmøllekonen« boede i et Hus ved Siden af Kratmøllen. Hun hed Karen Petersdatter og var født den 21. April 1802 i Jørlunde, hvor hendes Far, der hed Peter Jørgensen, var Husmand. »Lyngdal« hed og hedder Stedet, hvor hun blev født. Det var en Huslod fra »Jørlundegaard«. Karen Petersdatter blev — for at taget det hele med — kopsat i 1805, konfirmeret i 1817 og var første Gang til Alters 2. Søndag efter Paaske samme Aar.

»Kratmøllekonen« var gift tre Gange. Hendes første Mand hed Hans Olsen, den anden hed Anders Larsen og den tredje Hans Jeppesen.

Paa sine gamle Dage blev »Kratmøllekonen« noget affældig, og engang, da hun laa i Sengen og var meget syg, regnede Hans Jeppesen, hendes sidste Mand, med, at hun nu var ved at dø. Han var meget yngre end hun og var maaske ikke særlig ked af Udsigten til at blive Enkemand. I hvert Fald kørte han til Hillerød for at købe ind til Begravelsen, før Konen var død. Paa Hjemturen faldt han af Vognen i Svinget mellem Lindholmgaard og Kratgaarden og slog sig



Et sjældent Billede af den berømte »kloge Kone« fra Slangerup, Karen Petersdatter.

ihjel. Det blev til sin egen Begravelse, Hans Jeppesen havde gjort Indkøb!

»Kratmøllekonen« levede mange Aar efter den Tid. Hun døde den 3. Oktober 1885 og ligger begravet paa Slangerup Kirkegaard.

LARS BJØRNBORGS TØRST

En Fortælling fra et nordsjællandsk Fiskerleje

Af H. C. Nielsen

DER var nogen, som havde haanet den store Lars Bjørnbor. Han huggede sin brede, barkede Fiskernæve i den ru Bordplade og saa sig om i den tilrøgede Krostue med blodskudte Øjne. »Lars har en vældig Kaje, naar han er til Kros,« var der blevet sagt, »men naar han kommer hjem, og Mutter skal klæde ham af og lægge ham i Seng, fordi han ikke kan selv, er han nok mere tavs!« Og saa havde Mændene leet, grinet de havde haanet ham lige op i hans ærlige Fiskeransigt.

Se, saadan begynder Fortællingen om et lille Drama, der for Aar tilbage udspillede sig i et af Nordsjællands Fiskerlejer. Ja, kan hændte, det ogsaa var et stort Drama

Lars rejste sig tungt og besværligt. Det, der var blevet sagt, var maaske ment som en Spøg . . . en Mandfolkespøg. Men Lars havde nu pludselig faaet den Idé, at han ikke vilde finde sig i det. Der var Grænser for, hvad man burde finde sig i. Lars svajede lidt frem og tilbage. Hans stive Blik forsøgte at fange Enkelthederne.

Han var ikke køn. Man faar ikke Ferskenteint af Saltvands-sprøjt i barske, stormfulde og farefulde Døgn paa Havet. Hans Ansigt var nærmest krakeleret, og midt i det sad en Kartoffeltud, der vel nok mere havde Vædsker til indvortes end til udvortes Brug at takke for sin blaarøde Kulør. Hans Haar var graat og stridt. Det saa ud til, at der aldrig havde været gjort noget alvorlig Forsøg paa at faa Skik paa det. Hans buskede

Øjenbryn var trukket sammen, saa han lignede en Tordensky. Paa Hagen og Kinderne sad daggamle Stubbe og lyste som blankpolerede Staaltraadsender. Kraven paa hans sorte Stortrøje var smøget op i Nakken, skønt det var tropisk varmt i Krostuen, og Fødderne stak i et Par Søstøvler af største Numer.

Høj og bred, men med en ludende Holdning lettede Lars fra sin Plads. Han aandede tungt og holdt Kursen stik paa en rødhaaret Mand i Gummiflip og med lange Haar stikkende ud af Næseborene. Det var Tillidsmanden, Peter Andersen.

Tillidsmanden rejste sig. Han forstod, hvor det bar hen. Han var bred og stærk, men han naaede kun Lars Bjørnbor til Skuldrene.

De andre Mænd — Fiskere næsten alle og havnet her i Kroen, Fiskerlejets Samlingssted, af gammel Vane — var blevet stille. Lars var godmodig, det vidste de. Men de vidste ogsaa, at blev han endelig gal, saa blev han det for Alvor. Mændene sad rundt om ved Smaabordene og fulgte tavse Lars Bjørnborgs tunge, stive Skridt. Den tykmavede Krovært stod ved Skranken med højt løftede Øjenbryn og aaben Mund. Han var øm over sit Bohave. Han skelede til Klokken. Der var ikke langt til Lukketid.

Lars standsede foran Peter Andersen med skrævende Ben og de kolossale Næver dinglende ned langs Siderne.

»Naa ... hvad mener du saa med det, Peter!« Lars gloede ham olmt ind i Ansigtet.

»Mener med hvad?« Peter Andersen var ikke glad for Situationen. Men ingen skulde kalde ham for en Kujon. Det taalte Tillidsmandsværdigheden ikke.

»Du sagde noget om mig ... og om min Kone ... og om, naar jeg kommer hjem ...« Lars Bjørnborgs Stemme var grødet, og han gik truende et Skridt nærmere.

Dette blev Signalet til almindeligt Slagsmaal. Kroværten havde Venner, og da han segnede om paa Gulvet som en Fedekalv, der var slaaet for Panden, sprang fem—seks stærke Mænd ind paa Lars. Han rystede dem af sig. De, der var mest bange for Klø, tog Lars Bjørnborgs Parti. Stole, Borde, Flasker ... ja, alt, hvad der ikke hørte til det nagelfaste Inventar, fløj rundt i den lavtloftede Krostue. Med Mellemlum kom en Pande i Vejen for en Stol eller en Flaske, og en Mand segnede om. Næver



Hun stod med Hænderne i Siden og en dyb Rynke mellem Brynene, da han sparkede Døren op —

Peter Andersen blev staaende. Han var blegere. »Er det maaske ikke rigtigt?«

»Hvad kender du til det?« brølede Lars.

Havde Kroværten nu bare forholdt sig i Ro, var der maaske ingenting sket. Men hans Stemme blev Gnisten, der fik Krudt-tønden til at eksplodere. Han raabte hende fra Skænken: »Saa, Lars! Lad nu være at lave Ballade! Du ved jo, det bli'r værst for dig selv!«

Med et Sæt vendte Larsen sig mod Kroværten, dinglede hen til Skænken i fire Skridt og greb ham i Kraven. »Skal saadan en Lusepuster maaske blande sig i noget, der inte rager ham!« Lars trak den tykke Krovært til sig over Skænken, som havde det været en Sæk Fjer, og med den frie Haand stak han ham en paa Kassen, saa det rungede.

slog, og Fødder sparkede. Det var et Braavallaslag, man ikke havde oplevet Magen til i Fiskerlejet i Mands Minde. Og det vilde sige en Del.

★

LARS BJØRNBORG gik sin Vej, da Slagsmaalet begyndte at kede ham. Han kunde ikke holde Rede paa Ven og Fjende mere. Den raakolde Natteluft slog ham i Møde, da Kro-døren var smækket i bag ham. En tæt, klam Taage rullede ind fra Havet. Han knappede Stortrøjen oppe i Halsen og ravede hjemefter med sin Kæmpekæft ... et blaat Øje rigere og en Hjørnetand fattigere. Kamptumlen i Krostuen fortabte sig i en ulden Uvirkelighed bag ham.

Det var rigtigt nok, hvad Peter Andersen havde sagt. I Kroen

kæftede han op, men hjemme hos Mariane ...! Lars Bjørnberg stampede ærgerligt af Sted i sine tunge Søvler. Men det skulde blive anderledes. En Mand maatte ha' Lov at tage sig en Bajer og en »Gillelejer«, naar det passede ham. Mariane led ingen Nød. De manglede ingenting derhjemme i Hytten ... Fra i Aften skulde Piben faa en anden Lyd. Han vilde ikke finde sig i Marianes Vrøvl. Skældes Huden fuld af sin egen Kone? Nej, om han vilde! Og saa skulde han tilmed haanes for det paa Kroen! Hvem var det, der skaffede Pengene hjem? Hvem var det, der vovede Livet Gang paa Gang for hendes Skyld? Hvem var i det hele taget Mand i Lars Bjørnbergs Hus? Lars Bjørnberg! Hun maatte vel kunne forstaa, at den salte Luft forskaffede En en ulidelig Tørst. Og Tørst var til for at blive slukket!

Mariane Bjørnberg sad oppe og ventede paa ham. Hun hørte ham komme tumlende ind gennem Forstuen. Hans Modtagelse var beredt. Hun stod med Hænderne i Siden og en dyb Rynke mellem Brynene, da han sparkede Døren op. Mariane havde en fast og fyldig Krop uden at være fed. Hendes sorte, let graaende Haar var glat og redt i Midterskilning, saa det indrammede et Ansigt, der — naar Lars var ædru og omgængelig — var madonnalignende, men som i Øjeblikket havde meget lidt Madonnaskær over sig.

»Kommer du ind med Støvler paa!« Mariane strakte Halsen krigerisk frem. »Og fuld er du ogsaa!«

»Pas hellere dig selv og lad være at blande dig i noget, der inte kommer dig ved,« mumlede Lars og lod sig falde ned i en Stol. Han begyndte at trække Søvlerne af.

Mariane fnøs. »Siden hvornaar er det blevet Skik at tage Støvlerne af i Stuen ... Det plejer van at foregaa i Bryggerset.«

»Siden nu!« brummede Lars. »Og lad mig saa faa Fred. Jeg vil inte høre paa dit Vrøvl, hvergang jeg kommer hjem. Her er det mig, der bestemmer, og vil du inte indordne dig under det, saa kan du gaa fra Borde. Der er ingen, der holder paa dig. Saa kan du se, hvor du kan gaa hen og faa det lige saa godt.« Lars havde faaet Støvlerne af. Han sparkede dem fra sig og blev siddende med fremstrakte, skrævende Ben.

Ikke i sin vildeste Fantasi kunde Lars have tænkt sig, at det, han lige havde sagt, netop var, hvad der i Maaneder havde ligget Mariane dybest paa Sinde. At gaa fra Borde. Mariane havde lidt og taalt, hvad en med Aarene noget afbleget Kærlighed havde kunnet taale. Det var Synd at sige, at hun havde lidt i Tavshed. Hun havde skældt og smældt, hvergang Lars kom hjem i den Tilstand, og hun havde gjort det i velmente Forsøg paa at faa ham til at holde op. At prøve paa at forstaa Lars — eller lade, som om hun forstod ham for i al Fredsommelighed at kunne drøfte Spørgsmaalet med ham, laa fjernt fra hendes stejle Sind.

»Din Mund bløder,« sagde hun kort.

Lars svarede ikke.

»Du har været i Slagsmaal igen!«

»Hvad kommer det saa dig ved?«

Lars havde til Gengæld heller aldrig givet Mariane nogen Lejlighed til at forstaa hans ulykkelige Hang til Spiritus, som Gang paa Gang havde truet med at skulle opløse deres Ægteskab. Det var aldrig blevet til noget med Skilsmisken ..., næ, for Mariane havde været for stolt til at gaa. Det var Sagen. Men var det Marianes Stolthed, som havde faaet hende til at blive hidtil, saa var det ogsaa hendes Stolthed, der bød hende at gaa nu.

»Jeg vil skilles,« sagde Mariane kort. Ikke en Trækning var at se i hendes arbejdshærgede Ansigt ved disse skæbnsvangre Ord.

»Det har du lovet mig saa tit!« Hun blev saamænd nok.

»Det er Alvor, Lars! Jeg vil skilles! Kan du forstaa, hvad jeg siger. Jeg har advaret dig længe nok. Nu er det forbi med min Taalmodighed ...«

Lars gabte søvnigt. »Du med dit Vrøvl ... Se hellere at faa Termoflasken i Orden til i Morgen. Vi gaar til Søs og sætter Garn Klokken fem.« Lars rejste sig besværligt og dinglede ind i Soveværelset.

Mariane fulgte ham med Øjnene, og hendes Blik var vredt, men samtidig bedrøvet. Hun hadede ham for hans uforskammede Overlegenhed og for hans Tilsidesættelse af hende. Hun var bedrøvet, fordi hun saa sin egen Evneløshed. En skønne Dag vilde han drikke sig ihjel ... eller gaa over Bord i en Kæfert ... eller blive slaet ihjel i et Slagsmaal ...

»Du kan selv sørge for din Termoflaske og din Mad og dit Tøj og dit Hus!« skreg Mariane med Graaden presset op i Halsen. »Du maa hellere vænne dig til, hvordan det er at leve uden at have en Kone til at sørge for dig! Jeg er borte, naar du kommer hjem igen ...« Hun brast i Graad og gemte Ansigtet i sine Hænder.

Lars knaldede Døren til Soveværelset i bag sig.

★

FISKEKUTTEREN »Svanen«s Motor gav et Par Snøft, da Hans Hendriksen, den ene af Lars Bjørnbergs Medhjælpere, Klokken fem den næste Morgen forsøgte at faa den i Gang. Den syntes meget uvillig til at stikke til Havs saadan en raakold Morgen, hvor det tilmed var saa taaget, at man ikke kunde se den nærmeste Kutter, der laa ved Bolværket fire Meter fra »Svanen«. Hvad Hans angik, havde han heller ikke meget Mod paa at komme hjemmefra i det Vejr. Men Lars Bjørnberg var en haard Hund, og det nyttede ikke at mukke. Der var ikke kommet een af de andre Fiskere endnu. Og det var kun rimeligt, at de holdt sig hjemme. Noget andet var det med Lars Bjørnberg.

Netop som Hans havde faaet Motoren til at gaa, og dens hule tøv-tøv lød op gennem Fiskerlejet, krængede »Svanen« en Kende over. Det var Lars Bjørnberg, der stampede om Bord.

»Er vi klar til at lægge ud?« Lars sagde ikke Godmorgen.

»Javel, Skipper!« Hans sprang fra Borde og løsnede Fortøjningen.

Lars Bjørnberg tog Rattet i Styrehuset. Han styrede med samme Sikkerhed som den, hvormed en Søvnægner færdes paa en skarp Tagryg. Niels Olsen — Lars Bjørnbergs anden Medhjælper — stak et forsovet Hoved op af Kabysen. Han havde sovet om Bord for at være sikker paa at komme med om Morgen. Han saa sig orienterende om i Taagen, forsaavidt der da var noget at se.

»Er vi paa Land eller Vand?« brummede han, da Hans tønnede ned til ham.

Hans svarede med et Grin. »Den gamle er skrupskør.«

Motoren arbejdede støt. Nu kunde den snart ikke høres fra Land mere.

Hen paa Dagen blæste det op.

★

HJEMME gik Mariane og gjorde Rejseforberedelser. Hun pakkede sine Ejendele sammen i et Par store Skibskister, som Lars havde staaende, fra han var paa Langfart. Kisterne kunde hun sende tilbage senere. Lars skulde ikke sige, hun var løbet med noget, der ikke var hendes. Men hun kunde vel tillade sig at laane dem. Hun pillede Fotografierne af Faderen og Moderen ned fra Væggen, hun gennemgik Skuffer og Gemmer og tog til sig af Fællesejet, hvad hun mente, der med Billighed kunde tilkomme hende. Hele Dagen gik med at vrage og vælge og pakke. Først sent ud paa Aftenen var Mariane helt rejseklar.

Det havde været hendes Mening at rejse næste Dags Formiddag, saa Lars, naar han kom hjem om Aftenen, kunde finde Huset tomt. Men saa vældede det op i hende — alt, hvad Lars

havde budt hende, alt, hvad hun havde maattet taale af haarde Ord og Tilsidesættelse. Hun vilde føle sin Triumf! Hun vilde se Lars, naar han kom hjem og fandt hende rejseklar. Hun vilde le ham ud, hvis han alligevel bad hende blive. Det var hende, der sad med Trumfen nu.

Men det blev Aften, og Lars kom ikke hjem. Det blev en helt anden, som kom. Ved den Tid, da Lars normalt skulde være kommet hjem, stred en svær Mand sig gennem Stormen hen til Huset, hvor Mariane sad og ventede. Det var Kroværten . . . »Lusepusteren«, som Lars havde trukket hen over Skænken som en Sæk Fjer. Han havde Møje med at lukke Yderdøren efter sig. Stormen var ved at hale den af Hængslerne.

»Goddag, Mariane.« Kroværten blev staaende lige inden for Døren med Kasketten i Haanden. »Er Lars hjemme?«

»Kan du maaske se ham?« Mariane var spids. Paa en Maade havde Kroværten sin Del af Skylden for Lars' Fylder.

Blodet steg op i Kroværtens Kinder. Han var ved at blive gal. Han kom i et Ærinde, som mindst af alt gjorde en næsvis Modtagelse berettiget.

»Jeg har en Regning til ham,« sagde han mørkt. »Maaske du vil betale den?«

»Hvad er det for en Regning?« spurgte Mariane fjendsk.

»800 Kr. for Spiritus og ødelagt Inventar. Vi maa aflyse Juletræsfesten, vi kan inte naa det! . . . Han splittede jo den halve Kro ad, da han var der sidst.«

»Det tror jeg saamænd gerne,« svarede Mariane med paataget Ligegyldighed.

»Naa tror du gerne det! Jamen, saa kunde du maaske være saa god at betale den hersens her!« Kroværten smækkede Regningen i Spisestuebordet og plantede sin Næve ovenpaa med et Brag.

»Nej, jeg kan inte!« raabte Mariane. »Jeg har inte noget at bestille med hans Fylder og dine Regninger. Du kan komme igen i Morgen eller en anden Dag.« Mariane pegede hen mod Døren. Hun var lige ved at fortælle Kroværten, at Lars og hun skulde skilles. Men saa meget beherskede hun sig dog.

»Frækhed er nok noget, der ligger til Familien,« gav Kroværten igen. »Jeg lader Regningen ligge, saa kan du vel i det mindste vise ham den, naar han kommer hjem.«

Kroværten gik. Mariane gik hen til Vinduet og trak Gardinet til Side. Taagen var lettet og blæst bort i Sormen. Hun spejdede ud mod Havet. Han kunde gerne snart komme, hvis det var Meningen, hun skulde naa Rutebilen! Men han sad selvfølgelig og fyldte sig et eller andet Sted. Der var Kroer andre Steder paa Kysten! Naa, forresten kunde han vel have sit Mas med at komme til Kysten i den Storm. Maaske red de den af derude.

Det blev sent. Lars kom stadig ikke. Mariane gik i Seng og lod Rutebilen køre. Hun vilde nyde sin Triumf.

Paa Trediedagen var Mariane ved at kvæles af Utaalmodighed. Stormen havde lagt sig. »Svanen« kunde have været inde nu. Men det blev Middag, og det blev Eftermiddag, og Lars kom stadig ikke.

Først paa Aftenen lød tre taktfaste Slag paa Yderdøren Mariane gik hen og lukkede op. Udenfor stod Peter Andersen, Tillidsmanden. Han saa bleg og alvorlig ud. Mariane bød ham indenfor.

Peter Andersen faldt til i den knirkende Kurvestol. Han pudse omstændeligt sin Næse, plirrede med Øjnene og frembragte omsider med lav Røst sit Ærinde.

»Ja, Mariane,« begyndte han, og Mariane forstod, at det maatte være et tungt Budskab, han havde at bringe. »Som Tillidsmand for Fiskerne er det blevet min Lod at meddele dig, at der vist desværre inte er meget Haab for »Svanen«. De har fundet dens Styrehus med Navn drivende ude ved Kosten . . .« Peter Andersen maatte igen have Lommetørklædet frem. »Det var jo en rædsom Storm . . . og en slem Taage, da Lars gik ud

forleden Morgen. Han var den eneste, som stak ud, saa der har ikke været nogen i Nærheden, da det skete . . .«

Mariane blev siddende stum, da Tillidsmanden var gaet. Der var lige straks ikke Plads til nogen Følelser i hendes Sind. Hun var helt lammet, som man lammes af et Slag og ikke føler nogen Smerte. Men Øjeblikket kom, da hendes Stilling stod hende klart: Hun var Enke! Fiskerenken Mariane, vilde man sige . . . hun mistede sin Mand i en Storm . . . man fandt Kutterens Styrehus drivende ude ved Kosten . . . En Taare banede sig Vej ned over Kinden. Den efterfulgtes af flere. Hun kendte sig ensom og ulykkelig. Hun havde nok villet flytte fra Lars. Men det var alligevel noget helt andet, naar han var død. Og saa den Maade, de var skiltes paa! »Du kan selv sørge for din Termoflaske og din Mad og dit Tøj og dit Hus . . .« Saadan var de sidste Ord, hun havde sagt til ham. Og Lars havde bare smækket med Døren. Hvor var Mennesker ubarmhjertige mod hinanden.

Efter en Stund rejste Mariane sig beslutsomt. Hun tørrede sine Øjne og gik hen og lukkede Skibskisterne op. Alt, hvad hun havde lagt i dem, tog hun op igen og lagde tilbage paa Plads. Billederne af hendes Far og Mor kom op paa Væggen igen. Alt skulde se ud som før. Hun vilde blive boende her og holde Stedet i Ære. Det var den eneste Maade, hun kunde sone, hvad hun havde forbrudt over for Lars. Der bor Fiskerenken Mariane, skulde Folk sige, hun holder sin salig Mands Minde højt i Ære. For der havde trods alt været noget godt i Lars.

Mariane gik i Seng og bad en Bøn til Vorherre om nu endelig at tage godt imod Lars. Hans Kød var skrøbeligt, men Aanden — det vidste Mariane bestemt — den var redebon, omend han ingen flittig Kirkegænger havde været. Hun sov ind med Ro i Sindet.

★

DE NÆSTE DAG modtog hun Kondolencebesøg fra hele Fiskerlejet, og om Eftermiddagen gik hun til Præsten for at ordne det fornødne. Der var stor Deltagelse med den sørgende Mariane. Vel vidste man, at det ikke altid havde staaet helt godt til hos dem paa Grund af Lars' ulykkelige Hang til Spiritus, men de kunde se, at Marianes Sorg var baade ægte og dyb. Og Døden rakte ud over slige Bagateller.

Samme Aften stod Mariane og saa op ad Vejen til Kroen, den Vej, hendes Mand saa ofte havde tilbagelagt i Siksak . . . den Vej, hun altid stirrede paa, naar det trak ud, inden Lars kom hjem. Pludselig blegede hun og kom til at ryste over hele Kroppen. Hun saa et Syn, der fik Tænderne til at klapre i Munden paa hende: I store, dinglende Bevægelser kom Lars gaende hen ad Vejen! Lars lyslevende! Eller var det hans Genfærd? Man havde hørt om den Slags før. Man havde hørt om forliste Søfolk, der en kort Stund efter Døden viste sig for deres efterladte.

Men dette var ikke noget Genfærd. Hun hørte Lars komme buldrende ind gennem Forstuen med sine tunge Søstøvler paa. Han rev Døren op, ravede ind i Stuen og satte sig i den Kurvestol, hvor Tillidsmanden den foregaaende Dag havde siddet og bragt Budskab om »Svanen«s Forlis. Mariane stod først som forstenet. Saa løb hun hen og omfavnede Lars . . .

»Lars . . . aah, Lars! Er det virkelig dig? Lever du virkelig!« Hun kunde næsten ikke tale af Bevægelse.

»Lever?« brummede Lars. »Selvfølgelig lever jeg. Hvorfor skulde jeg inte leve?« Det var, som om denne højst uvante Modtagelse gjorde ham en Smule ædru.

»Men »Svanen« er jo forlist,« sagde Mariane aandeløst.

»»Svanen?« Lars saa uforstaaende paa hende. Han saa ud, som om han prøvede at genkalde et eller andet i Tankerne. Omsider fortsatte han: »Det kender jeg inte noget til. Vi løb tør og maatte gaa ind paa Odden for at faa Olie paa . . . Naa,

jeg var tørstig og gik paa Kroen derovre. Da jeg kom tilbage, var Lømlerne sejlet med Baaden. Saa blev jeg paa Kroen og sov. Jeg har gaaet det meste af Vejen hjem ...« Sandheden var, at Lars havde været saa døddrukken, at Hans og Niels var blevet overrasket af Stormen.

»Men, Lars ... «Svanen» er gaaet ned ... Vi troede, du var gaaet med.«

Lars' Rus var som blæst bort. I flere Minutter sad han tavs og stirrede paa sin Kone med Øjne, der var tomme eller kun saa indad. »«Svanen» gaaet ned,« gentog han. »Og Hans og Niels?«

Mariane saa bort og nikkede.

Længe sad Lars tavs og saa frem for sig. Hans Hoved sank forover. Han havde svigtet ...

Mariane strøg ham over Haaret, kærligt, men kejtet, fordi denne Bevægelse var hende uvant. »Jeg er saa glad, fordi du lever, Lars,« sagde hun ligefrem.

»Saa maa du ogsaa være glad for, at jeg løb tør samtidig med Motoren,« brummede Lars og klappede hendes Arm. »Det var trods alt Tørsten, der reddede mig.«

— — —

Det lyder maaske sært, men siden den Dag har ingen set Lars Bjornborg drikke mere, end han havde godt af.

Fra det gamle Valseværk i Frederiksværk

Af Aug. Brendstrup

Fhv. Købmand Aug. Brendstrup, Frederiksværk, fortæller her om sin Slægt og om Livet paa det gamle Valseværk i Fabrikejerne S. A. Brendstrups og T. N. Brendstrups Tid.



Det gamle Kobbevalseværk med Hovedbygningen i Baggrunden.

FAMILIEN BRENDSTRUP var i to Generationer med til at præge Livet og Udviklingen i Frederiksværk i tidligere Tid. Af »Madam Larssen«, Legatstifteren K. A. Larssens Enke, havde S. A. Brendstrup købt den gamle Købmandshandel med tilhørende Privilegium til at handle med Folk ikke alene i Byen, men ogsaa paa hele Halsnæs og et langt Stykke ned langs Fjorden. Saaledes hørte Ølsted og Havelse med ind under Privilegiet. Det var en meget stor Forretning, som omfattede praktisk talt alt: Kolonial, Manufaktur, Trælrest, Kul, Jern og meget andet.

S. A. Brendstrup havde to Skønnerter, »Knud« og »Augusta«, opkaldt efter hans ældste Søn og Datter. De to Skibe gik paa England efter Kul og til Norge efter Trælrest.

Foruden den store Købmandsforretning ejede S. A. Brendstrup Kobbevalseværket i Kompagni med Grosserer Halkier i København. Valseværket laa i Alleen, hvor nu Dampvaskeriet er.

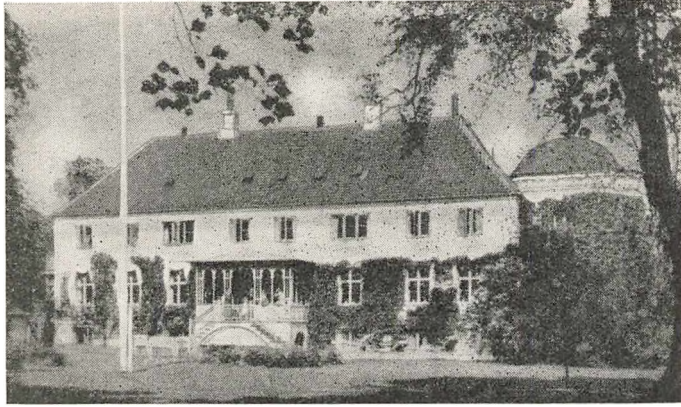
Da S. A. Brendstrup døde i 1881, overtog hans yngste Søn, T. N. Brendstrup, Virksomheden. Den store Ejendom i Nørregade, hvor nu bl. a. Knud Andersen har Manufakturhandel, var dengang Pakhus og Oplagsplads for Brendstrups Købmandsgaard, der laa lige overfor. T. N. Brendstrup boede først i Købmandsgaarden i Nørregade, men flyttede ned paa Valseværket, hvis herskabelige Bolig, der var opført ca. 1804 af Th. English, han udvidede med 4 Fag mod Vest. Det er det nuværende Rekonvalescenthjem »Skjoldborg«.

Det var en anseelig Privatbolig med 5 Tdr. Land Have og Park, men det gæstfrie Hjem havde ogsaa

Brug for megen Plads. Til »Valseværket«, som den smukke og monumentale Bygning blev kaldt, hørte der et ret stort Landbrug med Køer og Heste.

Til en saa stor Virksomhed var der selvsagt knyttet mange Mennesker. Vi, som dengang var unge, husker særlig Røgteren, Jørgen Andersen, som herskede over Køerne og Grisene. Vi Fætre og Kusiner havde en vist Respekt for Jørgen. Han kunde ikke lide, at vi kom i Kostalden, hvor der øverst til venstre stod en stor, ondsksfuld Tyr med Ring i Næsen. Det skete, at vi drillede Jørgen lidt. Sommetider kom vi farende hen til ham og raabte: »Jørgen, Jørgen — skynd dig og kom! Den store Tyr kalder paa dig, den staar og brøler Jøren, Jøren!« Saa var det bare om at forsvinde, inden Jørgen fik fat i os.

Førstemanden i Stalden hed Hans Frandsen. Han var Kusk og regerede over de fine Køreheste, som var kommet fra Stutteriet paa Hillerødsholm. Hans Frandsen havde selv været dernede for at køre dem til. Der var tre Hopper og en Vallak, alle røde og alle skønne Dyr. De gik løse i hver sin Boks. For-



Valseværkets Hovedbygning,
nu Københavns Kommunes Rekonvalescenthjem „Skjoldborg“.

uden Stadshestene var der fire svære Heste til almindelig Kørsel. Hvert Par havde sin Karl.

To eller tre Gange om Ugen gik »Kobbervognen«, som vi kaldte den, til København med Færdigvarer fra Valseværket, og naar den kom hjem, var den læsset med Købmandsvarer af alle Slags, bl. a. Kaffe fra Gamél. Undervejs blev der altid bedet i Rudersdal Kro.

DER var meget ofte Gæster paa »Valseværket«, baade om Sommeren og ved Juletid. At komme til Frederiksværk, var en hel Historie i gamle Dage. Der var to faste Forbindelser hver Dag med Omverdenen. Fra Hillerød kom Diligencen ved 11-Tiden om Formiddagen, og fra Frederikssund kom der en Vogn, ogsaa en Diligence, naar Klokkeren var 11 om Aftenen.

Det var tunge, lukkede Vogne med fire Pladser indeni og en hos Kusken. »Post-Hans« var 3 Timer om Turen fra Hillerød. Det var een Mil i Timen, men der blev ogsaa gjort Ophold i Store Lyngby Kro. Hestene skulde have et Foder, og Hans fik sig en Bitter — som Regel som Skænk fra en af Passagererne — og mens det stod paa, rettede de Rejsende Benene en Smule.

Naar Diligencen havde passeret Løvdal, lod Hans sit Posthorn høre, og saa rullede Vognen ned til Posthuset i Strandgade. Var der private Fester hos en eller anden Familie, kunde det hændes, at der var mange Passagerer med »Post-Hans«. Saa blev der rekvireret Bivogn, som kørte pænt bagefter Postvognen.

FRA gamle S. A. Brendstrups Tid husker jeg ikke ret meget — det ligger for langt tilbage. Jeg mindes dog engang, da min Far og Mor sammen med min Søster og mig kom til »Værket« en Sommerdag. Da vi var kommet indenfor og havde sagt Goddag, bød Bedstemor os paa Æbleskiver med Puddersukker. Vi fik hver især en Tallerken, og saa spurgte min Mor: »Du har vel ikke en Gaffel?« — »Hvad skal de med Gafler, de kan vel spise med Fingrene!« svarede Bedstemor, og derved blev det.

De gamle havde en overmaade elskværdig Husjom-

fru, hvis Domæne var det store Køkken i Kælderen. Hun hed Frk. Jensen, men blev af os Børn altid kaldt »Røde Jensen«, fordi hun var rødhaaret. Af hende fik vi Dreng Lov til at tørre Kirsebærblade paa Komfuret. Det var vores Tobak, som vi røg i Kridtpiber. Det smagte dejligt! »Røde Jensen« blev senere en landskendt Dame, da hun udgav sin berømte »Frk. Jensens Kogebog«, der for store Deles Vedkommende er blevet til og gennemprøvet paa »Valseværket« i Frederiksværk!

MENS T. N. Brendstrup boede paa »Valseværket«, bestod Hjemmet af Mand, Kone og to Børn, en Dreng og en Pige. Desuden var der tre Tjenestepiger og en Jomfru, og til Husholdningen hørte endvidere Karlene og Daglejerne. Frk. Anna Erentz, som nu bor i K. A. Larssens Stiftelse i Hermansgade, var i en Periode en meget skattet Jomfru hos min Tante paa »Valseværket«.

Naar der var Gæster, og det var der som sagt tit, kom der Ekstrahjælp i Stuer og Køkken. Til Hjemmets nærmeste Venner hørte Fabrikejer L. Heegaard, Birkedommer Hvalsø-Møller, Læge Chr. Olrik og Kaptajn H. Petersen (senere Parkov) med deres Familier. Men mange andre har mødt Gæstfrihed i det hyggelige Hjem. Fra København kom bl. a. Familierne Halkier og Holmblad paa Besøg. Om Sommeren og til Højtiderne var der en Mængde liggende Gæster. Baade ved Sommertid, naar Lindetræerne blomstrede, og Kaprifolierne duftede, og om Vinteren, naar Sneen laa tæt og blød i Parken, var Stedet elsket af store og smaa. I Ferietiden var der Udflugter til Hest eller med Vogn rundt i Omegnen, til Auderød og Sonnerup Skove og Tisvilde Hegn, og om Aftenen musicedes der, eller man spillede Kort eller Billard. Om Vinteren gik Turen i Kaner med klingende Bjælder ud i det snedækkede Land, eller der blev løbet paa Skøjter.

Det hændte ogsaa, at der blev arrangeret Bal. Fra Julen 1884 husker jeg saaledes et Maskebal, hvor der blev sunget en morsom »Bord-Kantate« paa Melodien »Min Søn, om du vil i Verden frem, saa buk!« Et af Versene lød saadan:

Vor By er vel lille, men bærer dog Mærket
»Fabrik«.

Og stor er vel »Heegaard«, men »Valseværket«
unique!

Og om vi end Krudtet ej opfundet have,
vi dog baade Krudt og Kanoner kan lave
vi har Artil'ri,
et kvart Kompagni —
omtrent!

I et andet af Kantatens Vers hed det:

— ja selv Forstraaden lader sig blidelig binde
for Øjne, mens »Trolldmanden« mystiske Kvinde,
skjønndt »bunden« paa Hænder,
ham Frakken fravender —
med mer!

Naturligvis var der ved den Slags Lejligheder lidt Sværmeri mellem de unge. Et tredje af Versene lød:

Er Amor paa Spil? — Ja, saa vidt har den Strik
det nu bragt:
at hans Fætter, »von Elskov«, paa »Birket« endog fik
»Fuldmagt«.
Den Orden, som før var dér installeret,
af Kjærlighedsguden blev ganske kasseret. —
Med Ild man ej spøge,
hvor Krudtovne røge
hver Dag!

Forstraaden var Skovrider Bang paa Arresødal, og »von Elskov« hed Velschou og var Birkefuldmægtig. Han blev senere Birkedommer i Jylland.

T. N. Brendstrup og hans Hustru var meget flittige Mennesker begge to. I mange Aar stod Fru Laurentine Brendstrup selv hver Morgen, naar der var malkeket, nede i Mælkekælderens og solgte Mælk og Fløde. Der var dengang ingen, der kørte rundt og solgte Mælk ved Dørene. Brendstrup havde ganske vist

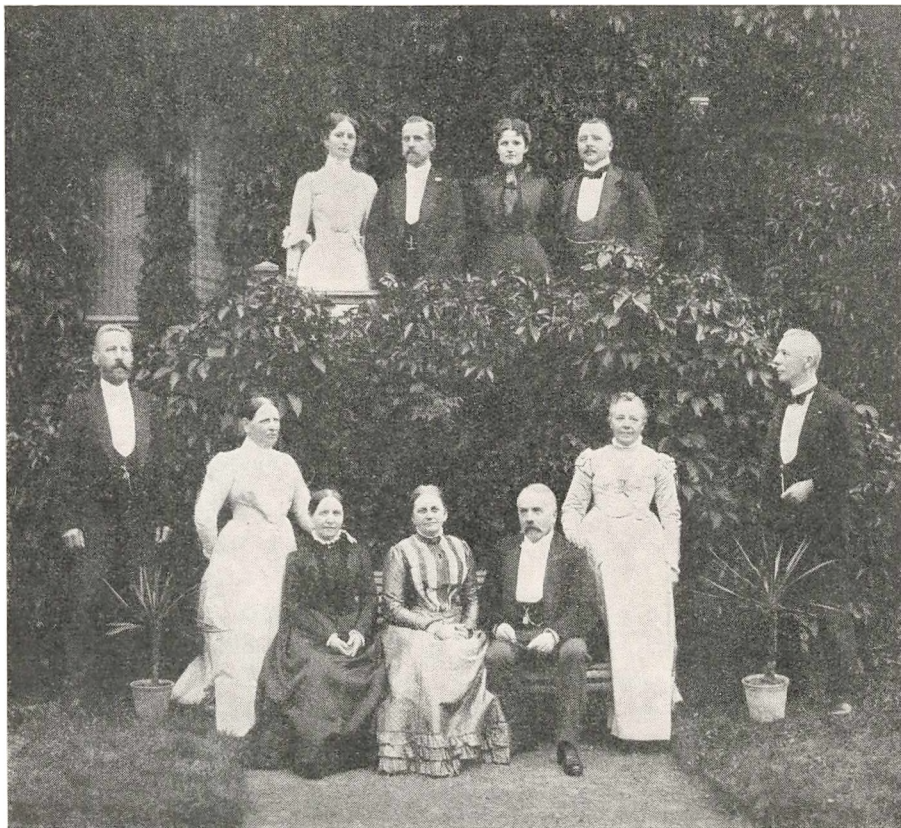
Bogholder, men det var alligevel ham selv, der samlede alle den store Virksomheds Traade i sine Hænder.

De var begge flittige Kirkegængere. Eftersom Vejret var til det, gik eller kørte de hver Søndag til Vinde-rød Kirke, og da der blev Tale om at bygge Kirke i Frederiksværk — den, der nu ligger paa den tidligere Markedsplads ved Aaen — skænkede T. N. Brendstrup og hans Hustru 25,000 Kr. til Hjælp for Opførelsen, et stort Beløb efter Datidens Forhold.

ALt dette er nu »en saga blott«, men Mindet om gamle Dage paa »Valseværket« bevares levende hos Slægten og hos alle, som paa en eller anden Maade var knyttet til Familien. Det gamle Hjem i Parken ligger der stadig, udvendig saa godt som uforandret, men Valseværket selv er forsvundet.

T. N. Brendstrup var imod de Planer, der kom frem om at flytte Virksomheden til København, og da Flytningen blev til Alvor i 1908, trak han sig ud af Foretagendet.

For ham hørte det gamle Valseværk og Frederiksværk uløseligt sammen — og mange holdt med ham.



Medlemmer af Familien Brendstrup paa og ved „Valseværket“s Veranda.

Øverst fra venstre: Nr. 1: Fru Ellen Brendstrup, gift med Nr. 2: Knud Brendstrup, Forpægter paa Parcelgaarden ved Roskilde.
Nr. 3: Fru Hertha Brendstrup, gift med Nr. 4: Aug. Brendstrup, Købmand i den gamle Købmandsgaard i Frederiksværk, Artiklens Forfatter.
Nederst fra venstre: Nr. 1: Skovrider Lunddahl, Haneau paa Falster, gift med Nr. 6 i samme Række: Fru Augusta Lunddahl, født Brendstrup. Nr. 2: Fru Bolette Brendstrup, gift med Nr. 7 i samme Række: Herredsfoged i Vindinge ved Nyborg Knud Arent Larssen Brendstrup. Deres Søn er Nr. 4 i øverste Række. Nr. 3: Fru Marie Møller, født Brendstrup, Enke efter Oberst Møller. Nr. 4: Fru Laurentine Brendstrup, gift med Nr. 5: T. N. Brendstrup.
Billedet er taget i August 1902.

»Kalder døv d e d for Fart?« sagde Bryggerens Lillepige, »nej, saa sku' døv set den Gesvindighed, vor Moer hun slap Strygjærnsboltin med i Gaær — hun tro'te, den vaa kold, men den hade ligged paa Komfyred hele Formedden!«



»Vaa'ed int' for it Syns Skyld, saa vaa'ed smænd lie mejed med Glarøjne og Laar-genetter!« sagde Sovnefoddin altidn.



»Nej, røde Haer og Elletreer di gror kuns paa sur Bund!« sagde den lange Las Petter, da han vaa bleed givt med den rødhaerede Larine fra Sandgravshusene.

Da Skovfodkonen klaeved sig over, a' hun sad i Kærken og fraaes, saa hun fik Gaesehyd over ded heele, saa svarte Skovfoddin: Ja, hva' Slaevs Hyd sku' døv els faae?«

»Ded er mærkelig og se alle dom, der søjer Plads i Avisen,« sagde gamle Mads Peesen, »for di er allesammen saa masendes døegtige og ka' baade ded ene og ded aent! Men hva' med dom, der duer te' ingenting? Ser vi rejdig te', saa er ded kaske dom, der har Plads!«



»Jeg troer, vi maa se og hitte vos in aen Køvmand!« sagde Jørgine, »for Peddersen han er bleed mig for bovlærd, han leeser for mejed, ded er növ tredje Gaang, han skriver: „Ved aa se i menne Bøjer...!“«

Dengaang Sovnraadsformandin han spurgte Gustav i Fattighedshuset om, hvad ded vaa, hans Kone vaa kommed paa Sygehused for, saa svarte Gustav: »Aa, hun har gaaed og raved sig no'ed te', som Dovtrin kalder for Stofskifte!«



SKÆMTESPROG



»Ja, ka' Skægged gøre ded, saa ka' vaer Gedebuk osse præke!« sagde Stine fra Kavrup — hun ku' int' li' den nye Præst, forded han hade Fip-skæg.



Da Landbetjentin kom ing te' Nes Mads' og sagde, a' han sku' snakke med Petter, Nes Mads' Søn alsa, og a' ded drejede sig om en Pa-ter-ni-tets-sag, saa svarte Nes Madsen: »Naa, gjør'ed ded, ja, ded er no'ed, man int' kender større te' med den Slaevs akavede Ord, men allenfals ka' ded int' være vaer Petter, for han ble' kassert paa Sesjonen for ovver to Aar seen!«

»Ge' Tid, ge' Tid, den bree Ende er tebaves!« sagde Bakke-Frederik — han task Kællingen med Skøviskavted.



. Da Karen Sofie sagde, a' hun tro'te, ded ble' Regnveer, bed Lævs hinne a': »Ja, vel faar vi Regn, kasse oss ingen in hael Timme, men int', forded døv tror'ed, men forded, a' Vinden er gaaed ovver i Sydvest!«



Enken paa Bygaard plejte altidn van og sige: »Ded sku' nødig gaa saa vidt, a' der kom Sult her te' mit, saa vi sku' komme te' og sidde og ædde Kaael foryddn Fidt!«



Toldere og Syndere i Middelalderens Helsingør

✧ Hvad de gamle Dokumenter fortæller os
om det 16. Aarhundredes Helsingørnere ✧

Af Johs. E. Hagelsten

Redaktør Johs. E. Hagelsten, Helsingør, har foretaget et Uddrag af gamle Protokoller og Dokumenter fra Helsingør og skriver paa Grundlag heraf om Henrettelser, Hekseprocesser, Rettergang og Anordninger for de Helsingør-Borgere i det 16. Aarhundrede. Et livligt Billede trykkes frem, og der gives en Karakteristik af to dygtige Borgmestre, der prægede den Tids offentlige Liv.



Birgitte Gjøe — interesseret Tilhører ved Byrådsmøder i Helsingør!
(Malet af Jakob Binck 1550, Frederiksborg Museet.)

GAMLE GULNEDE PROTOKOLLER med snirklede Tegn og stor Bogstavrigdom kan hver for sig synes tørre og uegnede til at tegne levende Træk af Byens tidligere Fysiognomi; men stilles de enkelte Beretninger sammen til en Mosaik, vil de danne et særdeles interessant Billede af Byens Liv i længst henrundne Tider, og vi skal da her prøve at ride nogle Linier fra Helsingør omkring 15—1600-Tallet.

De ordinære Byrådsmøder holdtes sædvanligvis hver anden eller tredie Mandag. Magistratsmøderne fandt Sted for lukkede Døre paa »Raadstuen«, medens Forsamlingerne for aabne Døre holdtes »ude paa Raadhuset«. Heri deltog i Almindelighed en eller flere af Borgmestrene, nogle af Raadmændene, Byfogden og Byskriveren samt Menigmand, hvilket sidste vil sige Byens Borgere, men jævnligt ogsaa Lensmanden, dennes Foged, Præsten og i adskillige Tilfælde nogle af Borgernes Hustruer. Det hændte ogsaa, at adelige Damer overværede Møderne, saaledes vides det, at Herluf Trolles Hustru, *Birgitte Gjøe* lejlighedsvis har overværet Møderne.

Naar Lensmanden selv optraadte ved disse Forsamlinger, var det i Almindelighed for at læse en Kongelig Befaling, for i en eller anden Sag at tilkendegive Majestætens Mening eller for at overvære Behandlingen af Sager af anden ekstraordinær Betydning for Købstaden.

Saaledes var *Herluf Trolle*, der var Lensmand paa Krogen, Mandagen næst Sct Laurentii-Dag 1550 selv

til Stede ved Behandlingen af en Sag mod en Amsterdamer Frederik Tønnesen, der paa Gaden i Helsingør under et Slagsmaal havde dræbt en Styrmand Gigken van Dockum fra Vestfriesland. Ved Mødet beedigede en Del fremmede Skippere, at Dockum havde givet sig andre Navne, og en af de tilstedeværende lovede, at han inden Sct. Hansdag vilde skaffe sig Underretning fra den dræbtes Slægt — antagelig vedrørende Spørgsmaalet, om de vilde modtage Sone.

Tønnesen befandtes at have forbrudt sit Liv; men han blev benaadet af Kongen, hvorfor han lover »med sin Ed, som han har givet Herluf Trolle, Embedsmand paa Ørekrog, i Borgmesters, Raads og Byfogeds Overværelse at være Kongen og hans Søns, Frederik den Andens tro Tjener og underdanig for Livstid, hvor Kongen vilde bruge ham, tillands, til Vands, inden- eller udenrigs...« osv.

Vor Frue Dag samme Aar var Herluf Trolle til Stede ved Helsingørs Ting og lod læse nogle kgl. Breve om Søbreve og Toldsedler, og selv nedlagde han Forbud mod at age Gødning ud ved Stranden.

Fredagen efter Laurentii Dag 1552 var Herluf Trolle ligeledes til Stede ved et Byraadsmøde og tilkendegav, at hvem, der husede Fremmede, som gik efter Almisse mere end tre Nætter, skulde straffes af Byfogden.

I det hele taget behandles ved disse Forsamlinger en Række Retssager, og det synes ikke at høre til Sjældenhederne, at der efter disse Møder foretoges Henrettelser af de Dødsdømte.

I det sidstnævnte Aar stod en Mand ved Navn Jørgen Haagensen anklaget for Bytinget for at have stjaalet nogle Lam fra en Bonde i Rørtang. Den sigtede tilstod dette Tyveri, ligesom han indrømmede, at han og hans Hustru havde adskillige andre Tyverier paa Samvittigheden, og »da han stod paa Stigen (til Galgen) bekendte han endnu et Tyveri, som han ikke før havde nævnt.« Samme Dag blev en Karl, Rasmus Jørgensen Helt, henrettet, efter at han aabenbart for Bytinget havde bekendt, at han havde været med til at myrde en Karl i Norge ved Navn Jens Plov.

Springer man nogle Aar frem i Tiden, nemlig til 1564, erfarer man, at en tysk Landsknægt, Hans von Thurgo, blev henrettet for Tyveri; men ved den Lejlighed kom en vis Christen Bager til at ihjelskyde to Personer med »et stakket Fyrrør«, som han uforsigtigt stod med. Det ses heraf, at Borgerne var bevæbnede, naar de mødte ved Tinget. I et Protokollat fra den 4. August 1571 ses det, at man heller ikke her i Helsingør undgik de beskæmmende Trolddoms- og Hekseprocesser, der i hin Tid efter Reformationens Indførelse var saa mange af her til Lands.. Det hedder i det nævnte Protokollat, at Byfogden begav sig fra sit Hus, hvor en for Trolddom anklaget Kvinde skulde konfronteres med et Vidne, hen til Raadstuegaarden og lod den Anklagede optage af Fængslet. Af disse Ord ser man, at der har været indrettet Fængsler i Raadstuebygningen. Antagelig har Fængslerne været i Kældrene.

Samme Aar og samme Maaned, nemlig den 22. August, blev 27 Sørøvere ført fra København til Helsingør for at blive henrettede. Naar Eksekutionen skulde foregaa i Helsingør, var det antagelig for i denne af saa mange Søfolk besøgte By at gøre det anskueligt for disse, hvor magtpaaliggende det var for den danske Regering at straffe Sørøveri.

★

Men vi vender tilbage til Raadhuset og konstaterer, at selv om det rummede dystre Fængsler i sine skumle Kældre, saa har det ogsaa kunnet danne Ramme om lokale Festligheder. Det brugtes nemlig ogsaa til Gæstebud og navnlig til Bryllupsfester. I 1573 solgtes saaledes nogle Haver, der ejedes af Helsingør By, til Borgmester Henrik Mogensen og Raadmændene Frands Lauridsen og Frederik Leiel for hen-

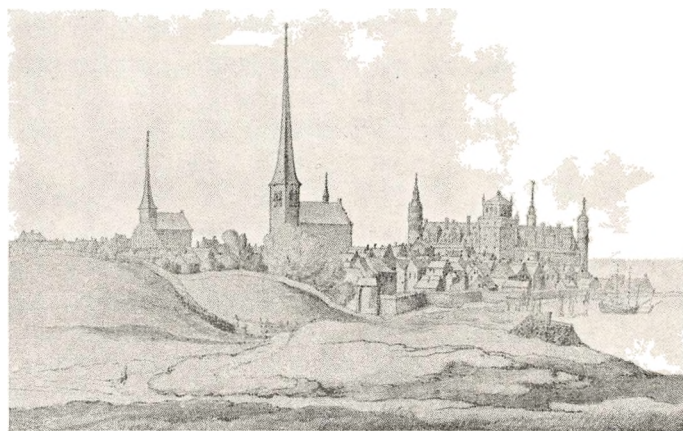
holdsvis 50, 180 og 60 Mark, og for disse 290 Mark bestemtes det den 25. Februar, at »der udi Raadstuegaarden skulde bekostes et nyt Hus — at bruges til Brudehuus« til menige Borgeres Gavn og Bedste, og i et Protokollat for 4. Maj ses, at denne Bygning skulde være 2 Lofter høj og der oven paa en Sal, »saa at dersom nogen Borger har Behov at bruge den til en Bryllupskaast, om man ikke vil holde den paa Raadhuset, skal det der altid holdes og være fangeligt.«

Paa Pladsen udenfor Raadhuset skulde Borgerne i paakommende Tilfælde møde, saa snart der ringedes med Kirkeklokken.

Den 2. Januar 1565 var det iøvrigt tilkendegivet, at naar der ringes med den nye Klokke i Taarnet, skulde man møde med sit Værge ved Raadhusporten og faa nærmere Besked, og naar Kongens eller Byens Ærinde er forhaanden og samme Klokke lyder, skal man møde der, hvor det er fornødent at hjælpe. I en Meddelelse af 27. Juni 1566 hedder det, at naar Vagtklokken ringer, skal enhver møde for Raadhuset med Harnisk og Værge, som han er takseret for.

Og midt i en Tid, hvor Prisinspektørerne er i daglig Virksomhed med at undersøge Priser, Vægt og Kvalitet, og hvor man i hvert Fald indenfor Restaurationskredse diskuterer Maaleglassenes Justering og Effektivitet, er det helt forunderligt at læse et Protokollat fra den 19. Maj 1568, hvori det hedder, at nævnte Dag »var alle Bagerne samlede paa Raadstuen i Nærværelse af Borgmestrene, Raad og Byfoged; deres Brød vejedes, og der blev fundet stor Brøst ved Brødene baade i Vægt og Godhed; de tilstod dette, men før at Sagen ikke skulde komme »for menig Mand« lovede de nu inden Døre Bedring og optingede til Kongen og Byen for deres Forseelse.« Men, hedder det videre: »Findes der Brøst en anden Gang, bliver deres Straf haardere.«

Paa selve Raadhuset henlaa de lovbestemte Maal og de mindre Vægte, Mønstre for Fiskegarn var op-hængte paa Raadstuedøren. 1550 var der blevet oplæst et kgl. Brev, at ingen maatte bruge Fiskegarn



Helsingør i Midten af 1600-Tallet, set fra Syd, med Borgmuren i Forgrunden. Tegningen saa vidt vides udført af den hollandske Maler Cornelis Vroom, den yngre, i 1645, da en hollandsk Flaade passerede Helsingør.

med mindre Masker »end det Skiel eller Nedboer viser, som er ophængt paa Raadhus-Døren.« Den 16. Juni 1572 blev der paa Raadhuset opslaaet kgl. Anordning om Ændring af den gængse Møntværdi man havde aabenbart ogsaa visse Valutaproblemer den Gang.

Beständig gentager Historien sig. Om det saa er Hundene, saa rejste de den Gang visse Problemer ganske som den Dag i Dag. Den 6. Juni 1569 hører man, at Kongen og Jørgen Munch, der var Lensmand paa Frederiksborg og Krogen Len og havde Slingerup og Helsingør i Befaling, klagede over de løse Hunde, som løb fra Byen ud til de omliggende Skove og jagede Dyrene.

Et Brændselsproblem havde man ogsaa den Gang. Den 19. Januar 1573 kommer nævnte ærlig og velbyrdig Jørgen Munch midt under Raadhus- og Tinghusmødet til Stede i Helsingør og beretter, at som han nu kom agendes gennem Skoven, fandt han en Mand, som bor her i Byen. Vedkommende havde sin Økse hos sig og havde hugget og styvet i Kongens Skov, og Jørgen Munch var ganske fortørnet over, at »der imod alle Forbud bevises saadan Ulydighed her, hvorfor han gjorde gældende, at ingen maa hente noget Brænde i Skoven, grønt eller raaddent, »ved sin Hals at straffes.« Senere blev den gode Lensmand dog mildere stemt og lod opskrive Navnene paa de fattige i Byen, idet han lovede paa Kongens Vegne at yde dem nogen Hjælp.

★

PRØVER man paa mellem dette Galleri af forskellige Typer at finde ind til det rent menneskelige, standser man uvilkaarligt ved et Par Borgmestre, der synes at have været udprægede Personligheder, Kongens haandgangne Mænd, gode Borgere for deres Land i Almindelighed og for Helsingør i Særdeleshed, nemlig *Sander Leiel* og *Henrik Mogensen*, begge Toldere ved Øresundstolden.

At være Tolder ved Øresundstolden var et betydeligt Hverv. Tolderne her skulde holde sig underrettet om, hvad der passerede i Udlandene, gennem Samtaler med de Søfolk, der anløb Helsingør. De skulde følgelig beherske flere Sprog, og hørte de Tidender af Vigtighed, skulde de lade Meddelelse derom gaa til Kongen. De skulde give de søfarende Meddelelser om Sejladsen i Sundet, f. Eks. om forbudte Steder, og de benyttedes ikke sjældent som Kommissærer, der hos de fremmede Søfolk foretog Opkøb til Kongen.

Sander Leiel, der nedstammede fra en skotsk Adelsfamilie, nævnes første Gang omkring 1535—36. I 1548 maa den daværende Tolder Peder Hansen være blevet fundet skyldig i visse Misligheder. Han blev i hvert Fald fængslet, men han blev dog benaadet i det føl-

gende Aar »for hans Forseelser i hans Regnskaber«. Maaske har Tilgivelsen haft en vis Forbindelse med, at han da afstod sin ikke ubetydelige Ejendom Borupgaard ved Helsingør til Kongen. Men Leiel, der allerede i 1536 var blevet Borgmester, udnævntes til Tolder og bestred dette betroede Hverv til sin Død 1560.

Indenfor Byens Styrelse var han en virksom og interesseret Mand; men nu og da handlede han med en Myndighed, der hos nogle vakte nogen Misfornøjelse. Omkring 1550 »skød han Skel for Menigheden, om han havde gjort nogen Uret mod Nogen, hvorpaa der enstemmigt svaredes nej; men at han havde været deres Borgmester som en Dannemand, og takkede de ham alle.« Men dette har naturligvis ikke forhindret visse misfornøjede i at mukke lidt i Krogene.

Men Sander viste sin gode Vilje overfor Byen ikke blot ved smukke Gaver til Hospitalet, men ogsaa ved, naar det behøvedes, at laane Penge til Staden eller at skaffe den fornøden Kredit. 1556 laante han Byen 100 Dalere og to Aar senere sammen med Borgmester Henrik Mogensen 110 Dalere.

Iøvrigt var han en velhavende Mand. I 1549 bestemmer han i sit Testamente, at hans Hustru Elline Davidsdatter skal have 1200 Dalere samt Gislome og Borsholm Hovedgaard. To Aar forinden konfirmerede Kongen et af Abbed Peder Ingemarsen og Konventet i Esrom Kloster til Sander Leiel, hans Hustru og Arvinger udstedt Skøde paa Borsholm By med Hovedgaard og ti Landbogaarde med alt Tilliggende, Ager, Eng, Skov, Fiskevand o. s. v. Hvilket hun efter Testamentet skulde beholde uskiftet og ubeskaaret paa Livstid, og efter hendes Død skulde Hovedgaardene med Tilbehør tilfalde deres Børn eller næste Arving ubeskaaret. Det tilføjes, at de har givet alle deres Børn — Piger som Drengene — hver 1200 Dalere. Ogsaa inde i Helsingør ejede Sander flere Gaarde, Boder og Jorder, han fik Afgifterne af 4 Gaarde i Horserød og fik 1550 ti Bøndergaarde i Forlening i Bistrup, Horserød og Ørsholt. Videre ejede han nogle Skibe og drev Handel navnlig paa Skotland og Holland, ligesom han havde Købmandsvirksomhed i Helsingør. I et Regnskab fra 1560 ses det saaledes at han har solgt 6 Alen Klæde til Bysvenden for 15 Sk. Hans Rigdom kan ogsaa aflæses af Skatteregnskaberne. I 1557 betalte han som den højstbeskattede 25 Dalere, hans Kollega Henrik Mogensen 14 Dalere, medens de to næsthøjeste derefter betalte hver 12 Dalere. Det følgende Aar betalte Sander 16 Dalere 2 Mark, Henrik Mogensen 9 Dalere 1 Mark, medens de næstfølgende var to Borgere, som betalte hver 8 Dalere. (En Daler var = 50 Rigsbankdaler, hver Daler var paa tre Mark, fra 1572 to Mark.)

★



Mindetavle af Marmor og Alabast over Herluf Trolle (død 1565) opsat i Sct. Olai Kirke i Helsingør 1568 af Birgitte Gjøe. Tavlen er udført af Hans Floris de Vriendt i Antwerpen. Han arbejdede senere paa Kronborg og paa Badstuen ved Frederiksborg og var en yngre Broder til den berømte Cornelis Floris de Vriendt, som var Mester for Frederik den Førstes Gravmæle i Slesvigs Domkirke (Kopi paa Frederiksborg) og for Christian den Tredies i Roskilde Domkirke.

Den latinske Tekst paa Herluf Trolles Mindetavle handler om Herlufs og Birgittes Skolelegat af 1555, „paa det, at Eleverne hver Dag, Morgen og Aften, skal mødes i dette Tempel, synge fromme Salmer, læse hellige Messer og bede for Kirkens og Rigets Velfærd“.

De fire Adelsvaaben: øverst Trollernes (en rød Trolde med sit afhuggede Hoved paa Bugen og med venstre Haand holdende om Halen i et Guldfelt) og Gjøernes (tre skraabjælkevis stillede Ibskaller af Sølv i blaafelt), nederst Skavernes (et Marekors af Sølv i blaafelt). Herluf Trolles Mor hed Kirsten Skave. Hun ligger begravet i Torup Kirke paa Halsnæs) og Bydelsbak'ernes (tværdelt Skjold med to røde Liljer jævnsides i Sølv. Birgitte Gjøes Mor hed Mette Bydelsbak). Marekors, der ogsaa kaldes Drufod eller Pentagram, ligner en femstraale Stjerne og regnedes for et Trylletegn, der beskyttede mod ondt. Maren var et kvindeligt Væsen, der plagede sovende Mennesker, især Mænd, som hun satte sig paa Brystet af („Mareridt“). Drude er det gammeltyske Navn for Maren. Tegnet med Kridt paa en Dørtærskel hindrede Marekors alt ondt i at trænge ind i Huset. Det græske Navn er Pentagram eller Pentalfa, fordi det danner 5 A'er. Allerede Pythagoræerne regnede det for heldbringende. Men naaede Stregerne ikke helt sammen i Spidserne, var Tegnet værre end intet: det onde kunde da komme ind! Og vilde Uheldet saa, at den Spids, der vendte ind i Stuen, var tegnet rigtigt, kunde Djævelskabet ikke slippe ud igen. I Goethes Faust (1. Bog, Studerekammer-scenen) er Mefistofels af den Grund sluppet ind hos Faust, men kan ikke komme ud igen.

150 Pd. Ingefær, 150 Pd. Ris, 20 Pd. Safran, 30 Pd. Nelliker, 50 Pd. Kanel, 20 Pd. Muskatblomme, 30 Pd. Husblas, 25 Pd. Dadler, 1 Ask fuld af Oblater, 30 Pd. Annis, 30 Pd. Comin (Kommen?), 12 Pd. Muskat, 10 Pd. Cardemomme, 10 Pd. Marmelade, 6 Stk. Haardug, 12 Pd. syltet Muskat, 2 Oksehoveder lange Svedsker (846 Pd.), 100 Pd. Sukkerkandis, 1628 Pd. Canari-Sukker, 50 Pd. fint Sukat, igen 25 Pd. Dadler, 100 Pd. Korender, 1 Quartel Lissabons Olie, 50 Pd. Ingefær i Sukkerkandis, 6 Kurve Rosiner, 100 Pd. Mandel-Konfekt, 1 Parmasan-Ost paa 83 Pd., ½ Ahme Oliven, 369 Pd. Svedsker, 6 Kanariefugle samt 6 smaa og to store Bure og endelig 100 Pd. Kanariefrø.

1565 fik han Ordre til at »handle med de fremmede Skippere og Købmænd, som kom der i Sundet« om at laane Kongen en Sum Penge mod Mogensens Brev og Segl, hvilke Penge skulde tilbagebetales et Aarstid efter, og da dette Løfte ikke holdtes, fik Mogensens Paalæg om »med Lempe« at faa Sagen udsat.

To Aar senere faar han Ordre til at skaffe Kongen dygtige Matroser navnlig til Admiralskibet »Fortuna«. Mandskabet skulde skaffes fra de fremmede Skibe, som sejlede gennem Sundet. For at faa fat i de dygtigste, bød Kongen 4, 5, 6 eller 8 Dalere i Maanedspenge, men Mogensens »maatte ikke tage nogen bort med Vold eller trænge nogen til saadan Tjeneste.«

En anden Gang fik han Besked paa i Sundet at

BORGMESTER Henrik Mogensen var ogsaa adelig. Hans Fader hed Mogens Jensen og var Foged paa Bergenshus. Sidstnævnte var Svigersøn af en i 1474 adlet Tolder og Borgmester Peder Hansen, Helsingør.

1544 blev Henrik Mogensen Raadmand og 1558 Borgmester. Antagelig 1556 blev han af Kongen udnævnt til Toldskriver, og ved Sander Leiels Død 1560 blev han Tolder i Helsingør. Han fratraadte Borgmesterstillingen 1579, men forblev som Tolder omtrent til sin Død 1583.

Det ses, at H. M. flere Gange maatte gøre Indkøb til Kongen, og at det ikke var Smaapartier, det drejede sig om, ses af en Liste fra 25. Oktober 1572: Et Kramfad med 600 Pund Mandler, et med 120 Pd. Peber,

anholde nogle spanske Skibe med Salt og paalægge dem at sælge 200 Læster deraf til Kongen, 400 Læster til Borgerne i København, Malmø og Helsingør for 38 Dalere pr. Læst. Skipperne protesterede voldsomt mod Prisen, hvilket der dog ikke blev taget Hensyn til, da den laa over det dobbelte af, hvad de selv havde givet.

Mogensen var ligesom Leiel meget interesseret i sin Bys Ve og Vel, og ved flere Lejligheder, hvor Byen var blevet paalignet at levere store Partier Proviant navnlig til skaanske Byer, greb han ind og gjorde paa rette Steder sin Indflydelse gældende, saaledes at Helsingør slap med betydelig mindre Leverancer end oprindelig paatænkt.

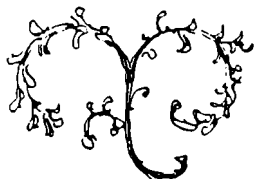
Han var ogsaa en velhavende Mand, der ejede flere Gaarde i By og Omegn, Skibsparter og Købmandsgaarde, ligesom han var interesseret i et stort Interesseskab, der drev Bundgarnsfiskeri ved Helsingør.

Han stiftede et Legat paa 200 Dalere, hvis Renter 10 Dalere af Sognepræsten skulde uddeles til de fattige syge.

Mogens Henriksen var to Gange gift. Først med Carine Villumsdatter, med hvem han i hvert Fald havde een Datter og tre Sønner. Anden Gang giftede han sig 1572 med Birgitte, og til dette Bryllup forærede Byen ham 6 Tdr. Rostokkerøl à 7 Mark pr. Tønde.

Hans Datter, der hed Doritte, blev gift med Anders Hess, hvis Broder var den rige og ansete københavnske Borgmester Marcus Hess. Anders Hess, der ogsaa var en meget velhavende Mand, blev 1579 Raadmand i Helsingør. Han bekostede en Del af en Lysekroner til Raadhuset

Helsingør har vel baade før og senere haft betydelige Mænd i sin Styrelse. Her er nævnt et Par af de mest fremtrædende fra den Periode, vi har givet et Par Rids af.



ERINDRINGSGLIMT FRA HØRSHOLM

Af H. P. Schmidt

Pensioneret Postmester H. P. Schmidt, der var Postelev i Hørsholm fra Juni 1890 til Oktober 1892, fortæller her nogle spredte Erindringer fra dette Tidsrum.

DET VAR en tidlig Morgenstund, den 31. Maj 1890, at en ca. 16-aarig ung Mand indfandt sig paa Odense Banegaard for at tage med Toget til Hovedstaden, som han indtil da ikke havde gæstet. Lad mig straks tilstaa, at den unge Mand var Forfatteren til disse Linier.



Kirkealléen i Hørsholm ved Juletid.

Jeg havde kort forinden »absolveret« Præliminæreksamen og været saa heldig gennem Familieforbindelser at opnaa Plads som Elev paa Hørsholm Postkontor. Man var dengang privat antaget af Postmesteren de første 10 Aar af Løbebanen, og Lønvilkaarene var yderst slette. Man var i Elevtiden, 2 à 3 Aar, ganske ulønnet og maatte betale for Kost og Logi, i dette Tilfælde hos Postmesteren.

Kystbanen eksisterede jo ikke, saa min Vej gik fra Københavns Hovedbanegaard til Holtebanegaarden overfor den daværende Aborrepark. Jeg ser mig selv drage af Sted med den tunge Kuffert og længst muligt udenom de opstillede Dragere, som det formentlig vilde være alt for kostbart at anmode om Hjælp. Jeg ankom imidlertid lykkelig og vel til Holte og steg dér ind i den ventende Postvogn, som besørgede Kørselen mellem Hørsholm og Holte tre Gange daglig. Vognen var forspændt med to af Postholder P. Hansens gode Heste. Postkusken, Ole Møller, var iført rød Frakke og blaa Bukser med gule Sidestriber, saa det smagte jo straks af noget usædvanligt.

Efter ca. 1½ Times Kørsel gennem Rude Skov drog vi ind over Hørsholms toppede Brosten, forbi Apoteket og videre til Postkontoret, som laa paa Hovedgaden og var installeret i en enetages Hjørnebygning paa samme Sted, hvor den nuværende Postbygning mange Aar senere blev opført. (Postlokalerne var

i nogle af de mellemliggende Aar anbragt i en Villa paa Rungstedvejen, tilhørende Postmester Andersen.)

*

INDENFOR det ret beskedne Postkontors Enemærker begyndte saa det daglige Liv. Forholdet som Pensionær hos den daværende Postmester, *J. P. Pedersen*, kunde godt volde visse Vanskeligheder. Værelset, som jeg delte med Fuldmægtigen, Th. Bloch, vendte mod Nord, og da det af Sparsommelighedsensyn om Vinteren kun var tilladt at fyre i Kakkellovnen om Søndagen, var Vandkandens Indhold om Morgenen ofte dækket af et tykt Lag Is. Der var gode Chancer for et forfriskende Morgen-toilette, naar Isen først var brudt!

Da min Hørsholm-Periode imidlertid begyndte i Sommertiden, var der hurtig Anledning til nærmere at studere den gamle ærværdige By med den vidunderlig skønne Omegn. Lige overfor Postkontoret laa Dronningedammen, Vejen til Rungsted og ved Siden deraf den gamle Ridebane fra Slottets Tid. Ja, man behøvede ikke at gaa mange Skridt for at være paa aarhundredgamle historiske Steder; det gjaldt jo især den gamle Slotspark, kranset af ældgamle Træer. Saa idylliske var Forholdene, at man en tidlig Morgenstund -- forinden Tjenesten paa Postkontoret begyndte -- kunde anbringe sig med lang Pibe og Morgensko paa en af Parkens Bænke og nyde Læsningen af en af Beatus Dodts Bøger, som særdeles fængslende fortalte om Liv og Lærden i Hørsholm paa Slottets Tid. Skulde man have en Pause i Læsningen, kunde man fryde sig ved Synet af den særprægede Kirke i Parken og over Slottets gamle Kavalerboliger, hvor bl. a. Dyremaleren Jerichau boede, men som for en Dels Vedkommende er indrettet til Jagtmuseum. I Nærheden findes den idylliske Præstegaard, hvor Sognepræsten, Barfoed, residerede -- han var en tør Prædikant, men forøvrigt en meget velmenende og tiltalende Mand.

At jeg hurtigt efter min Ankomst til Byen spadserede til Rungsted -- ca. $\frac{1}{2}$ Times Gang -- var jo ikke underligt, og det var noget af en et Eventyr at vende tilbage til Hørsholm gennem Folehave Skov, hvor »Folehavegaard« ejedes af den elskelige, gamle Etatsraadinde Westenholtz; det var for Resten en af hendes Døtre, som adskillige Aar senere vakte berettiget Opsigt

ved i Folketinget at ringe med Formandsklokken for derefter at holde en skrap Formaningstale til »Folkets kaarne Mænd«.

I Forbindelse med Navnet Westenholtz er det af Slægtskabs-hensyn naturligt at minde om den da saa kendte Kaptajn Wilhelm Dinesen, »Rungstedlund« -- Forfatteren af de berømte »Boganis Jagtbreve« -- hvis Datter er den verdensberømte Forfatterinde, Baronesse Blixen-Finecke (Isak Dinesen).

I Nærheden ligger jo »Sophienberg« og »Kokkedal«; sidstnævnte ejedes af Konsul Bloch. To af hans Døtre blev gift, den ene med Komponisten Lange-Müller og den anden med Nationalbankdirektør Heide. »Lyngbæksgaarden«, ikke saa langt fra »Kokkedal«, ejedes af Familien Treschow. Et Par af denne Families Døtre dyrkede navnlig Ridesporten, og da en af Damerne en Dag var ridende til Hørsholm med Brev, red hun ganske uantastet ind paa Fortovet og kastede Brevet ind ad et af Postkontorets aabenstaaende Vinduer -- en usædvanlig, men ganske praktisk Metode!

Fra Postkontoret husker jeg, at et af vore Landpostbude, Jacob Pedersen, spillede Første Violin paa Kroballerne, en Bestilling, som skaffede ham en vis Anseelse blandt Kollegerne. Dog var det ham en Torn i Øjet, at naar der afholdtes Landbold paa Hørsholm Hotel, var det ikke ham, der sendtes Bud efter, men »det finere Balduin Dahls Orkester«, som han udtrykte sig!

I Byen og Omegnen boede i Sommertiden et stort Antal af Datidens kendte Mænd, som Kontorchef Boesen, de kongelige Skuespillere Zangenberg, Meyer og Guldbrandsen.

*

FRA JULETIDEN erindrer jeg, at jeg forargedes over, at Beboerne i Hørsholm, hvis nærmeste Omegn var saa fyldt med Naaletræer, maatte sende Bud og Hilsen til Hovedstaden for at fremskaffe Juletræer til Festen.

For os Postfolk var Juleperioden -- ganske som nu -- en meget travl Tid. Jeg mindes, at jeg i et Julebrev til mit Hjem i Odense med stor Stolthed fortalte, at vi paa den travleste Dag havde haft indleveret ca. 100 Pakker til Afsendelse; til daglig havde vi nemlig kun ca. 20; men paa senere Tjenestesteder af større Omfang fik jeg Grund til at forbavsnes endnu mere -- dog, alting er jo relativt i denne Verden!



Folehavegaard.

KUNSTNERLIV I FARUM I FORRIGE AARHUNDREDE

Af *Fulvia Tværmose*

Her fortælles om den Tid i forrige Aarhundrede, da en Række kendte Kunstnere havde opdaget den idyliske Farumegn og holdt til her, bl. a. paa Farumgaard og i Præstegaarden.

FARUMGAARD, som i Middelalderen tilhørte Roskilde Bispestol, er en gammel Hovedgaard. Paa Valdemar Atterdags Tid, i 1342, hører man om den første Gang, og siden hen har mange kendte Mænd siddet paa Gaarden, enten som Lensmænd eller som Ejere, bl. a. Rosengard'erne, Biskop Hans Svane, Rostgaard'erne, Castenschiold, Chr. Ditlev Reventlow, Bondevennens Far, Frederik von der Maase, Peter de Svanenskjold, Jægermester Bilsted og Kaptajn, senere Generalmajor Johan Heinrich Fensmark, der var en Søn af Landinspektør Ole Fensmark i Frederiksværk.

ERIK BØGH PAA FARUMGAARD

Jægermester Bilsted ejede Farumgaard fra 1839 til 1842. Bilsted forpagtede Gaarden ud til en indvandet Holstener, der hed Harz. Han holdt Huslærer til sine Dreng, og en af Lærerne var den senere saa bekendte Forfatter, Censor ved Det kgl. Teater *Erik*



Tegning af J. Th. Lundbye til Kaalunds Vers:
„Deroppe bag den høje Allé man kan den prægtige Herregaard se“.

Bøgh, som kom til Farum fra Jonstrup Seminarium, hvor han havde taget Eksamen i 1841.

Erik Bøgh og Harz var ikke altid enige om den Maade, de unge Knægte skulde behandles paa. Harz mente, at Sult var det bedste Tugtemiddel, hvad Erik Bøgh ikke var saa sikker paa, i hvert Fald ikke som det praktiseredes paa Farumgaard.

»Wenn die Kinders blife unartige,« sagde Harz, »skal man dem gife Sultkur, und wenn det nicht help, nicht anders, som noch mehr Sultkur!«

Madam Harz fodrede imidlertid Drengene af, naar de var sat i Arrest, fortæller Erik Bøgh i sine Erindringer, men da det skete i Hemmelighed, gik der ikke Skaar i Forpagterens pædagogiske Teori af den Grund.

H. V. KAALUNDS SOMRE I FARUM

Fra 1838 boede Digteren *H. V. Kaalund* hver Sommer i fire Aar i Farum. Det ene Aar havde han lejet sig ind paa Farumgaard og opholdt sig der netop samme Sommer, som Erik Bøgh var paa Gaarden. For Kaalund blev Farumperioden hans digteriske Gennembrudstid.

I Farum traf Kaalund mange interessante og aandfulde Mennesker, Malere, Skribenter og andre Kunstnere, der holdt Ferie paa denne naturskønne Egn eller, som havde slaaet sig ned der for bestandig. Blandt dem, Kaalund omgikkes i Farum, var Auditor Poul Edvard Rasmussen, der havde skrevet Melodien til »Danmark, dejligst Vang og Vænge«. Han var paa sine gamle Dage noget af en Særling, men den hjertensgode Kaalund fik ham trukket ud af det Eneboerliv, han førte i et af Farumgaards Lejehuse. Saa var der Maleren Zweidorff, Kammerherre Løvenskjold paa »Kulhus«, den berømte Filosof F. C. Sibbern, fhv. Bogholder ved Grønlandske Handel C. A. Muhle, som ejede et Hus i Kollekolle, og Løjtnant Frederik Schack, der senere kom til Næstved som Postmester, og som blev gift med en af Pastor Aagaards Døtre i Farum.

Alle disse Mennesker kom sammen paa Skovture, paa Sejlture eller rundt om i Hjemmene, ogsaa hos Kaalund, der som Ungkarl flere Gange var Vært paa Farumgaard. Naar Selskabet mødtes hos ham, sluttedes der altid af med Bal. Man havde selv Mad og Drikke med, og Musik sørgede man ogsaa selv for. Der var adskillige i Kredsen, der var musikalske. Det gjaldt især hele Pastor Aagaards Familie. Præsten spillede selv baade Bratsch, Fløjte og Valdhorn — ogsaa til Dansen, naar Vennerne og deres Damer kom sammen.

LIVET I PRÆSTEGAARDEN I PASTOR AAGAARDS TID

Mest samledes man i Præstegaarden. Fra den Tid stammer Kaalunds »Til Familien i Præstegaarden«. Nogen stor Prædikant var Pastor Aagaard ikke, men han var god, og han var glad, og begge disse Egenskaber forstod han at fremelske ogsaa hos sine Sognebørn. Han kunde tale *med* Folk, bedre end han kunde tale *til* dem. Den gejstlige Veltalenhed paa Prædikestolen laa ikke for ham — Biskop Mynsters Karakteristik af Aagaard i Visitatsbøgerne er da ogsaa no-



Farum Præstegaard med Kirken i Baggrunden.

get syrlig — men desmere den fortrolige, hjertelige Samtale i en lille Kreds eller paa Tomandshaand — en ikke ringe Gave for en Sjælesørger at være i Besiddelse af.

Der var hyggeligt i Farum Præstegaard. Foruden af Præsten og Fruen bestod Familien af fire Sønner og seks Døtre — alle meget musikalske. I sit Digt om Præstegaarden siger Kaalund: »Hver Dag henrandt som en landlig Fest, i Glasset perlede Vinen, og venlig spøged den gamle Præst og spilled paa Violinen. Mens Solen skinned ad Ruden ind, der toned yndige Sange; da maatte jeg ud i Aftenens Vind og kjøle mit bevægede Sind i Havens løvrige Gange. — Naar Marken dufted af Kløverhø, vi stødte Baaden fra Landet; Valdhornet klang paa den stille Sø — —. Ja, hvor jeg vandred ved Danmarks Søer, paa alle de skønne Steder, mig aabnedes aldrig saa gjæstrfi en Dør, saa kjærligt et Hjem jeg fandt ej før med patriarkalske Sæder. O, det er mere end Smiger tom! Vist aldrig jeg fandt, hvorhen jeg kom, saa aabne Hjerter, saa mild en Dom, som, Elskelige, hos Eder! — Forsvunden er nu den skønne Tid, med Sommerens dejlige Dage; nu flyger Vinterens Sne saa hvid om Landsbyens lave Tage, og Storken ej mere paa Reden staar i Aftenrøden paa Præstens Gaard; nu suse de kolde Vinde, og Lyset tændes, og Rokken gaar, og Ovnen buldrer derinde.«

I »Farum«, som Kaalund skrev i 1842, og som Poul Rasmussen satte i Musik, hedder det: »Her i Farums skovomkranste Eden, ved den stille Sø, vil jeg sætte mig paa Blomsterbredden ved en Stak af Hø, og af Hyld en Hyrdefløjte skjære med idyllisk Klang, Skov og Sø og Himlens Pragt skal være Noder til min Sang.«

HANNE AAGAARD, FARUMS NATTERGAL

Da »den svenske Nattergal« Jenny Lind i 1843 gæstede København, blev hun tilsagt til at synge ved Hoffet paa Sorgenfri hos Christian den Ottende og

Dronning Caroline Amalie. Blandt Tilhørerne ved Koncerten var Kammerherre Løvenskjold fra Farum, og da Kongen til ham udbredte sig i hjertelige Vendinger om Jenny Linds Sang og blandt andet sagde, at en Stemme som hendes næppe fandtes nogen Steder i Verden, svarede Løvenskjold: »Det skulde da lige være i Farum Præstegaard!« Enden paa Snakken blev, at Kongen og Dronningen bestemte sig til at køre til Farum og høre Præstens Datter, Hanne Aagaard, synge. En dejlig Sommerdag arriverede en Række kongelige Vogne med røde Kuske i Farum Præstegaard. Frk. Hanne sang og blev hyldet af de kongelige Gæster, som blev i Præstegaarden hele Eftermiddagen — det var en stor Dag for Farum!

Ogsaa før Pastor Aagaards og Kaalunds Tid havde Farum virket inspirerende paa Kunstnere. Digteren og Skolemanden Edvard Storm, Oehlenschlägers Velynder og Poul Rasmussens Adoptivfader, priste »Farums Favn«, og C. J. Boye, Forfatteren bl. a. til Fædrelandssangen »Der er et Land« (1824) og til Salmen »Dybt hælde Aaret i sin Gang« (1833), skrev i 1826 »Kirkeklokken i Farum«, et Digt, der iøvrigt skal grunde sig paa en virkelig Begivenhed.

»KIRKEKLOKKEN I FARUM«

Mens Edvard Storm var Gæst i Farum Præstegaard — det var i Pastor Kampmanns Tid — hørte han en Aften henad Midnat, da han gik forbi Kirken, en mærkelig Lyd oppe fra Taarnet. Storm gik ind i Præstegaarden og vilde have Pastor Kampmann med, for at de kunde undersøge »Spøgeriet«, men Præsten undslog sig. Storm vovede sig da alene op i Taarnet, hvor han traf en Mand, Søren Jørgensen fra Stavns-holt Mark, som stod og skrabe Rust af den største af Kirkeklokkerne. Han havde en Søster, som Klokkerusten skulde kurere. I en anden Gengivelse af Historien hedder det, at det var en Dreng, der skrabe Rust af Klokken, for at hans syge Søster skulde kunne blive rask. Det var en almindelig Tro, at »Klokkerust taget i Hemmelighed ved Midnatstid« kunde helbrede syge. Det er den sidste Version, med Drengen, Boye har benyttet i sit Digt.



Fra Jul til hellig tre Konger ~

Beretning fra ældre Tiders **HORNS
HERRED**
Af Anna Birgitte Ravn



Oktober fejredes de store Høstgilder, og af dem gik der stort Ry. Ofte kom Folk fra selve Hovedstaden for at deltage i dem. Det var kongelige Dage de to, tre Oktoberdage, man kunde tilbringe herude. Først en Harejagt ude paa Markerne med den milevide Udsigt eller en Bukkejagt i den friske Skov, hvor Rimen fra Nattefrosten endnu laa paa Underskovens yppige Vegetation. Derpaa med frisk Appetit hjem til de gule Ærter og saa danse sig træt paa Høstgilderne til langt ud paa Morgenstunden.

November kom med Slud og Kulde, men Travlheden med Slagtningen og de paabegyndte Julegaver fik Tiden til at gaa, og man levede da heller ikke helt som Eremitter, man maatte da ses en Gang imellem for at spise Mortensgæs sammen.

*

DECEMBER holdt sit Indtog og med den i Reglen den første Sporsne, men Jagtens Glæder bleve afbrudte af den ubarmhjertige December Termin. Da maatte Husfædrene ind til København for at klare det værste.

Undertiden var det jo kun blevet en Middelhest, eller selv om Høsten havde været glimrende, saa havde Udgifterne været ualmindelig store, men man havde jo et godt Navn, en Prioritet hist, et lille Laan her, det hjalp altsammen.

Mere lettet vendte man hjem, og var der endnu en Sky paa en eller anden Pande, saa var der altid en blød Kvindehaand til at stryge den væk og en indsmigrende Stemme til at sige, at nu kom Julen, den glade Juletid.

Da viste Herredet sig i sin fulde Glans, da strøedes der ud med rund Haand.

Fra Gaard til Hytte, ja endogsaa til Fattighuse, blev der valfartet hver eneste Dag, mere og mere, jo nærmere man kom den 24. December. Gryn og Flæsk, Smør og fersk Sul, Æg og Hvedekager kom ind i de fattigste Hjem, og de unge Piger delte ud til højre og venstre varme Strømper og nye Træsko, Forklæder, Vanter og smukke Huebaand.

Heller ikke manglede det paa storstilede Bibler og Psalmebøger og de nye Almanakker til de gamle samt Dukker og Legetøj til Børnene.

Som om det var i Eventyrets Verden, fik hver især sit største Ønske opfyldt. Ofte skulde de unge Piger hilse fra deres Fader og sige, at der stod lidt Kvas og et Par Stakke Tørv ude ved Huggehuset; hvis Lars eller Niels selv vilde hente det, saa vær's'go'.

Ja, i Tiden op til Jul tænkte alle, endnu mere end ellers, paa at sprede Glæde omkring sig. Og naar Juleaften kom, og Aftenstjernen tændtes paa den blege Vinterhimmel, saa nynnede alle, medens de lyttede til Klokke-ringningen:

»Paa Stjernetæpper lyseblaa
Lyseblaa
Skal glade vi til Kirke gaa
Halleluja!«

Saaledes begyndte man den højhellige Juleaften og ikke alene oppe i Stuerne, men den gamle Julepsalme lød ogsaa fra Tjenestedrengen, der skulde over i Loen for at sætte Grød til Nissen, og fra den gamle Staldkarl, der var ifærd med at rejse Fugleneget.

Glæde var der overalt. Fra den rigeste Gaard til den mindste Hytte straaledes Lysene langt ud i den mørke Nat, og Duften af Gaasen, Ribbenstegen og de varme Æbleskiver mærkedes helt ud paa Vejene.

Og i de kommende Dage nikkede smilende Ansigter ud efter de glade Mennesker, der kørte til Kirke og fra Gilde til Gilde; og hvor man færdedes, lød et oprigtigt »Glædelig Jul«.

Høje og lave sagde hinanden Tak for det gamle Aar, inden de med Knald og Brag skød det ud paa den overstadig lystige Nytaarsaften.

*

PAA selve Aarets første Dag turede man rundt fra Gaard til Gaard for at takke for det gamle Aar og ønske hinanden glædeligt Nytaar. Og stort var det Held, og rig var den Lykke, som man ventede sig af hvert kommende Aar; havde det forbigangne været særlig lykkeligt, saa var man vis paa, at var først Lykken kommen tilhuse, blev den der ogsaa nok, og havde man haft Modgang, blev det nok bedre i det nye Aar.

Var Høsten slaet fejl ifjor, var man sikker paa, at den store Hvedemark, der kunde indbringe sine titusind Rigsdaler, nok iaar blev udmærket, saa godt som den tegnede. Var der død mange Lam ifjor, steg nok Uldpriserne iaar, og saaledes fremdeles; man vilde kun se det bedste i alt. —

Nytaarsdag drog man som sagt fra Gaard til Gaard. Var det Kaneføre, da genlød Luften af Bjældeklangen fra de mange Kaner, og man glædede sig ved at vise hinanden de smukke, nye Topper eller de kostbare Skindtæpper, som man havde faaet i Julegave.

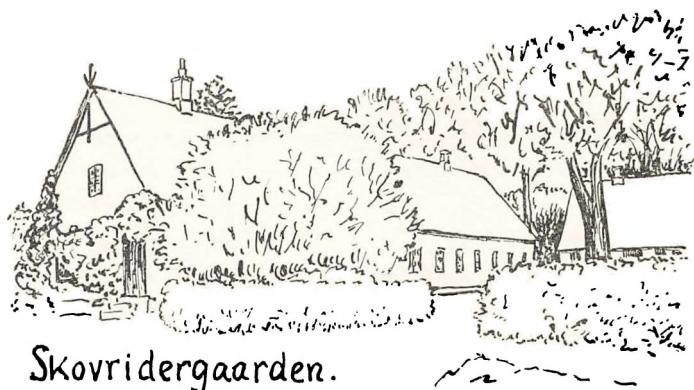
Var det Regn eller Sjap, fo'r dog den ene Vogn forbi den anden, og glade Tilraab veksledes i Forbifarten.

Naar man om Aftenen mødtes paa den store Gaard, der havde Privilegium paa at holde Nytaarsballet, var man allerede i Stemning. Den friske Luft havde gjort Hovedet let; men om Formiddagen havde navnlig Mændene maattet tømme mange Glas til Ære for det nye Aar; Stemningen var som sagt høj, og Nytaarsballet det muntreste af alle Baller.

Inde i den store Dagligstue var der bredt en skinnende hvid Damaskes Dug over Divanbordet foran Sofaen; Husets Frue sad bag den blanke Sølvthemaskine, der var bleven købt paa en Auktion efter Arveprinsen. Duften af den fine The opfyldte Stuen, og Husets Døtre bød det friske Bagværk om.

Naar alle var samlede, stemtes Violinerne, og man begav sig ind i den store, straalende oplyste Havestue. Man gøs lidt, der var slet ikke fyret; man skulde danse sig varm, og snart hvirvledes man afsted i Galopader og Wienervalse, og Granguirlanderne paa Væggene fyldte Stuen med Juleduft.

Omtrent Kl. tolv samledes man i den store Spisesal. Der var dækket ved smaa Borde, og man søgte altid sammen i smaa fortrolige Klynger, og gik Opvartningen ikke vi-



Skovridergaarden.

dere hurtigt, saa meget desbedre, da kunde man længere have godt af sin Borddame, den af de skønne, man foretrak, og som man altid sikrede sig allerede ved Juleferiens Begyndelse.

Det var ikke underligt, at Kirsten og Ane Marie, Karen og Lisbet, alle de unge, kønne Piger, der tjente paa den store Gaard, kom noget mere ubehændigt fra Opvartningen end ellers; thi et farligt Besvær maatte de have med at rette paa Huen og glatte paa Forklædet.

Hver Gang de kom ud i Køkkenet for at faa Fadene fyldte, saa kunde de jo næsten ikke genne Niels og Lars Kusk fra Egegaard og Højbjerg væk, for ikke at tale om Baronens Tjener fra Stjerneholm.

Der var i alle Maader sørget godt for dem inde i Mellemboardsstuen; der sad de andre Kuske og spillede Sjavs; men morsommere var det at gøre lidt Jav med Pigerne. Selv Husjomfruen vendte det døve Øre til; hun kunde da ikke begynde Aaret med at gnave.

Intet Under derfor, at Maaltidet trak længe ud; men Tiden faldt som sagt ingen lang; baade Herrer og Damer spiste og drak desuden med god Appetit. Man traf sit Valg mellem Fjordtorsk og Karper; men i Reglen smagte man baade paa det røgede Gaasebryst, den sprængte And og den kogte Skinke, og netop paa denne Gaard var Grønlangkaalen bedst. Saa kom de sidste Juleharer og endelig Æbletærten og de dejlige Valnødder.

Naar Dansen begyndte igen, var de ældre ogsaa med; de smilende, unge Piger trak de gamle Kavallerer bort fra L'Hombrebordet til en eneste lille Inklinationsstue, og Fruerne hvirvledes rundt af de unge Studenter og yngste Landmænd.

Ude paa de kølige Gange gik ofte et Par af de unge Piger med hinanden om Livet; den fortrolige Veninde maatte de betro blot denne eneste lille Hemmelighed.

Ofte for de forskrækkede tilbage med et Skrig; thi hist og her i de store Vinduesforbybninger stod et eller andet Par, som havde saa meget at tale om, der fik deres Blod til at banke saa stærkt, at Opholdet i Balsalen blev dem for varmt.

Da Vægteren paa Gaarden raabte fire, blev der tænkt paa Kaffen, og da den var drukket, kom Vognene frem. Endnu en Svingom, og saa kom Pelse og Kaaber paa i en Fart, og afsted gik det til de mere eller mindre fjerne Hjem.



Draaby Kirke.

Men Husets Døtre og Veninden, som var der paa Julebesøg, laa og talte sammen, til Karen Marie Klokken syv om Morgenen kom ind for at lægge i Kakkellovnen.

De talte om Onkel Peters morsomme Tale, om hvor Fætter Gustav førte glimrende, om Annettes og Sofies Krinoliner, der dog var for store, selv om man brugte det i Paris, om unge Fru Stjernes dejlige Hals og henrivende Brudekjole, om Marie Louise og den unge Ejer af Sofieholm; det var jo dem, de havde overrasket ude paa Gangen.

Ja, det havde dog været det bedste Nytaarsbal, de endnu havde haft; det fandt ogsaa Karen Marie, der ovenikøbet glædede sig til at skulle med og varte op ved Hellig tre Kongers Gildet paa Egegaarden, og »Frøknerne skulde bare have set, hvor knøv og martialske Lars Kusk saa ud i det nye Liberi«.

*

HELLIG TRE KONGERS GILDET blev holdt med mange Ceremonier. Det vrimlede med Overtro i hver en Krog af Egegaard, særlig paa den Aften; man maatte jo vogte sig for ikke at støde Julens gode Aander, der naturligvis nu alle var samlede paa denne Julens sidste Dag.

Der var en trearmet Sølvlysestage paa hvert Bord, pyntet med smaa Grankviste; og den store Kage, der stod midt paa Bordet, var prydet med tre smaa Vokslys.

Den, der ved Spisningen af Kagen fik en Mandel, maatte melde sig. Var det en Herre, blev han Konge og kunde vælge sig en Dronning og omvendt, hvis det var en Dame.

Alle Gæsterne maatte da lyde dette Kongepar og rette sig efter dets mindste Vink. Da vrimlede det med kaade Indfald; undertiden maatte en gammel, korpulent Herre danse Menuet med Egnens sværeste Dame, undertiden bleve to, der ikke kunde fordrage hinanden, sendt op paa Frugtkammeret efter de smukkeste Æbler, eller ogsaa

bleve to, der henryktes ved Ensomhed, sendt ned i Haven for at vende Fugleneget.

Det kunde ogsaa hændes, at Jægermesteren, der gik for at være en stor Pigejæger, maatte kysse den tykke Malkepige midt inde under Lysekronen; medens den snerpede Lærerinde paa Stjerneholm fik sit Strømpebaand bundet af den overgivne Fætter Gustav. Og saaledes videre i det uendelige, til Taarnuret faldt til Slag.

Naar det sidste af de tolv Slag havde lydt, samledes man om den rygende Punchebolle, og Glassene tømtes til Ære for den nu afsluttede Jul; men mange unge Pigeøjne bleve fugtige ved Tanken om at skulle skilles fra de kære Feriegæster.

Nu kom Livet atter i Hverdagsfolder. De unge Mænd, der studerede i Hovedstaden, vare borte, men endnu var der de unge Forstassistenter og Herremænd, et Par Kapellaner, nogle Landvæsenselever og Forvaltere, nok til, at der kunde ske mangen en Forstyrrelse i de huslige Pligter.

I de klare Maaneskinaftener, noget førend Aftensbordet, gik man ud for at kjælke ned ad Skovbakken, eller man for paa Skøjter hen ad Dammens glatte Flader, ja, undertiden, naar Frostens var streng, ogsaa henad Fjordens mere knudrede Isdække.

Da blussede Kinderne, og Øjnene straaledes. Naar man saa forpustet og varm vendte hjem, holdt der ofte et Par Kaner i Gaarden. Der var kommet Besøg; saa kunde man faa sig en Sang eller Svingom efter Aftensbordet, medens de gamle spillede Kort.

*

SE, saaledes gik det Aar efter Aar; nye Slægter voksede op, medens andre stededes til Hvile, og altid holdt man sammen, hjalp hinanden, saa godt man formaaede, og elskede sin gamle Egn, det kære gamle Herred.



Jagtpavillon i Nordskoven.



Jacob Skræder

NORDSJÆLLANDSK JORDDROT

BLEV TIL

JACOB VON PETERSEN



Af Erland Gribso

Beretningen om Jacob Skræder, Ejer af Østrup, paa hvis Jord Fredensborg Slot blev bygget — politisk Konspirator, »Dronningens Redskab«, der føjede et von til Petersen og endte som Baron.

IANRETTERVÆRELSET paa Fredensborg Slot hænger et gammelt Maleri af et Ægtepar, Manden med et Ølkrus i Haanden, Konen med en »Smørstak« paa en Tallerken. Billedet er malet af den hollandske Maler *Willem Claez Heda*, som for 300 Aar siden levede og virkede i Haarlem, og det forestiller Forpagter *Cornelius Hvid* og hans Hustru fra Østrup, — den Gaard, paa hvis Jord Fredensborg Slot blev bygget.

Baade *Cornelius Hvid* og Konen var Hollændere. Hvordan det gik til, at de fik en nordsjællandsk Gaard i Forpagtning og slog sig ned paa Østrup, er en ikke helt almindelig Historie om en Skræder, der som Kammertjener ved Hoffet kom saadan i Kridt-huset hos Dronningen, at hun forærede ham en Ejendom ved Esrum Sø.

★

ØSTRUP kom i Kongernes Besiddelse i 1560, da Frederik den Anden for at skaffe sig et samlet Jagtdistrikt overtog en Række nordsjællandske Jorder. Paa Frederik den Tredies Tid fik Carl Rytter, der var Slotsforvalter paa Frederiksborg, overdraget Østrup mod at svare en halv Tønde Smør i aarlig Afgift, og efter ham var det, Skræderen kom.

Han var født i Rendsborg i 1662 og blev ved Daaben kaldt *Jacob Petersen*. Senere, da han kom i Højheden, skrev han sig *von Petersen* og førte den sønderjyske Adelslægt *von Petersens*, ogsaa kaldet *von Dedens*, Vaaben — en sort Ørn i Sølvfelt — hvad han dog næppe havde nogen Ret til.

Paa en eller anden Maade kom *Jacob Petersen* — efter at have lært Skræderfaget — i Forbindelse med *Frederik Ahlefeldt* paa Søgaard, den senere Storkansler, og fulgte ham paa Rejser rundt om i Europa som Kammertjener. Det var i Aarene 1647—53, og da *Frederik Ahlefeldt* Aaret efter under Hoffets Ophold i Flensborg blev udnævnt til Overskænk, sørgede han for, at *Jacob Petersen* blev kongelig Kammertjener.

Ogsaa ved Hoffet maa *Jacob Petersen* have forstaaet at gøre sig afholdt, for allerede ved Juletid 1655.

da de kongelige var kommet tilbage til København, fik han Inspektionen over »Lille Dyrehave« ved Hille-rød. At der har været Hoved paa den forhenværende Skræder, ser man af, at han i 1658, under Svenskekrigen, rejste til Lübeck og skaffede Kongen et Laan. Det var derfor ikke underligt, at han steg i Hoffets Gunst, og efter Enevældens Indførelse i 1660 blev han af de udenlandske Gesandter kaldt for »Kongens Favorit«.

Var *Jacob Petersen* afholdt af *Frederik den Tredie*, stod han endnu højere hos *Dronning Sophie Amalie*. Hun gjorde ham snart til sin »geheimester Kammerdiener«, ja, ved Ringridningen i 1666 i Anledning af Kongeparrets ældste Datter, *Anna Sophies* Bryllup med *Kurprinsen af Sachsen*, var han endda *Dronningens* opvartende Kavalier.

Festarrangementer ved Hoffet var *Jacob Petersen* altid Iscenesætter af, og det ser ud til, at hans Færdigheder som Skræder kom ham til gode. *Dronningen* gjorde ham nemlig ogsaa til sin Raadgiver i Garderobeanliggender. Han synes at have haft Smag, og da *Dronningen* skulde have udført forskellige Anlæg paa *Dronninggaard* ved *Furesøen*, hvor hun drev Landbrug og holdt Kaninjagter, var det ligeledes *Jacob Petersen*, der bistod hende. Han var ogsaa hendes Konsulent, da »Prinsessernes Gaard« paa *Frederiksberg* skulde bygges. *Sophie Amalie* spurgte *Jacob Petersen* til Raads i stort som i smaat. Han blev hende efterhaanden helt uundværlig. »*Dronningens Redskab*« eller »*Dronningens Kreatur*« kaldte hans Misundere ham — naar han ikke hørte det.

★

SOM TAK for alle sine Tjenester var det, at *Jacob Petersen* fik Østrup. Ogsaa han skulde betale en halv Tønde Smør om Aaret, hvad der jo maa siges at være en billig Afgift for en god Ejendom.

Da *Jacob Petersen* kom til Østrup, byggede han en ny Gaard »paa hollandsk Facon«. Driften af Ejendommen skulde ogsaa foregaa efter hollandsk Mønster, med Havebrug og Mejerivirksomhed, og det var derfor, der blev hentet Forpagterfolk fra Holland.

Dronningens »geheimester Kammerdiener« blev i Løbet af faa Aar en stor Mand. Han købte Grunde i Kongensgade i København og »Norden op til Dron-

ningens Lysthave«. I 1663 fik han Skøde paa »den lille Dyrehave« ved Ibstrup. Navnet blev senere ændret til Jægersborg og endnu senere til Gyldenlund og til sidst til Charlottenlund. Her lavede Jacob Petersen Gæstgivergaard og Forlystelsesetablissement med Skydebaner og forskellige Spil. Han drev ogsaa Kaperkørsel og udlejede Baade paa Ibstrup. Samme Aar erhvervede han »Det islandske Kompagni«s Reberbane ved Østerport — og mødte for første Gang



De hollandske Forpagterfolk, Cornelis Hvid og hans Kone paa Østrup. Maleri paa Fredensborg af Willem Claesz Heda.

aabenlys Modstand. Han ønskede nemlig Monopol paa alt, hvad der hed Sejlmageri, Rebslagning og Ankersmedning for København, Christianshavn og Island, og desuden vilde han have nedsat Importafgiften af de Raavarer, han havde Brug for, og høj Told for indførte Færdigvarer indenfor Branchen. Det sagde Statskollegiet nej til.

★

JACOB PETERSEN havde ogsaa politiske Aspirationer, og han kom i sin Glansperiode til at spille en fremtrædende Rolle indenfor det saakaldte »Dronningens Parti«. Men da Kongens betroede Mand, *Christoffer Gabel*, Dronningepartiets Modstander, i 1664 blev udnævnt til Gehejmerraad og Statholder i København, følte Jacob Petersen Jorden brænde under sig. Han blev ganske vist Gabels Efterfølger som Rentemester, men han sad kun fire Maaneder i Embedet, før han bragte sig i Sikkerhed i Udlandet, hos Dronningens Brødre i Tyskland, Hertugerne af Braunschweig. I deres Tjeneste rejste han til Haag, hvor han en Tid drev Bankierforretning.

Han havde hidtil været Ungkarl, men i 1669 giftede han sig i Sloten med en Datter af Kaptajnmajor, Ridder af San Marco, Jacob Bicker. Hun hed *Catharina* og var 26 Aar. Jacob Petersen var selv 46.

Naturligvis savnede Jacob Petersen København og Nordsjælland, og kort efter Brylluppet prøvede han paa med Dronningens Hjælp at faa Lov til at komme tilbage til Danmark igen. Men Christoffer Gabel havde ikke glemt ham, og i Stedet for Indrejsetilladelse fik han Ordre til at møde i København og forklare, hvorfor han flygtede til Udlandet og opholdt sig der uden Tilladelse. Selvfølgelig ønskede Jacob Petersen ikke at gense København under de Omstændigheder, men han blev alligevel dømt. Paa Grund af Udenlandsrejsen, og fordi han havde giftet sig uden Kongens Tilladelse, dømte Hofretten ham fred- og æreløs.

Det var altsammen Gabels Værk, men da Kongen døde i 1670, kom Turen til ham. Han faldt selv i Unaade, og Jacob Petersens gamle Velynder, Frederik Ahlefeldt, fik Hofrettens Dom over Dronningens tidligere Kammertjener ophævet. Jacob Petersen kom dog aldrig hjem til Nordsjælland mere. De nye Magthavere med Griffenfeldt i Spidsen brød sig ikke om at faa ham paa alt for nært Hold. Han havde dog stadig indflydelsesrige Venner ved Hoffet, og da hans to Sønner blev døbt i Holland i 1674 og 1675, blev mange af den danske Kongefamilies Medlemmer indskrevet som Faddere.

I 1670 solgte Jacob Petersen Østrup til Christian den Femtes Halvbroder, Ulrik Frederik Gyldenløve — samme Aar, som Ulrik Frederik blev skilt fra Marie Grubbe.

Jacob Petersen var allerede, inden han kom til Holland, en formuende Mand, og dernede blev han meget rig. Efter sin Svigerfader arvede han store Godser. Han blev Pfalzgreve og i 1676 arvelig Rigsbaron. — Skræderen fra Rendsborg havde trods alt gjort det godt.

★

DESVÆRRE eksisterer der ikke noget Billede af Jacob Petersen, men der er andre synlige Minder om denne mærkelige Lykkeridder.

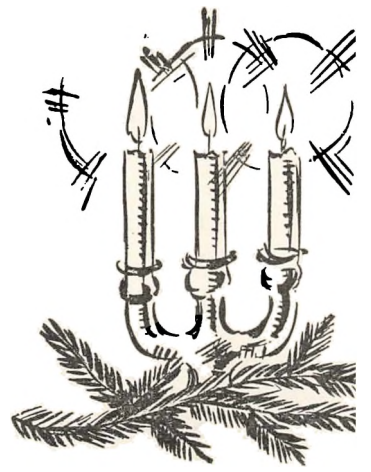
Da han kom til Østrup, var der paa Ejendommen nogle gamle Bygninger, som efterhaanden forfaldt, da den nye Gaard var blevet opført. De gamle Længer blev derefter kaldt for »Rogaardshusene«. I Haven bag Villaen med Skuespiller Olaf Poulsens Mindestuer kan man den Dag i Dag se de sidste Rester af dem.

Det nye Østrup, som Jacob Petersen byggede, laa til venstre for Indgangen til den forreste Gaard paa Fredensborg Slot — som altsaa ikke var til paa Jacob Petersens Tid. Østrups Bygninger blev ikke revet ned, før Slottet var færdigt under Frederik den Fjerde, hvis de da ikke ligefrem indgik som Led i Slotsbyggeriet. En af Længerne blev i hvert Fald lavet til Materialhestestald. Det er den Bygning, som der nu er elektrisk Maskinhus i.

Juletraditioner

I NORDSJÆLLANDSKE HJEM

*Kendte Nordsjællændere, som vi har anmodet om at fortælle,
hvorledes de fejrer Julen, beretter her om deres særlige
Familieskikke og Juletraditioner*



Historien om »Tjim-Tjim« — et gult Gespænst.

Amtmand Kay Ulrich, Frederiksborg Slot:

HVORLEDES vi fejrer Julen her hos os? Svaret er vel, at vi fejrer den, som andre Godtfolk gør det her i gamle Danmark; vi fejrer den indenfor de nu engang fastlagte, festlige Rammer med deres dejlige Blanding af det nyttige (Risengrøden eller den Surrogatgrød, som lægger Bund, og som Tiderne og Julemandelen nu engang nødvendiggør), med det behagelige (Gaasestegen). Blandingen af det højtidelige, om end ikke altid lige kunstnerisk fuldendte (Afsyngning af de skønne, gamle Julesalmer), med det forunderlige (et straalende Juletræ), og med hele det Spil af barnlig Glæde ved at give og lige saa umiddelbar Glæde ved at modtage, som giver Julegaver og deres Uddeling deres særegne Præg. Dertil kommer den Islæt af Familietradition, som de fleste Familier jo ogsaa gennem de skiftende Tider har udviklet og ladet gaa i Arv fra Generation til Generation.

I vor Familie har det nu taget den Form, at en af de ældre fortæller de andre — skønt naturligvis særlig henvendt til Børnene — en lille Historie for at fylde den for Børnene saa uendelig lange og vanvittig spændende Tid mellem Middagsmaden og det Øjeblik, da Træet bliver tændt. Historien hedder »Tjim-Tjim« og stammer fra Slægten Kemp, min Bedstemoders Familie, som boede i Island (Vestmannacyjar).

Kærnen i Historien er den, at en skønne Juleaften opdagede en af Familiegaardens Karle en skibbruden Kineser, som i nogen Tid havde søgt at opretholde Livet i en af de Kotalde, der laa paa en til Gaarden hørende Ø nær Kysten. Paa Grund af sit Udseende, og fordi han havde holdt sig skjult og gennem længere Tid havde forarsaget, at Køerne næsten ingen Mælk gav (af gode Grunde, han levede jo dog af deres Mælk), havde han indgydt Karlene en navnløs Rædsel, fordi de troede, det var et Gespænst, der huserede paa Øen. Og det var netop en højhellig Juleaften, at det lykkedes det stakkels gule »Gespænst«, drevet af Kulde og Sult at komme med, da Mælkebaaden efter sin daglige Malketur til den lille Ø igen satte Kursen hjemefter. Og saa kom han jo til Høj-

bords og fik varm og rigelig Mad og tykt og dejligt islandsk Uldtøj. Navnet »Tjim-Tjim« fik han i Tilgift, for det var alt, hvad han kunde sige, og alt hvad mine Tipoldeforældre kunde opfatte af Kinesisk. Maaske bør jeg tilføje, at Historien aldrig i sin selvfølgelig lange, vidtløftige og spændende Gengivelse, spækket som den er med Enkeltheder, der snart faar Børnene til at gyse, snart til at juble, faar Vægten lagt paa det moralske. Ej heller bliver den forandret, for ve den Tante, som laver blot e e t Ord om paa den, hun vilde snart faa med alle de andre at gøre. Den første, der fortaalte den i Kongeriget Danmark, henlagde Handlingen til Jyllands Vestkyst, og kom godt fra det — men siden da er den blevet, som den er, et Vidne om Folkehistoriers og Legenders Overlevering og Levedygtighed, deres Nøjagtighed og Unøjagtighed — en Blanding saa festlig og spændende som selve Julens Blanding af alvorlig Højtid og lys og barnlig Glæde.

En Aften, der giver Livet Indhold.

Borgmester E. Thøgersen, Frederiksværk:

JULEN og særlig Juleaften er den Højtid, jeg sætter mest Pris paa. Om Eftermiddagen deltager jeg, sammen med min Hustru, i Julehøjtideligheden paa De Gamles Hjem, hvor jeg glæder mig over at være sammen med de kære Gamle og føle den Taknemlighed, de altid giver Udtryk for, naar der vises dem en lille Opmærksomhed.

Juleaften fejrer vi altid i vort Hjem, hvor vi efter Julebordet tænder Træet, og sammen med Børnene synger vi og gaar rundt om det, denne gode, gamle Skik har vi altid holdt højt i Ære og vil ogsaa vedblive dermed.

Naar Gaverne kommer frem, og Børnenes Øjne lyser af Begejstring samtidig med, at Julefreden sænker sig over Stuerne, føler jeg, at dette er en Aften, der giver Livet Indhold.

Jeg haaber, det maa blive muligt i Aar, trods Restriktioner og Vanskeligheder, at alle i vort Land kan faa en god og fredfyldt Jul i Lighed med tidligere Aar.

Hjemmet pyntes fra øverst til nederst.

Museumsdirektør K n u d K l e m, Kronborg:

HER hos os fejres Julen som en hyggelig Hjemmets og Børnenes Fest. Det giver sig Udtryk deri, at Husmoderen i de foregaaende fjorten Dage aldeles overanstrenger sine Kræfter og sit Husholdningsbudget med Julebagning, Konfektfremstilling og Madlavning, hvor alle Julens Specialiteter fremstilles. Hjemmet pyntes fra øverst til nederst med Julegran, Blomster, Juleklokker og Lys i Overdaadighed, ligesom en Mistelsten ophænges. Som bekendt maa unge Damer være varsom med at passere denne samtidig med en Herre, hvis hun da ikke sætter den fornødne Pris paa ham. Juletræ fra Loft til Gulv er en Selvfølgelighed. Juleaften indledes altid med Overværelse af Gudstjenesten i Kronborg Slotskirke. Ældre Familiemedlemmer og oftest en eller anden ensomt stillet Bekendt er Gæster i Juledagene. Disse er helliget Familie og Bekendte, ikke mindst Børnene.

Efter Helligtrekonger fjernes al Udsmykning, og da er alle glade for paany at komme ind i Hverdagen.

Juleglæde og Julehygge.

Fru K a r e n G o t t l i e b, Frederiksværk:

JULEN hos os, i et almindeligt Lægehjem i Nordsjælland, er meget traditionsbundet. Juleforberedelser og Madskikke er som hos andre. — Vi Nordboere har jo en egen Hygge over vor Madglæde, som følger Traditionen ogsaa i Julen. Men Juleglæde er andet og mere end Julehygge.

Naar Travlheden i min Mands Gerning ebber ud, og Classens gamle Klokke kalder, gaar vi til Julegudstjeneste.

Saa, i Kirken, naar de ældgamle Ord i Juleevangeliet højtideligt bliver sagt: »Og det begav sig i de Dage, da Alverden skulde skrives i Mandtal —« kommer Julen til os med sin store, evigunge Glæde.

Glad er jeg ogsaa, jo flere af mine lange Drengene der sidder paa Kirkebænken. Mon noget Land har skønnere Julesalmer og Toner, end vi har?

Jeg mindes en Jul under Besættelsen, hvor det var smaat med Trygheden og Glæden hos os hjemme. Taarerne kom saa let, Sønnerne færdedes borte fra Hjemmet i Danmarks liie, ukuelige Undergrundshær, der usandsynlig modigt bekæmpede Verdens stærkeste Militærmagt.

Det saa saa haabløst ud, — Tabene, som vore Aviser meldte under tysk Tvang, var for os ængstende, smertelige.

Vi havde ingen Krav paa, at netop vore Sønner vilde blive bevaret for os, men det lykkedes alligevel i Kirken at finde Julefreden og Trygheden, ved at lægge alt i Guds Haand og synges med Brorson:

»Naar Hjertet sidder mest beklemt,
Da bliver Glædens Harpe stemt,
At den kan bedre klinge;«

saa vi i al Stiltfærdighed kunde bære Julen hjem til vore ensomme Stuer og tænde vore Julelys med Haab og Tro i Hjertet.

»Bi og ti i Bøn og Tro,
Det skal give Sjælen Ro.«



Det lille Parnas



i Tibirke Lunde

Af Sv. Aa. Larsen

Maleren William Scharff, den første Beboer i Kunstnerkolonien i Tibirke, fortæller i dette Interview om Koloniens Historie — og om, hvorfor saa mange Kunstnere føler sig tiltrukket af Egnen.

TISVILDE ... Navnet skaber Associationer om Sommer, Sol og Saltvand. De fleste vil mene, at det kendte Feriested saa at sige kun »lever« i Sommermaanederne, hvor Gribskovbanens hyggelige Tog hver Time lader en ny Strøm af Feriegæster vælde ud ved Godhavn og Tisvildeleje Station, mens andre naar op i Sommerparadiset pr. Bil eller Cykel. Tilflytterne dominerer totalt Billedet den Tid, Ferien staar paa. Paa Landevejen fra Tisvilde Kro, forbi Biografen, ned i Lejts Hovedgade, ved Stranden, i Plantagen, overalt de Ansigter man kan møde paa Strøget i København en munter Eftermiddagstime. Byen er flyttet paa Landet for at more sig og samle Sundhed til den mørke Vintertid.

Men Tisvilde er mere end festlige Kulisser for et broget Sommerliv ved Stranden. Gaa en Dag Turen ad Kastaniealléen op forbi Sandflugt-Monumentet, op over Bakkekammen og faa Øje paa »Lundene«. Man ser ud over et stærkt kuperet Terræn, bevokset med Træer, for største Delen ret unge Træer, bag hvis tætte Løvhang der skjuler sig en ret stor Bebyggelse, som dog røbes af Røg fra Skorstenene her og der. Lad den medfødte Nysgerrighed sejre over Dovenskabens og tag Turen ned ad de mange Smaaveje, som tilsyneladende fører ind i et uvejstomt Vildnis, hvorfra ingen levende Sjæl kommer ud igen. Det lønner sig.

*

DET er, som om Træernes Grønne lukker alting ude. Man staar i en ny Verden uden Lyd. Vejene — eller burde man kalde dem Stier — snor sig ud og ind, op og ned mellem tætte Buskadser, grønne Lunde med Birk, Gran og Fyr. Af og til er der en lille Grønning, hvor Lyngen slaas med Græs og Urter om Retten til at være der. Og se Husene. De er ikke helt almindelige. Gamle Gaarde bygget om, ofte paa den mærkeligste Maade med sære, snirklede Udbygninger, eller smukke, moderne Huse af forskellige Bygningsmaterialer, der kombineres sammen, saa Huset gaar smukt ind i Landskabsbilledet. Men det er heller ikke almindelige Mennesker, som bor her.

En Række af vore mest kendte Kunstnere: Malere, Billedhuggere og Forfattere har slaaet sig ned herude. Nogle for hele Aaret, andre kun for Sommeren. De lever i en sluttet Kreds, hvori det er vanskeligt at faa Indpas. Men de søger ogsaa den Fred og Arbejdsro, som er vanskelig at faa i vor Tid. De finder den i relativ Ensomhed, i Kontakten med den skønne Natur omkring dem, i Skoven, Solen, Lyset og i Sindet hos Naboer, der tænker som de selv.

Og hvem residerer saa i dette lille danske Parnas? Først og fremmest William Scharff, Maleren. Han var den første, som blev Helaarsbeboer derude. Af andre Malere er der Victor Haagen-Müller, Fru Asta Krohn, Ove Kuhnert, Reidar Magnus, Ejnar Eising, Mary Havning, for blot at nævne nogle, og af Billedhuggere bl. a. Hugo Liisberg, uden for hvis Hus et Kæmpehestehovede ikke lader nogen Tvivl om Beboerens Haandtering, Tegnerne er repræsenteret af to saa forskellige som Carl Jensen og Henry Thelander. I Rækken kommer vi slet ikke uden om Aandskæmper som Forfatteren Johs. V. Jensen og Professor Niels Bohr. Endelig har vi Hans Hartvig Seedorff Pedersen, som residerer med Fru Spindevinde i Tibirke Bakker. Det var blot nogle Navne. Mange, mange flere kunde drages frem ...



Et Kig ind i Gaardspladsen til William Scharffs Hus.



Maleren William Scharff i sit Atelier foran Billeder, der er under Arbejde.

Ganske naturligt rejser sig Spørgsmaalet, hvorfor Kunstnerne har valgt netop at slaa sig ned her, og det er naturligt at lade den ældste i Gaarde, Maleren William Scharff, fortælle om Koloniens Historie.

*

SCHARFF bor i »Spaankrogen«, en ombygget Gaard, godt gemt fra Alfarvej. Den hyggelige Bolig ligger med Ryggen til Skoven i Læ for alle Vinde, idet Lunden omgiver Grunden paa tre andre Sider. Naar Solen bager, er der nærmest tropisk i Haven, der foran Huset ligger som en stor Plæne med enkelte Træer, men bagved afslører sig som en udstrakt Køkkenhave, der kan forsyne Huset med mange nyttige Sager.

Farver præger det skønne Malerhjem. Det store Atelier er indrettet i det Rum, som engang var Gaardens Lade. Loen er blevet den skønneste Opholdsstue, og den gamle Bondelejlighed er nu Soveværelser for Familiens Medlemmer. Overalt Kunst. Kunst paa Væggene, Kunst i Form af Skulptur og Antikviteter paa Møblerne, som i sig selv er Kunst. Ideelle Omgivelser for en Kunstner.

Tisvilde-Egnen var søgt af Kunstnere allerede fra Midten af sidste Aarhundrede, fortæller Scharff. Skovgaard's Fader var jo Købmand ovre i Vejby, saa Brødrene Skovgaard kendte Egnen og vidste, at der var glim-

rende Arbejdsmuligheder for Malerne. Lundbye kom her ogsaa, og i Løbet af nogle Aar kom næste Generation, dem fra Firserne. Det vil sige Folk som Julius Paulsen, Gottschalck og Therkelsen, Drachmann. Ja, man kunde blive ved, for Egnen var slaaet fast blandt Kunstnere, og Strømmen er fortsat lige op til vor egen Tid.

— Disse Kunstnere var dog ikke fastboende ...

— Nej, jeg var den første og har boet her siden 1918. Min Moder var fra en Bondegaard her paa Egnen. Jeg besøgte i min Barndom ofte hendes Fædrenehjem og kom til at holde af Egnen, saa det var naturligt, at jeg til sidst blev en af dens faste Beboere. Senere er andre kommet til, saa vi nu har vor lille Koloni herude, godt gemt for uvedkommende.

— De frygter ikke Tilflyttere?

— Nej, der bliver ikke flere. Der er skudt nogle enkelte Huse op, som ikke passer i Helheden, og for faa Aar siden saa det ud til, at hele Tegningen skulde ødelægges. Der var Plan om en større Udstykning af Arealerne omkring Lundene. Det blev heldigvis forhindret ved, at en forstaaende Mand købte ca. 20 Tdr. Land og fik dem fredet. Lundene og deres Omgivelser forbliver i Fremtiden i den Skikkelse, de har i Dag, og det bør man vist være glad for, naar man ser, hvilke Uhyrligheder Udstykningen har medført andre Steder paa Egnen, hvor Landskabet er blevet totalt skamferet.

— Kan De nøjere præcisere, hvad det er, som i saa mange Aar har draget Kunstnerne til Tisvilde-Egnen?

*

MON ikke det er Lyset, svarer Scharff. Se engang paa Kortet. Tisvilde ligger paa en »Halvø« paa den ene Side begrænset af Havet, paa den anden af den store Arresø. Det giver et ejendommeligt, stærkt Lys, hvis Lige jeg kun tror at have set i Grækenland. Vi har en Himmel her, saa høj, saa blaa, saa gennemsigtig, at man sikkert kun kan se noget lignende paa langt sydligere Breddegrader. Noget tilsvarende gælder Skyformationerne.



Oldtidsvejen i Tibirke Mose lige ved Scharffs Hjem.

Snart taarner de sig op som massive Bjerge, snart er det drivende Flager eller forrevne Tjavser, altid skiftende og altid skønne for en Malers Øje ...

Og Malerens Ord finder Bekræftelse i Billederne, som fylder Atelier'et: Dusinvis af Hønebilleder i stærke glade Farver, Granskoven, hvor Lyset leger mellem

sin egen Tids Kultur uden at have Forbindelsen i Orden med Fortiden, og der er ingen Tvivl om, at Tisvilde-Egnen i gamle Dage har været et vigtigt Kulturcentrum. Sandflugten gjorde ganske vist en Ende paa Egnens Rigdom, som først kunde vindes tilbage, da Plantagen groede op, men gamle Folk fortæller, at der var Tider, da indtil



Hyggelig Krog ved Billedhuggeren Hugo Liisbergs Hus.

Stammerne, ja, helt ned til nogle Billeder af Ænder i en Andegaard, hvor Scharff trods overvejende Anvendelse af brune Toner har faaet et lysende Spil i de ellers saa uanselige Fugles Fjerdragt.

— Ogsaa Menneskene heroppe var noget for sig selv. Da jeg var Dreng, gik Banen kun til Kagerup. Derfra var der to Mil med Vogn til Tisvilde. København laa en hel Rejse borte, og Folk kendte ikke noget til Byen. Posten kom kun to Gange om Ugen, saa det var faktisk uberørt Land heroppe. Overtroen florerede endnu. Man mærkede, at der ikke var langt fra den gode kristelige Overflade til Hedenskabets Dybder.

Paa mange Maader maatte dette virke tiltrækkende paa en Kunstner. Man kan ikke danne sig et Billede af

36 Kareter holdt ved Kirken under Gudstjenesten, og Christian den Fjerde havde sin egen Badstue i Tisvilde By. Gaar vi endnu længere tilbage, kan det nævnes, at Asser Rig Slægten havde Flaadehavn i Arresø, som dengang stod i Forbindelse med Havet over de flade Strækninger ved Liseleje-Melby. Og Linien tilbage er fuldendt med Udgravningen af Oldtidsvejen fra Tibirke Mose op mod Kirken. Vejens Tilstedeværelse beviser, at Stedet har været af Betydning fra tidligste Tid, hvor Veje var sjældne.

De forstaar, slutter Scharff, at et Sted, hvor Naturen omkring En, Jorden selv og dens Mennesker gennem Tiderne uafsladeligt taler til En, er det bedste Sted, en Kunstner kunde ønske at bo.



Julenissens Avislæsning

Julenissen har, siden Aargang 1946 af JUL I NORDSJÆLLAND udkom, fortsat sin Avislæsning og moret sig med at opnotere Fejl, som hans Kolleger, Sætter- og Trykkernisserne ved de nordsjællandske Blade, har begaaet i Aarets Løb. Men ogsaa andre Nisser, f. Eks. blandt lokale Folk, som sender Aviserne Nyheder fra deres egen Egn, og blandt Annoncørerne, har haft hans Bevaagenhed.

Ligesom sidste Aar stammer Samlingen fra forskellige nordsjællandske Blade, hvis Navne Julenissen dog har udeladt her. Derimod har han vedføjet Oplysninger om Egnen og om Tidspunktet, hvor de Begivenheder, der omtales, er foregaaet.

Jubilerende Kunder.

Tisvilde, 10/9 1946: »Smedemester Lunk, Godhavn, havde i Lørdags inviteret sine Kunder, der nylig holdt 25 Aars Jubilæum, til en festlig Sammenkomst ...«



Tidligt paa Færde.

Frederiksværk, 2/10 1946: »Foreningen har startet et Lotteri til Fordel for de gamles Julefest, som i Aar vil blive afholdt den 29. September.«



Alle Lokaler optaget andetsteds?

Frederikssund, 25/10 1946: »Generalforsamling i Sygebilen.«



»Det er ganske vist«!

Frederiksværk, 5/11 1946: »Formand O. Møller Thomsen, DDS, har solgt sin Villa ved Vinderød Skov til Fabrikarbejder Johs. Andersen, DFJ. Handelen har fundet Sted.«



Ny Tjenestemandsstilling?

Frederiksværk, 6/11 1946: »Optræden af Koncertsangerinde Aase Wallenstrøm, kgl. Operasanger Chr. Frederiksen og Koncertsanger i Københavns Opdagelsespoliti F. Aa. Martinsen.«



Indkommet for Modvind til Gørløse.

Gørløse, 16/11 1946: »Motorsejleren »Albatros« af København lastet med Koks er indkommen for Modvind.«

Spørgsmaalet udsat.

Frederiksværk, 20/11 1946: »Fra Amtet forelaa en Skrivelse ang. Lonningerne for ansatte ved Frederiksværk Sygehus. Spørgsmaalet om Overlægens Søn er udsat indtil videre.«



Fjerkræ-Rytter.

Frederiksværk, 7/12 1946: Af et Referat fra en Fjerkræudstilling: »Navnlig Rytterracerne er pænt repræsenteret.«



Drillesyg Nabo?

Hillerød, 7/12 1946: »Naboens Tæer i Haveskellet.«



Bedaget Sygeplejerske.

Blistrup, 19/1 1947: »Bestyrelsen for Sygeplejeforeningen i Blistrup Kommune har antaget Sygeplejerske Frk. Anna Marie Lindberg ...« Meddelelsen bragtes under Overskriften »85 Aar«.



Norgestur i Nordsjælland.

Tisvilde, 23/1 1947: »Gennem den dejlige Guld(l)brandsdal gaar Turen tilbage til Oslo og slutter med en Kanotur gennem Nordsjælland.«



Hvem spillede Guitar?

Frederiksværk, 27/1 1947: »Ved Retten i Frederiksværk Fredag, hvor Sagen var til Behandling, oplyste Kontorchef Gundersen, som var mødt paa Direktørens Vegne, at Hækken, som Sagen drejer sig om, var skaaret ned til en halv Meter. Den anden Bevoksning, som staar der, var Klaver, og han spillede Guitar ...«



Der er da noget, der er gratis!

Frederiksværk, 4/2 1947: »Indbrud paa Dampvaskeriet. Deltaerne slipper for Bøde.«



Slaende Argumenter?

Hillerød, 15/2 1947: Af et »aabent Brev« i Anledning af Striden om Hullerne i Slotssøens Is: »Og hvis rette Vedkommende ikke ved, hvordan man skaffer Luft til Gedderne og sikrer Hullerne, staar jeg gerne til Tjeneste. Ærbødigst Lauge Laugesen, Civilingeniør. Kampleder: Torslev, Hermod, København.«

Lige haardt nok!

Hornsherred, 17/2 1947: »Landsretten har afsagt Dom i en Sag, som Landbrugsministeriet havde anlagt mod Gaardejerske Anc Hansen, »Nyvangsgaard« pr. Krogstrup, og Gaardejer Anders Peter Jensen, »Hulekjærgaard« pr. Krogstrup, der krævedes dømt til at aflevere 16.390 kg Foderkorn, fordi de ikke havde opædt deres Kornafleveringspligt for Hosten 1944—45. Begge paastod sig frifundet.«

✂

Midnatssol i Persien?

Helsingør, 22/2 1947: Af et Interview med en Helsingørdame, der lige var vendt hjem fra Persien: »Fru Petersen vilde hævde, at det er Klodens hedeste Sted, 36 Grader i Skyggen om Natten.«

✂

»Gammel Mand forvar dig!«

Helsingør, 28/5 1947: Et Lærerjubilæum i Valby omtales under Overskriften: »255 Aar ved Valby Skole.«

✂

Da capo.

Frederiksværk, 26/5 1947: »Bryllup. Søndag vies i Frederiksværk Kirke (Navnet) og (Navnet). Tirsdag Aften gen-tages Arrangementet for den anden Halvdel af Soldaterne.«

✂

Søløver og Sølvøver.

Hillerød, 22/4 1947: »Kongens Kiste var omgivet af Rosenborgs Sølovere.«

✂

Dresserede Potteplanter?

Hillerød, 8/5 1947: »Konsulenten nøjedes ikke med at fortælle, men han demonstrerede ogsaa sine Raad, og mange Potteplanter blev taget ud af deres Potter for at forklare f. Eks. Roddernes Arbejde.«

✂

Holer Revyforfatterne fra hinanden?

Holte, 10/6 1947: »Hole-Revyen lægger ud.«

✂

Sejlads fra Sandkroen.

Lille Lyngby, 10/6 1947: »Lille Lyngby Kommunes gamle havde i Gaar en vellykket Udflugt Arreso rundt. De ca. 40 Deltagere drak Kaffe paa Sandkroen, og efter en Sejlads til Liseleje tog man til Frederiksværk ...«

✂

Det ta'r sin Tid!

Birkerød, 15/6 1947: Af et Referat fra Birkerød Sogneraads Behandling af et Skolebyggeri-Projekt: »Martin Nielsen: Naar vi onsker Tilladelse til Projektering, er det, fordi der vil gaa 394 Aar, for vi kan blive færdige.«

»Naar de døde vaagner —«

Tikøb, 15/6 1947: Annonce: »En god Damecykle til Salig. Parcellist Jens Nielsen, Plejelt pr. Tikøb.«

✂

Gyngeheste eller Kæpheste?

Hillerød, 16/6 1947: »Begge Dage var Hestesælgere, Sælgere af Børnehjælpsmærker og Raslere paa Færde overalt i Byen ...«

✂

Langsynede Skolebørn.

Frederiksværk, 20/6 1947: »De ældre Børn fra saavel Folkeskolen som Mellem- og Realskolen tager i Dag paa Udflugt til Helsingør, hvor de bl. a. skal bese Kronborg.

✂

Nyt fra Etaterne.

Ballerup, 30/6 1947: »Posemester Hogelund, København, tidligere Ballerup, fylder paa Onsdag 70 Aar.« (Det drejer sig ikke om en Toldembedsmand, men om den tidligere Chef for Ballerup Postkontor).

✂

Marine-Børnehave?

Frederiksværk, 22/7 1947: »Arresodallejren, De i August d. A. fødte værnepligtige vil blive hjemsendt ...«

✂

Ung And.

Frederiksværk, 6/8 1947: Af en Annonce: »... vi søger en ung and, der kan skrive paa Maskine og har Rutine i Brugen af Regnemaskiner. Logi kan anvises ...«

✂

Stegt Byg?

Skuldelev-Selsø, 19/8 1947: »Gdr. Niels Jensen, Hellesøgaard, har tærsket et Skifte bradet Byg, der gav 19 Fold.«

✂

Tyveknægt i anden Potens.

Ølsted, 2/9 1947: »Manden, der netop var den tyvagtige Tyverikarl, blev anholdt.«

✂

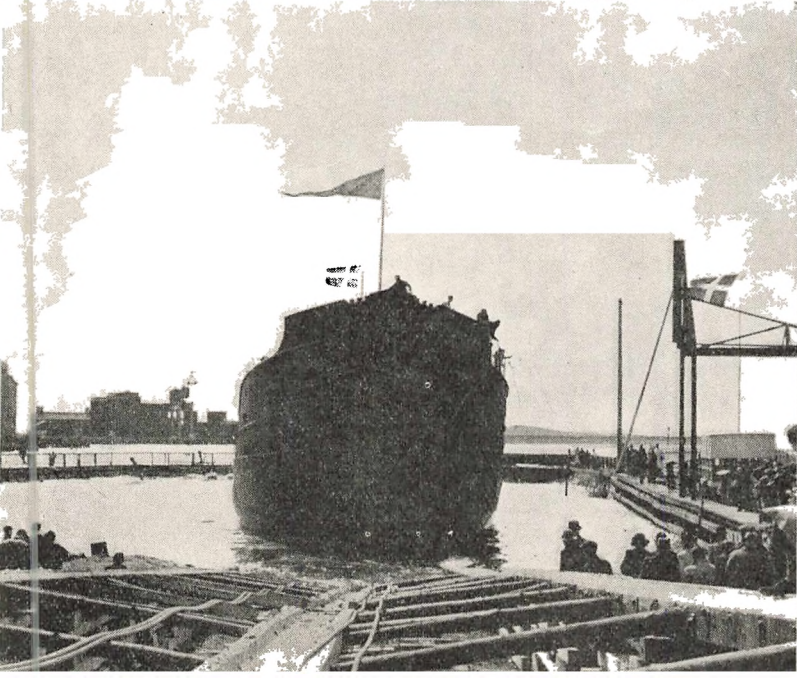
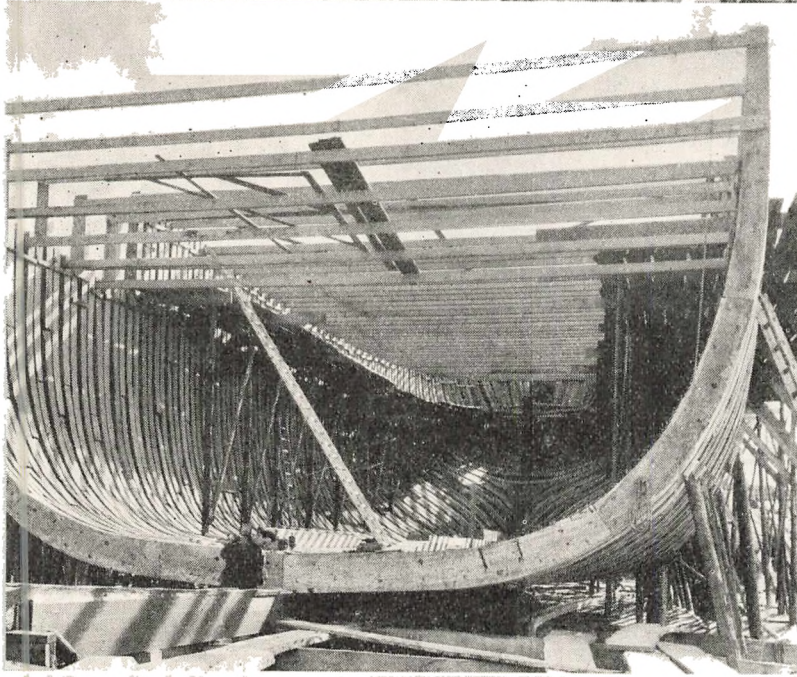
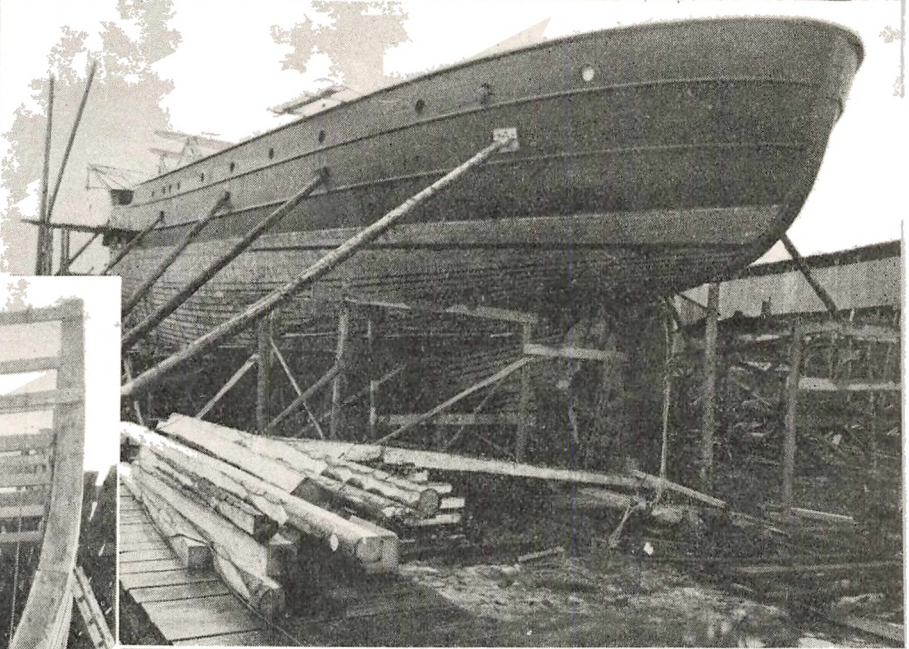
Ny Høstmetode.

Helsingør, 9/10 1947: »— og enkelte Straa, der ved Høsten var saa korte, at de undgik Mejemaskinens Kniv, er vokset op og har faaet modne Aks. Dette har man nu mejet med Saamaskine —.«

✂

Et Krydsningsprodukt.

Farum, 15/10 1947: »Hotelejer William Jensen intervesterede om Kandidaternes Stilling til Spirituskatten.«



Et Grønlandsskib bliver til . . .

Frederikssund Skibsværft afsluttede en stor og krævende Opgave med godt Resultat i Aaret, der gik: Bygningen af Grønlandsskibet „G. C. Amdrup“. Skibet, som nu er sat ind i Grønlandsfarten, er bygget af svære Egetræsplanker for at kunne bryde den svære Is mod Nord. Her kan De følge Byggearbejdet lige fra Træfældningen i Skoven til Søsætningen i Frederikssund Havn. Til sidst et Billede af det smukke Skib, efter at det var færdigmonteret i Helsingør og var klar til Grønlandstrafiken.

Søsætningen i Frederikssund fandt Sted 26. April i Overværelse af daværende Statsminister Knud Kristensen og Frue, Direktør Oldendow fra Grønlands Styrelse, Direktør H. P. Christensen m. fl., og det var en Festdag i Byen. Skolerne havde fri, og en tusindtallig Menneskemængde overværede Højtideligheden, da Skibet blev døbt af Admiralinde Amdrup med Ordene: „Jeg døber dig G. C. Amdrup og ønsker dig Held og Hæder paa Bølgen blaa“.

TRE GAMLE OG ET NYT FISKERLEJE PAA HALSNÆS

Hvad Peder Kæmpe, Lars Fisker, Hans Væver, Niels Knap
og andre gæve Halsnæs-Fiskere betød for Udviklingen

Af Carl Jørgensen

Redaktør Carl Jørgensen, Frederiksværk, fortæller her nogle Træk af Halsnæs' Historie, — om de gamle Fiskerslægter, — og slutter med Sagnet om Havmændene, der forudsagde Hundesteds store Fremtid.

LANGS HALSNÆS SYDSIDE, paa en ret smuk og paa sine Steder noget kuperet Kyststrækning, ligger de tre gamle Fiskerlejer, Sølager, Store Carlsminde og Lynæs. Sølager har været Boplads allerede i Oldtiden, det kan ses af Køkkenmøddingen i Sølagerbakken, der er blevet verdensberømt, i alle Tilfælde indenfor Arkæologernes Kreds. Denne mærkelige Oldtidslevning fortæller os om, at de ældste Beboere paa Halsnæs har været Fiskere. Den nære Isefjord har haft en eventyrlig Rigdom paa Fisk, og det saa langt op i Tiden som til det attende Aarhundrede. I Bankerne ved Sølager er der Østersskal-ler og Sneglehuse i store Mængder . . .

Fra Stenaldertiden og Hundreder af Aar frem stod Fiskeriet i Stampe, og den gamle Boplads var forlængst forladt. Kysten ved Sølager var øde og bar. Da skete der det, at Bondebyen Rorup, hvor der fandtes 5 Gaarde og

3 Huse, blev nedlagt og inddraget under Grønnæssegaard, der blev oprettet som Hovedgaard. I et af Husene boede P e d e r H a n s e n »K æ m p e«, Stamfader til den nulevende talrige Kæmpeslægt paa Halsnæs. Som Erstatning for sit Hus fik han anvist en flad Mark ved Kulhusrenden, og her fik han sit Hjem. Det var Begyndelsen til det Sølager, vi kender nu, og som stammer fra Tiden omkring 1785.

I Fjorden var der dengang en stor Bestand af Ulke, en Fisk med et meget stort Hoved, og som nu regnes for en Slags »Skidtfisk«. Peder Hansen »Kæmpe«, som senere blev en Foregangsmand paa Fiskeriets Omraade, var den første Ulkefisker paa Halsnæs, flere andre kom til, og han lærte dem at binde de særlige Garn, der skulde bruges ved Ulkefiskeriet.

Paa samme Tid kom en lidt ældre Mand, L a r s F i s k e r fra Vinderød, og bosatte sig hos Ulkefiskerne. Han havde drevet Aalefiskeri i Arresø og vilde nu prøve det samme i Saltvand. Lars satte en Ruse oppe ved Grønnæssegaaards Eng, der hvor Skoven naar ud til Kysten, og hvor der var en blød og frodig Græsbund, som er den



Hans Vævers Søn, Niels Hansen, Fisker, Fiskeeksportør og Kromand i Lynæs og hans Kone. Begge døde.

første Betingelse for et godt Aalefiskeri. Forsøget lykkedes godt, og det første Aalefiskerlaug blev dannet af 6 Fiskere med hver 5 Ruser.

Naar Fiskerne havde røgtet, gik de op paa Grønnæsegaard, som ejedes af General Classen. Her delte de Udbyttet og udhvilede sig i Borgerstuen, hvor de gratis fik sig mangan en god Dram og et Krus Øl. Generalen boede ikke paa Gaarden, Husholdersken *M a d a m R u d e* var den »regerende«, og da hun stod i stor Yndest hos Classen, var Fiskerne kloge nok til at give hende et Vederlag i Aal for hendes Gæstfrihed og Bistand, for hun sørgede godt for, at andre Fiskere ikke kom til at sætte Ruser paa Forstranden.

Saaledes gik det godt for Fiskerne, medens Generalen levede, men da han døde, og Prins *C a r l a f H e s s e n* og derefter Kongen blev Ejer af Gaarden, blev denne i 1806 bortforpagtet til Kammerraad Lassen. Fiskerne maatte saa som en Slags Afgift for Stadelpladsen sætte fem Ruser for Kammerraaden og passe dem. Efter en halv Snes Aars Forløb rejste Kammerraaden, og der kom en Bestyrer Reinsholm, som ikke brød sig om nogen Afgift.

Men dette Forhold blev dog snart ændret. Der blev ansat en Godsforvalter, Kammerraad *F a l k e n b e r g*, nogle Aar senere, og han holdt ligefrem Auktion over Aalestaderne, men det lykkedes dog de driftige Fiskere at faa forpagtet dem for 25 Aar for 30 Rdl. aarligt. Fi-

skerne havde efterhaanden faaet anskaffet sig 90 Ruser, der hver gav et Udbytte paa 10 Rdl. aarligt. I 1853 skulde Staderne igen til offentlig Auktion, og paa den fik Fiskerne en haard Konkurrent i den kendte Gaardmand *J ø r g e n J e p p e s e n*, Ellinge, som allerede i en Del Aar havde drevet Rusefiskeri paa sin Forstrand. Han bød Afgiften op til 112 Rdl., men Fiskerne gjorde Overbud og fik Staderne for de næste 10 Aar.

Da Staten i 1859 solgte Grønnæsegaard til Proprietær *H e l l e m a n n*, overtog denne selv Aalestaderne efter Forpagtningstidens Udløb og drev en Del Aar Fiskeriet; senere blev det bortforpagtet til Peder Hansen »Kæmpe«s Svigersøn *N i e l s L a r s e n*, Store Carlsminde, for 240 Rdl. aarligt. Fangsterne blev gerne afsat i Købstæderne og København. Med smaa rappe Frederiksborgheste for Vognen kørte man til Salgsstederne med Aalene, der var puttet i Sække.

*

FISKERLEJET STORE CARLSMINDE blev oprettet af Prins Carl af Hessen omkring 1795. Efter General Classens Død blev han Ejer af Frederiksværk Gods og Grønnæsegaard. Af dertil hørende Overdrevsjord, beliggende mellem Sølager og Lynæs, udskiftede han 37 Lodder, hver paa 4—5 Tdr. Land, som blev bebygget. Det var som Fæstere og Lejere, Beboerne drog ind i deres nye Hjem. Stavnsbaandet var ophævet, og nogle Familier var langvejs fra. Da Jorden var af ringe Beskaffenhed, maatte man — hvad der ogsaa var Prins Carls Mening — tage den meste Føde fra Havet. Noget Landbrug blev der dog drevet, og naar Kornet skulde males, maatte man sejle enten til Havelse eller Rørvig Mølle, alt eftersom Vind og Strøm passede for Sejladsen. Noget senere blev der opført 17 Huse til i Store Carlsminde, men de fik kun et Tilliggende af 1—2 Skæpper Land. Fra et Hus ved Kulhusrenden blev der oprettet et Færgested til Horns Herred, og ved Skullevig og Klinten udlagdes to Tørrepladser for Redskaber.

Det har uden Tvivl været Prins Carls Mening, at der paa dette Sted skulde vokse et stort Fiskerleje frem, som kunde forsyne hele Godset med de Fiskearter, der var mest gængse i Fjorden, nemlig Flynder og Torsk. Da Isefjorden efterhaanden tømtes for sin Rigdom af Fisk, og Havfiskeriet begyndte, blev Forholdene aldeles ændret.

*

LYNÆS har først vokset sig stor, efter at Byen i 1885 fik Havn. Et Hundrede Aar tidligere var der kun 8 Huse med Jord og 1 Hus uden Jord. I to af Husene boede Færgemanden, som færgede Rejsende til Rørvig. Disse Huse havde hver et Tilliggende af 12 Tdr. Land, de andre Huse 4 Tdr. Land. Jorden var af samme Beskaffenhed som i Store Carlsminde, altsaa maatte Beboerne paa Havet for at klare Tilværelsen. Der fandtes kun 4 Baade, som benyttedes i Fællesskab, foruden Færgebaaden, der var den eneste, der førte Sejl.

Under Krigen 1807—14 maatte omtrent alle Fiskerne paa Halsnæs gøre Tjeneste ved de faste Batterier, som var opkastet langs Isefjordens Indløb, eller paa Kanonbaadene. Fiskeriet gik næsten i Staa, og der kom til at raade megen Nød og Fattigdom. Kvinderne maatte ud og grave Orm og sætte Kroge for at holde den værste Sult fra Dørene. Da Krigen var sluttet, og Fiskerne kom hjem, saa det trist ud. Redskaberne var i mange Tilfælde gaaet tabt, og der var ingen Midler til at købe nye Garn for.

I Lynæs var der dog dygtige Fiskere, som ikke tabte Modet, og som ved deres Eksempel fik afgørende Indflydelse paa Fremtidens Fiskeri. Et Par af Foregangsmandene var Hans Nielsen med Tilnavnet »Væver« og Niels Knap. Hans Væver tog i 1815 til Hornbæk for at faa større Indsigt i Fiskeriet i Kattegat — Lynæsfiskerne drev kun Fjordfiskeri. Efter et Par Aars Forløb kom han tilbage og fik dannet et Baadelaug, der med Sejlbaad og gode Redskaber drev søgaaende Fiskeri med saa stort Held, at Lynæs i Løbet af faa Aar havde to Sejlbaade til, som en Del af Aaret drev Sildefiskeri ved Sjællands Rev. Hans Væver havde en Søn, Niels Hansen, der var en dygtig og indsigtfuld Mand. Foruden Fisker var han Opkøber af Tungere, der eksporteredes til Tyskland, og han var en lang Aarrække Ejer af Lynæs Kro, der overgik til hans Søn, Jørgen Nielsen, som endnu lever i Byen, 85 Aar gammel. Han var ogsaa en dygtig Fisker, foruden at han passede sit Krohold.

Niels Knap, der omtrent var paa Alder med Hans Væver, blev »stoppet«, som det hed, og maatte til Orlogs i 1801. Han deltog i Slaget paa Københavns Rhed, og her blev han taget til Fange af Englænderne. Han rømmede af Fangenskabet, og efter mange Omskiftelser fik han Plads i Hudson-Bay-Compagniet. Da han kom hjem fra Amerika i 1818, ejede han en pæn Formue, og det kom hans Standsfæller til at nyde godt af. Sammen med sin Broder Hans Knap og Hans Væver og dennes Broder Ole Væver dannede han et Laug og tog paa Sildefiskeri i Limfjorden, hvor der var en Rigdom af Sild, indtil Aggerkanalen senere blev aabnet, ligesom de ogsaa drev Aalefiskeri med Stade.

Det var et haardt Job dengang at fiske fra de smaa aabne Baade, hvoraf ingen var større end tre Tons; men flere Fiskere fulgte efter, og det bragte Penge til Fiskerlejerne paa Halsnæs. I Løbet af faa Aar havde dette Baadelaug to nye og større Baade og bedre Redskaber, og Grundlaget var skabt for den store Udvikling, som Fiskeriet paa Halsnæs gik i Møde.

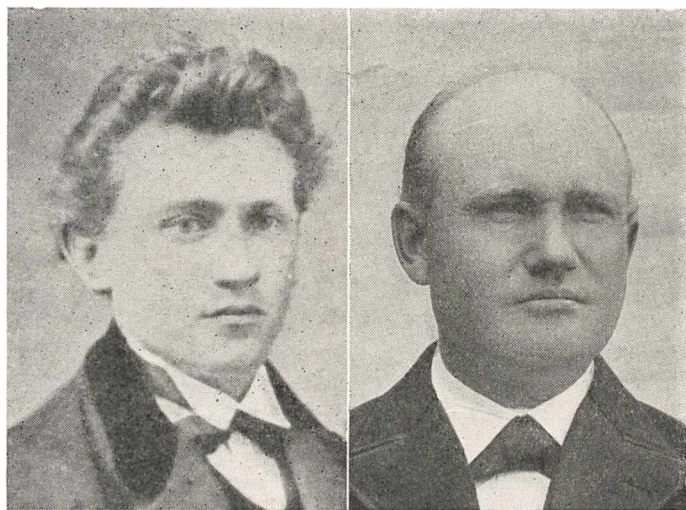
En Sønesøn af den driftige Fisker Niels Knap er fhv. Fisker og Landmand Niels Rasmussen, Lynæs.

Han er nu 91 Aar, stadig aandsfrisk og rask. Igennem Aarene har han været med til at præge sin Bys Udvikling til Gavn for Fiskerstanden og hele Egnen.

*

HUNDESTED er det store Fiskerleje paa Halsnæs, men ikke gammel af Oprindelse. Havnen ud til det aabne Hav gav Byen de store Muligheder, som ogsaa tilfulde bliver udnyttede. Om Hundested er der et gammelt Sagn i Folkemunde:

I svundne Tider, da Bønderbyerne Tømmerup og Torpmagle havde deres Kreaturer gaaende »tilfælles« ude paa Overdrevene langs Kysten fra Spodsbjerg til Lynæs, og hver By holdt en fælles Hyrde til at vogte Kreaturerne, skete det en Dag i September Maaned 1795, at en Hyrde havde samlet sin Hjord paa den øde Slætte, som dengang fandtes, hvor Hundested har rejst sig. Da opdagede han en Baad med tre noget mærkelige Mænd styre mod Land, og de tre Mænd, som Hyrden antog for Havmænd, steg i Land og betragtede Stedet nøje. Da det var meget sjældent at se Folk paa Overdrevet, og han var nysgerrig efter at høre, hvad de talte om, krøb han hen bag en Busk og skjulte sig. Han hørte da Havmændene sige, at der paa dette Sted om hundrede Aar vilde blive et stort Fi-



Niels Knaps Sønesøn, Niels Rasmussen, fhv. Landmand og Fisker i Lynæs, som han saa ud, da han var 28 Aar. Han er nu 91 Aar.

Billede fra ca. 1905 af fhv. Kroejer i Lynæs, Fisker Jørgen Nielsen, der nu er 85 Aar. Han er Søn af Niels Hansen og Sønesøn af Hans Væver.

skerleje og om hundrede Aar til en stor Oplagsplads. Hyrden fortalte sin Oplevelse til andre, der ansaa det for en Aabenbaring, da man troede fuldt og fast paa, at der var Havmænd til.

Nægtes kan det jo ikke, at Hundesteds Udvikling passer med det gamle Sagn.



Tidsfordriv til Juledagene

✧
✧
✧

Jul i Nordsjælland

indbyder atter i Aar til en lille Konkurrence for Børn og voksne — og Præmierne er som sædvanlig gode og smukke Bøger. Naar Opgaverne er løst, sendes de til „Jul i Nordsjælland“, Hostrupsvej 14, Hillerød, sammen med Kuponerne, der klippes af Hjørnerne. Løsningerne maa være Redaktionen i Hænde senest den 8. Januar 1948. Hvis man er fyldt 15 Aar inden 8. Januar kan man kun deltage i Voksenopgaverne. Der kan godt i samme Konvolut være Løsninger for Voksen- og Børneopgaverne.



VOKSENOPGAVE NR. 1

1) Til hvilken nordsjællandsk By er Hamlets Navn knyttet? — 2) Hvad hedder det Sogn, som Svestrup ligger i? — 3) I hvilket Sogn ligger Sperrestrup? — 4) Nævn Navnet paa det Sogn, hvor Helene Kilde ligger. — 5) Hvilken nordsjællandsk By er General Classens Navn knyttet til? — 6) Hvad hedder den Kirkeby, som ligger ved Hovedlandevejen mellem Helsingø og Vinderød? — 7) I hvilket Sogn ligger Gaarden Petershvile? — 8) Hvad hedder det Sogn, som Gurre Slotsruin ligger i? — 9) Hvad hedder den By, hvis Lyksaligheder Johannes Ewald digtede om? — 10) Nævn Navnet paa det Kloster, som Abbed Vilhelm grundlagde ved Arresø. — 11) Hvilket nordsjællandsk Kloster havde efter Sagnet en Munk, der blev kaldt Broder Rus? — 12) Hvad kaldes den Del af Tisvilde Hegn, der har de forvredne, vindblæste Træer? — 13) Hvad hedder den By, i Hornsherred, i hvis Kirke Povl Helgesens Krønike fra Reformationstiden blev fundet? — 14) Hvad hedder den Skov, som Ottevejshuset ligger i? — 15) Hvad hedder den Telefoncentral, som Snostrup hører

under? — 16) I hvilket Sogn ligger Lille Havelse? — 17) Hvad hedder det Fyr, som ligger sydøst for Gilleleje? — 18) Hvad hedder Sognet, som Gadevang ligger i? — 19) Hvad hedder det Slot, som ligger ved Landevejen mellem Hillerød og Fredensborg? — 20) I hvilket Sogn ligger Hundested? — 21) Hvad hed den Konge, som Helligkilden i Skuldelev Sogn har sit Navn efter? — 22) Hvad hedder den Skov ved Hillerød, hvor Fantasiøen ligger?

— — —
Naar de 22 Ord, som Løsningen udgør, skrives op under hinanden, og man derefter tager det første Bogstav i hvert Ord, vil man — læst oppe fra og nedad — faa Navnet paa en kendt Sang. Hvad hedder Sangen?



VOKSENOPGAVE NR. 2

I en af Hostrups Komedier forekommer Udtrykket »Messingmaskine med Løvefødder og Gesvejsning. Hvad hedder den Komedie?

BØRNE-OPGAVER

BØRNEOPGAVE NR. 1

Kan I læse Svensk? Her staar a n d e t Vers af en Jule-salme fra den svenske Salmebog. Det er en Salme, som vi ogsaa kender her i Danmark — den er nemlig dansk, men er blevet oversat til Svensk.

- 1) Hvad hedder Salmen paa Dansk? Altsaa: hvordan begynder første Vers paa Dansk?
- 2) Hvem har digtet den?

Julen är kommen med ljusning till hjärtan, som bäva.
Ned över barnet i krubban nu änglarna sväva.

Barnet från Gud
bringar oss saliga bud.
Ära ske Herren i höjden!

BØRNEOPGAVE NR. 2

Fisker — Vejmand — Møller — Bager — Landmand — Brændselshandler — Cyklehandler — Danselærer — Kromand — Kontorist — Skorstensfejer — Kusk — Mejerist — Bødker — Murer — Sømmand — Skytte — Musiker — Tækkemand — Gartner.

— — —
Ølsted — Vallerød — Jægerspris — Kæderup — Skibstrup — Huseby — Bøtterup — Vejby — Hornbæk — Pennehave — Tømmerup — Sodemark — Grønnehave — Rørbæk — Bonderup — Fiskebæk — Kagerup — Melby — Nejede — Kulhuse.

— — —
Sæt Ordene i de to Afdelinger rigtigt sammen, saa hver af de Mænd, der er nævnt, kommer til at bo i de Byer eller paa det Sted, hvor de hører til. Fiskeren skal naturligvis bo i Fiskebæk, Vejmanden i Vejby, Mølleren i Melby o. s. v.

Der trækkes Lod mellem de rigtige Løsninger



JUL OG BØGER

hører fra gammel Tid sammen. Der er ingen Gaver, som glæder mere, end den omhyggeligt valgte Bog. Aarets Nyheder, et rigt Udvalg af tidligere Aars Gavebøger og en hjælpsom Betjening venter Dem i

Wilhelm Jørgensens Boghandel

Nørregade 24

FREDERIKSVÆRK

Telefon 470

**Frederiksværk Dampvaskeri
og kemiske Tøjrenseri**

G. LARSEN



TELFON 18

**SPAREKASSEN
FOR FREDERIKSVÆRK
OG OMEGN**

Frederiksværk Tlf. 340 . Hundested Tlf. 34 . Liseleje Tlf. 251
Indtaan ca. 17 Millioner Kroner . Reserver ca. 1.000.000 Kroner

INDLAAN — UDLAAN
Boksanlæg . Sparebøger . Døgnboks

ALLE SPAREKASSEFORRETNINGER UDFØRES!

SVEND A. ANDERSEN

Telefon 65

Herrekonfektion og Skræderi
Drengetøj

HERREMAGASINET
FREDERIKSVÆRK

Svend Jelvard

LANDINSPEKTØR

FREDERIKSVÆRK . TLF. 351



KNUD V. ERNERS

BAGERI OG CONDITORI

Nørregade 23 . Frederiksværk . Tlf. 62

Tryksager...

FREDERIKSVÆRK BOGTRYKKERI

...Annoncer

FREDERIKSVÆRK
OG OMEGNS UGEBLAD

JERNBANEGADE 15 . FREDERIKSVÆRK . TELEFON 285



Vagn Nielsen

STATSAUT. SKIBSMÆGLER
FREDERIKSVÆRK



Telegram-Adresse „Neslein“ . Telefon 185

✱ KOLONIAL EN GROS

Henning Olsen & Co.s Eftf.

v/ B. WILKEN-JENSEN

Frederiksværk . Telefon 23

Den
RIGTIGE

Ur- og Guldsmedeforretning:

S. P. Løkke & Søn

URMAGER OG GULDSMED

FREDERIKSVÆRK

TLF. 286

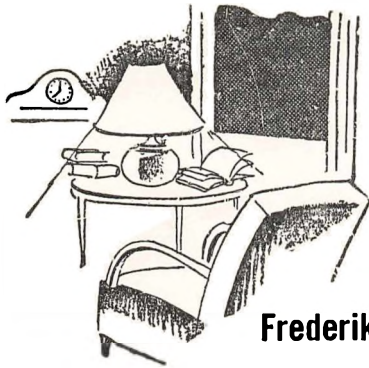
AKTIESELSKABET

H. A. Andersens Trælastforretning

FREDERIKSVÆRK

TELEFON 471

PRIVAT 371



*
*Hyg Dem
med en Bog
i Julen*
fra

Frederiksværk Boghandel

LAURITS LIND
Tlf. 13

BANKEN

for

FREDERIKSVÆRK OG OMEGN

AKTIESELSKAB



Telefon 130

Lund & Rasmussen ^{A/S}

HELSINGØR

FREDERIKSVÆRK

Kolonial en gros

Aflæg min Forretning et Besøg —
altid stort Udvalg

Marius Jeppesen

Møbelmagasin

TELEFON HELSINGE 166

Chr. Larsen, *S*krædermester

MODERNE SKRÆDERI

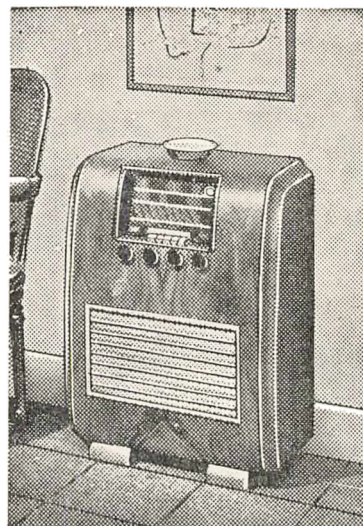
*Telefon
Helsingø
91*

SPARE- OG LAANEKASSEN
FOR KRONBORG VESTRE BIRK

Helsingeegnens Sparekasse
Oprettet 1862



Alle Sparekasseforretninger udføres
Boxer udlejes



Radio
Grammo-
foner
Plader
Sy-
maskiner
Motorcykle
Tilbehør

Alle Reparationer udføres hurtigt
Højttalervogn og Forstærkeranlæg udlejes

HANS BLOM

Helsinge Telefon 71



HOTEL „Leidersdorff“
HILLERØD — TELEFON: 37 - 38 - 679

Nyttige
JULEGAVER

I vore Lokaler paa 1ste Sal
kan De finde mange Ting,
der egner sig til Julegaver.

O. PETERSEN & Co. (Ejnar Nielsen)
TELEFON 122 — HILLERØD

De mange smaa og store

☆
Julegaver

til Damer, Herrer og Børn

**købes med størst
Fordel hos**

L. R. WILLERUP

Vett & Wessels Udsalg
Telefon 151 - 951 — Hillerød

**Den nyttige
Julegave køber
De hos os**

*Alle Varer
bliver lagt i
fxkse
Juleæsker*

Stort Udvalg i
Manufakturvarer,
Trikotage
og Konfektion

SEJER OLSEN

Slotsgade 39
Telefon Hillerød 839

✧ *Køb*

NYTTIGE JULEGAVER

I

Magasin Madsen

SLOTSGADE 23 . HILLERØD . TLF. 963



Vi haaber

i det nye Aar atter at kunne levere vore
smaa pragtfulde Pianinoer —

Telf. 503

A. KNUDSEN
MUSIKHUSET
MØLLESTRÆDE

Hillerød

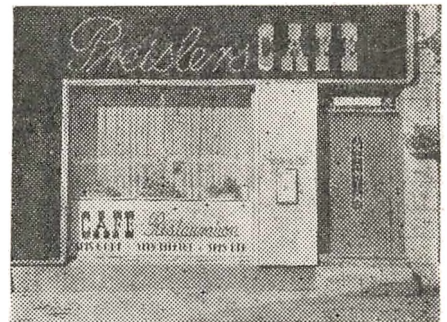
*Spis
godt*

✧

*Spis
billigt*

✧

*Spis
i*



Slotsgade 29 . Hillerød . Telf. 107

WILLY F. JENSEN

*Det største
og bedste Udvalg,
naar det gælder Gaver —
ogsaa i færdige Ting,
er fra*

Brøderimagasinet

ANNA JØRGENSEN

Missionshotellets Mellebygning
Tlf. Hillerød 874

**VELKOMMEN
IGEN!**

*til at se paa alle de smukke Ting i
Smaamøbler og Kunstgenstande, som
vi har sparet op i Aarets Løb med
Julen for Øje!*

HUSK

*de smukkeste Ting gaar altid først —
derfor skal De ikke vente til sidste
Øjeblik.*

Juleblomster

Julekranse

i stort Udvalg anbefales fra



Handelsgartner

Joh. Larsen

Hostrupsvej . Telefon 76 . Hillerød

Borella-Hansen & Co.

Torvet Nr. 1 . Hillerød . Telefon 598



Ehrbahn Petersens Conditori

Jernbanevej 24 - Telefon 1384 - 1385
Hillerød

- ✘ Bedste Kaffe
- ✘ Lækreste Kager
- ✘ Altid varmt Wienerbrød

*Bestillinger
sendes overalt*

✘
MANUKTUR
TRIKOTAGE
KONFEKTION
DAMEHATTE
✘

Gvend
MARTENSEN

Slotsgade 31-33 Telefon 398 Hillerød

LEVERANDØR TIL VARE- OG INDUSTRILOTTERIET



GULD
SØLV
PLET
BRONZE

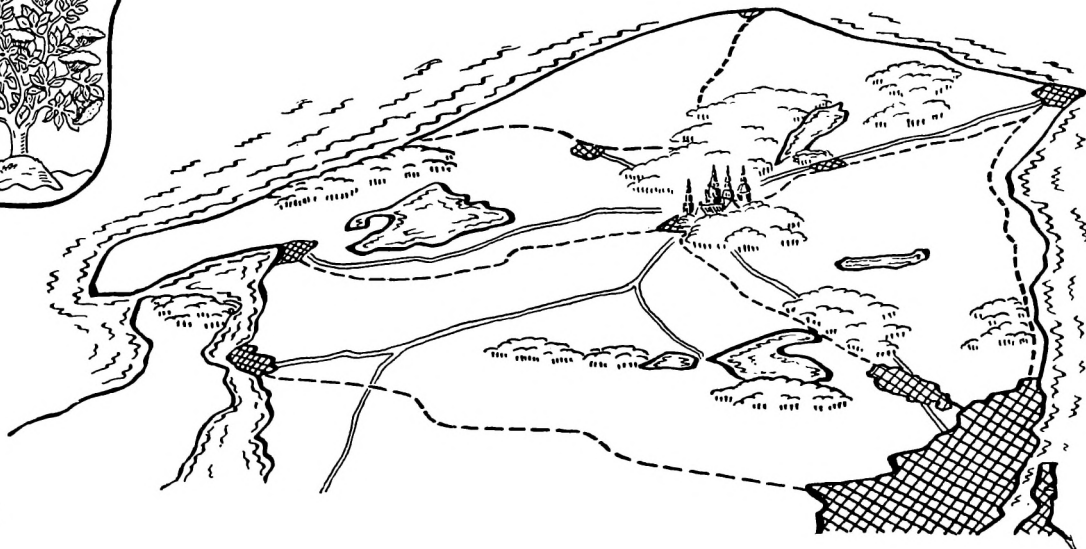
S. Eriksen Køie

OPTIKER, URMAGER OG GULDSMED

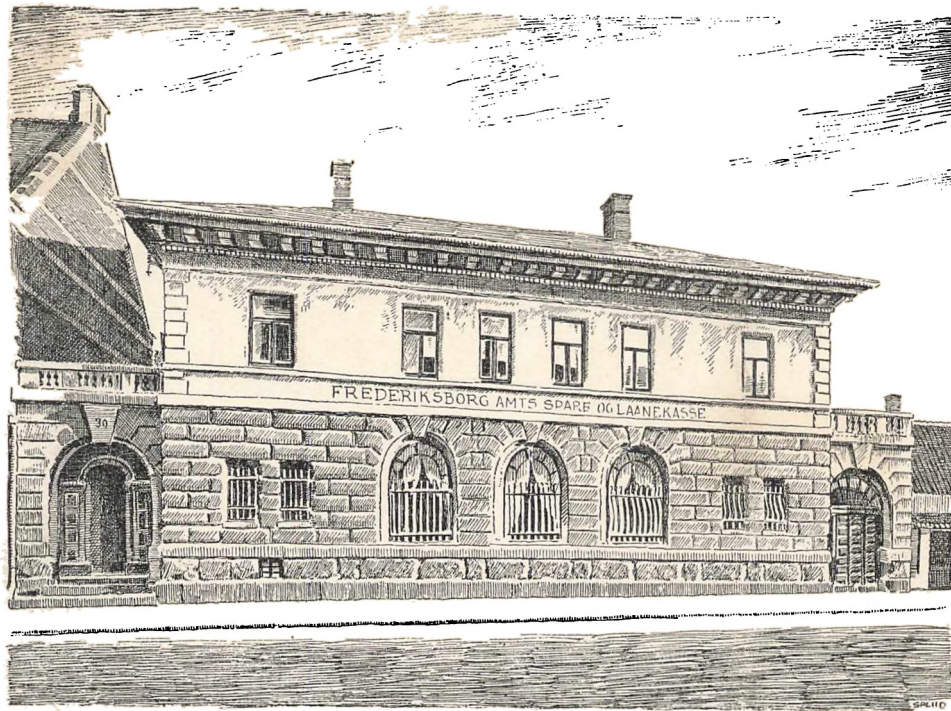
HILLERØD TELEFON 266



HILLERØD



BM



Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse *Stiftet 1842*

Indlaanskapital ca. 90 Millioner — Reserver ca. 8,3 Millioner

Hovedkontoret i Hillerød

er aabent daglig 9—15
Lørdag Kl. 9—12³⁰

Telefon 78
(3 Ledninger)

*

**Indskud modtages
til Forrentning**

Laan ydes

Bokserum udlejes

Filialernes Aabningstider:

Birkerød

Daglig 10—15
Lørdag 10—13. Tlf. 478

Farum

Daglig 9³⁰—11. Tlf. 248

Fredensborg

Daglig 10³⁰—14³⁰
Lørdag 10³⁰—12³⁰. Tlf. 232

Frederikssund

Daglig 10—15
Lørdag 10—13. Tlf. 35

Frederiksværk

Daglig 11—13. Tlf. 336

Ganløse

Daglig 10³⁰—12. Tlf. 35

Gilleleje

Daglig 11—13
Lørdag 11—12. Tlf. 170

Græsted

Daglig 14³⁰—16
Lørdag 10³⁰—12. Tlf. 70

Helsingø

Daglig 11—14
Lørdag 11—12. Tlf. 244

Hornbæk

Daglig 14³⁰—16
Lørdag 10³⁰—12. Tlf. 15

Hørsholm

Daglig 12—13³⁰. Tlf. 507

Jægerspris

Daglig 13—15
Lørdag 10—12. Tlf. 57

Lillerød

Daglig 12—15
Lørdag 11—14
Tlf. Allerød 38

Skibby

Daglig 11—13. Tlf. 158

Slangerup

Daglig 14³⁰—16.
Lørdag 10³⁰—12. Tlf. 26

Vexø

Daglig 13³⁰—15
Lørdag 13—14
Tlf. Søsum 117